SON PEYGAMBER

MUHAMMED

DOĞUŞU, KARAKTERİ VE ÖĞRETİSİ

EDWARD GIBBON

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN:

MERAL HARZEM

TÜRKÇEDE İLK KEZ

indie

tarih

Yazar: Edward Gibbon
Kitabın Adı: *Son Peygamber Muhammed - Doğuşu, Karakteri ve Öğretisi*
Çeviren: Meral Harzem

Sertifika No: 35058
ISBN: 978-605-06959-4-6
İndie Kitap: kırk beş
Tarih: yedi

Birinci Baskı: mayıs iki bin yirmi

Yayın Yönetmeni: Faruk Akhan
Yayına Hazırlayan: Halûk Kürşad Kopuzlu
Son Okuma: Okan Çil
Sayfa Düzeni : Burhan Üçkardeş
Kapak Tasarım: Ömer Faruk Yıldız

Baskı-Cilt: Ana Basım Matbaa, Mahmutbey Mah. Devekaldırımı Cad. 2622 Sk. Güven İş Merkezi No 6/13 Bağcılar /İstanbul

indie

Rasimpaşa Mh. Nuh Bey Sk. No: 15/A
Kadıköy / İstanbul

www.indie.com.tr

Tel: +90 216 418 04 38
Mail: indie@liberplus.com.tr

Edward Gibbon

Son Peygamber
MUHAMMED
Doğuşu, Karakteri ve Öğretisi

Çeviren:
Meral Harzem

indie

EDWARD GIBBON

8 Mayıs 1737'de Londra'nın güneybatısındaki Putney'de doğdu. 1746'da Putney'deki Kingston Grammar School'a gönderildi. 1749'da öğrenimini tamamladıktan sonra Westminster School'a kabul edildi. Fakat sağlık sebepleri yüzünden okuldan ayrıldı. 1752'de babasının da yönlendirmesiyle Oxford Üniversitesi'ne bağlı Magdalen College'a girdi. Bir süre sonra buradaki eğitimini de bırakıp özel olarak tarih ve teoloji üzerinde durdu. 1753'te Protestanlık'tan ayrılıp Katolik mezhebini benimsediyse de ertesi yıl tekrar Protestanlığa döndü. Bu arada Latince ve Fransızca öğrendi.

1754-1758 yılları arasında İsviçre ve Fransa'da bulunan Gibbon, Voltaire'in konferanslarına katıldı, Jacques Georges Deyverdun ile arkadaşlık kurdu. 1763'te ikinci defa gittiği Paris'te Denis Diderot ve Jean le Rond d'Alembert gibi düşünürlerle tanıştı. 1764'te Roma'ya geçti ve tarihî eserler üzerinde incelemeler yaptı. İngiltere'ye döndükten sonra Londra'ya yerleşti, siyasi faaliyetlere katıldı, Başbakan Frederick North'u destekledi ve 1774'te milletvekili seçildi. 1779'da Ticaret ve Plantasyonlar Komisyonu'nda görev aldı. Lord North hükümetinin düşmesinin ardından komisyon lağvedilmesi sebebiyle görevinin sona ermesinin ardından İsviçre'ye giderek Lozan'a yerleşti ve kendini bilimsel çalışmalara verdi. 1793'te Londra'ya dönen Gibbon'un sağlığı kısa süre içinde bozuldu ve 16 Ocak 1794'te öldü.

İÇİNDEKİLER

Altı yüz yıldan fazla süren Constantinople ve Almanya'nın Cæsar'ları dönemlerini takip ettikten sonra, şimdi Heracleios çağına, Yunan monarşisinin doğu sınırlarına iniyorum. Devlet Pers Savaşı sebebiyle gittikçe tükeniyor ve kilise Nestorian ve Monofizit (*Monophysite*) mezhepleri tarafından süratle dağıtılıyorken Muhammed, bir elinde kılıç diğerinde Kur'an, tahtını Hristiyanlık ve Roma kalıntıları üzerine dikiyordu. Arap peygamberin dehası, ulusunun davranışları ve dininin ruhu, Doğu İmparatorluğu'nun gerileyişi ve çöküşünün nedenlerini açıkça ortaya çıkarıyor ve gözlerimiz merakla dünya üzerinde yeni ve kalıcı bir karaktere işaret eden en unutulmaz devrimlerden birine şahitlik ediyor.[1]

1. Bu ve bir sonraki bölümde olduğu gibi, çok fazla Arapça öğrenilmesi durumunu göstereceğim. Doğu dillerini tamamen bilmediğimi ve bilimlerini Latince, Fransızca ve İngilizce dillerine aktaran bilgin tercümanlara şükranlarımı sunmalıyım. Koleksiyonlarını, versiyonlarını ve tarihlerini ara ara belirteceğim.

ARABİSTAN'IN TASVİRİ

İran, Suriye, Mısır ve Etiyopya arasındaki boş alanda, Arap Yarımadası[2] geniş ama düzensiz ebatlardaki üçgen olarak düşünülebilir. Euphrates'teki (Fırat) Beles'in[3] kuzey noktasından, Babülmendep (*Babelmandeb*) Boğazı ve buhur (*frankincense*) ülkesine kadar bin beş yüz millik bir hat çekilebilir. Doğudan batıya, Bassora'dan Süveyş'e, Basra Körfezi'nden Kızıldeniz'e[4] kadar bu genişliğin yaklaşık yarısı hesaba katılabilir. Üçgenin kenarları yavaş yavaş büyümüş ve güney kısmı Hint Okyanusu'nun bin mil yakınına kadar ilerlemişti. Yarımadanın tüm yüzeyi Almanya veya Fransa'nın dört katını aşmaktaydı ancak çok daha büyük kısmı *taşlı* ve *kumlu* tepelerle âdeta dam-

2. Arabistan coğrafyacıları üç sınıfa ayrılabilir: **1.** Gelişme çizgileri Agatharchides'te (de Mari Rubro, [içinde] Hudson, *Geograph. Minor.* c. I), Diodorus Siculus'ta (c. I, L, II, s. 159-167, L, III, s. 211-216, [ed.] Wesseling), Strabo'da (L, XVI, s. 1112-1114, Eratosthenes'ten; s. 1122- 1132, Artemidorus'tan), Dionysius'ta (*Periegesis*, 927-969), Pliny'de (*Hist. Natur.*, V, 12, VI, 32) ve Ptolemy'de (*Descript. et Tabulæ Urbium*, [içinde] Hudson, c. III) izlenebilen *Yunanlar* ve *Latinler*. **2.** Konuyu vatanseverlik ya da bağlılık duygusu ile işleyen Arap yazarlar: Pocock'un (*Specimen Hist. Arabum*, s. 125-128) *Geography of the Sherif al Edrissi*'den yaptığı alıntılar bizi, Marunilerin *Geographia Nubiensis* (Paris, 1619) absürt başlığı altında yayımladığı versiyon veya kısaltmadan (s. 24-27, 44-56, 108 vd. 119 vd.) daha fazla tatmin etmiyor ancak Latin ve Fransızca çevirmenler, Greaves ([içinde] Hudson, c. III) ve Galland (*Voyage de la Palestine par La Roque*, s. 265-346), bize yarımadanın en bereketli ve doğru hesabı olan Abulfeda Arabistan'ını açmışlardır. Bununla birlikte D'Herbelot'un *Bibliothèque Orientale*'i ile zenginleştirilebilir (s. 120, et alibi passim). **3.** *Avrupalı* gezginler; Shaw (s. 438-455) ve Niebuhr (*Description*, 1773; *Voyages*, c. I, 1776) onurlu bir ayrımı hak ederler: Busching (*Géographie par Berenger*, c. VIII, s. 416-510) sağduyu ile bir derleme yapmıştır ve D'Anville'in Haritaları (*Orbis Veteribus Notus* ve *1re Partie de l'Asie*), *Géographie Ancienne* (c. II, s. 208-231) ile birlikte kanıt niteliğindedir.

3. Abulfed., *Descript. Arabiæ*, s. 1. D'Anville, *l'Euphrate et le Tigre*, s. 19, 20. Burası satrapların âdeta cennetten bir köşe haline getirdiği bir bahçeydi ve Xenophon ve Yunanların Fırat'ı ilk geçtikleri yerdi (Anabasis, L, b. 10, s. 29, [ed.] Wells).

4. Reland, çok fazla bilgi yardımı ile şunları kanıtladı: **1.** Bizim bildiğimiz Kızıldeniz (Arap Körfezi), Hint Okyanusu'nun sınırsız alanına kadar uzanan, kadimlerin "Ερυθρὰ θάλασσα"sı *Mare Rubrum*'un bir parçası değildir. **2.** Eş anlamlı sözcükler "ἐρυθρός, αἰθίοψ", siyahların veya Arapların rengini ifade eder (*Dissert Miscell.*, c. I, s. 59-117).

galanmıştı. Tataristan'ın (*Tartary*) vahşi doğası bile, yüce ağaçlar ve bereketli otlarla doğanın eliyle süslenmişti ve yalnız gezginler, bu topraklardan zengin bitkisel besinler elde ederek refah içinde yaşayan toplumlar görmüşlerdi. Ancak Arabistan'ın kasvetli toprakları, sınırsız kum seviyesiyle keskin ve çıplak dağlarla kesişiyor ve çölün yüzeyi, gölge veya barınak olmadan, tropikal bir güneşin doğrudan ve yoğun ışınları tarafından kavruluyordu. Serinletici esintiler yerine, rüzgârlar, özellikle güneybatıdan gelen, zararlı ve hatta ölümcül bir buharı yayıyor, dönüşümlü olarak yükselttikleri ve dağıttıkları kum tepecikleri okyanusun dalgaları ile karşılaştırılıyor ve tüm karargâhlar, tüm ordular ya kasırganın içinde kayboluyor ya da onun altında gömülüp kalıyordu. Suyun ortak faydaları, arzuları ve çekişmeyi ortaya çıkaran bir unsurdur, odunun eksikliği de aynı etkiyi yaratmaktadır, bazı sanatlar ateş elementini korumak ve yaymak için gereklidir. Arabistan, toprağı dölleyen ve ürünlerini komşu bölgelere taşıyan nehirlerin yoksulluğunu yaşamaktadır, tepelerden akan sel suları susuz topraklar tarafından emilir, köklerini kayaların yarıklarına çarpan nadir ve dayanıklı bitkiler, demirhindi veya akasya, gecenin çiyleri ile beslenir, sarnıç ve su kemerlerinde az miktarda yağmur toplanır, kuyular ve kaynaklar çölün gizli hazinesidir ve Mekke'nin hacıları,[5] birçoğu kuru ve boğucu bir yürüyüşten sonra, bir kükürt veya tuz yatağı üzerinde akan suların tadını aldıklarında iğrenirler. Arabistan ikliminin genel ve gerçek resmi budur. Zorlu deneyimler, yerel veya kısmi zevklerin değerini artırır. Gölgelik bir koru, yeşil bir mera, bir tatlı su kaynağı, bir Arap kolonisini, kendilerine ve sığırlarına yiyecek ve ferahlık sağlayabilecek ve hurma ağacının yetiştirilmesine yardım edecek yer buldukları için kendilerini şanslı addeddikleri yerlerdi. Hint Okyanusu'na bakan yaylalar, bol miktarda koru ve su kaynağı ile ayırt edilir; hava daha ılıman, meyveler daha lezzetli,

5. Kahire ve Mekke arasındaki otuz günlük yolculuk esnasında on beş gün boyunca temiz su yoktu. *Hadjees* (Hicaz?; ed. n.) güzergâhı için bkz. Shaw, *Travels*, s. 477.

hayvan ve insan sayısı daha çoktur, toprağın doğurganlığı, aile babalarının çabalarına yardım eder ve onları ödüllendirir. Tütsü[6] ve kahvenin kendine özgü hediyeleri, farklı yaşlarda dünyadaki tüccarları cezbetmiştir. Yarımadanın geri kalanıyla karşılaştırılırsa, bu tecrit edilmiş bölge gerçekten *mutlu* sıfatını hak edebilir; fantezi ve kurgunun görkemli renkleri tezat oluşturabilir ve mesafeler bu sayede katedilebilir. Bu dünyevi cennet için doğa en seçkin iyiliklerini ve en meraklı işçiliğini saklamaktadır; lüks ve masumiyetin uyumsuz nimetleri yerlilere atfedilmiştir; toprak altın[7] ve değerli taşlarla döllenmiş ve hem karaya hem de denize aromatik tatların kokularını vermeleri öğretilmiştir. Yunanlar ve Latinler için çok tanıdık olan *kumlu, taşlı* ve *mutlu* olan bu bölünme Arapların kendileri tarafından bilinmemektedir ve dili ve sakinleri aynı olan bir ülkenin kadim coğrafyasının izini neredeyse hiç süremeyeceği kadar eşsizdir. Bahreyn ve Umman'ın kıyı bölgeleri, Pers âleminin tam tersidir. *Yemen* Krallığı *Arabia Felix*'in sınırlarını veya en azından konumunu gösterir: *Neged* kıyıdan içerilere doğru yayılmıştır ve Muhammed'in doğuşu, Kızıldeniz kıyısı boyunca Hicaz eyaletini betimlememizi gerektirmiştir.[8]

6. Arabistan'ın aromatikleri, özellikle de *thus* ya da tütsü, Pliny'nin 12. kitabında yer almaktadır. Büyük şairimiz (*Paradise Lost*, L, IV), benzer bir şekilde, Sabæan sahilinden kuzeydoğu rüzgârı tarafından taşınan baharatlı kokuları tanıtmıştır:
"Birçok birlik,
Minnettar kokudan memnun, yaşlı okyanus gülümsüyor." (Plin., *Hist. Natur*., XII, 42).

7. Agatharchides, bir zeytin büyüklüğünden bir fındık büyüklüğüne kadar saf altın topaklarının bulunduğunu doğrular; demir iki kat, gümüş ise on kat altın değerindeydi (*de Mari Rubro*, s. 60). Bu gerçek veya hayalî hazineler yok oldu; şu anda Arabistan'da bilinen hiçbir altın madeni yoktur (Niebuhr, *Description*, s. 124).

8. Pocock'un *Specimen Hostoriae Arabum*'una (Oxon. 1650, 4to) danışın, inceleyin ve araştırın. Otuz sayfalık metin, Pocock'un daha sonra tercüme ettiği Gregory Abulpharagius'un *Dynasties*'inden çıkarılmıştır (Oxon. 1663, 4to), üç yüz elli sekiz not, Arap eserleri üzerinde klasik ve özgün bir çalışma yapıldığını ortaya koymaktadır.

BEDEVİ YA DA KIRSAL ARAPLARIN ÂDETLERİ

Nüfusun oranı geçim yoluyla düzenlenir ve bu engin yarımadanın sakinleri verimli ve çalışkan bir şehrin halkından daha fazlasıdır. *Ichthyophagi*[9] veya balık yiyenler Basra Körfezi'nin, okyanusun ve hatta Kızıldeniz'in kıyılarında tehlikeli de olsa yiyecek arayışını sürdürmüştür. Toplum olmayı ifade eden bu ilkel ve alçakgönüllü durumda, uğraşı ya da yasalar olmadan, hatta duyu ya da dil olmadan, insan kaba bir varlık olarak, hayvani içgüdülerden zayıf bir şekilde ayrılır. Nesiller ve çağlar sessiz bir unutuluş içinde yalpalayabilir ve çaresiz vahşi, ırkının varlığını sahilin dar marjıyla sınırlayan istek ve arayışlarla yüzleşmekten kaçınır. Fakat Antik Çağ'ın başlarında, Arapların devasa bedenleri bu sefalet sahnesinden doğmuştur ve çıplak vahşi avcı, kendini koruyamadığı için, bir çırpıda kırsal yaşamın daha güvenli ve ferah durumuna geçmiştir. Aynı yaşam, çölün göçer kabileleri tarafından benzer şekilde takip edilmiştir; modern bedevilerin[10] (*Bedoweens)* tasvirinde, Musa veya Muhammed çağındakine benzer çadırlarda yaşayan ve atlarını, develerini ve koyunlarını aynı yaylalara ve dağlara taşıyan atalarının özelliklerini izleyebiliriz. Yararlı hayvanlar üzerindeki hâkimiyetimiz sayesinde zahmetimiz azalır ve zenginliğimiz artar; Arap çoban sadık bir arkadaşın

9. Arrian, *Hejez* (Hicaz?; ed. n.) sahilinin *Icthyophagi* (Periplus Maris Erythræi, s.12) ve Aden'in ötesine dikkat çekiyor (s. 15); Kızıldeniz kıyılarının (en büyük anlamda), belki de Cyrus zamanında bu vahşiler tarafından işgal edilmiş olması muhtemel görünüyor ancak Justinian döneminde vahşiler arasında herhangi bir yamyam kaldığına inanmıyorum (Procop., *De Bell. Persic.*, L, I, b. 19).

10. Bkz. Pocock, *Specimen Historiæ Arabum*, s. 2, 5, 86 vd. D'Arvieux'nun 1664'te Carmel Dağı emîrinin kampına (*Voyage de la Palestine*, Amsterdam, 1718) yaptığı yolculuk, Suriyeli gezginlerin son ve en aklı başında olanları Niebuhr'dan (*Description de l'Arabie*, s. 327-344) ve Volney'den (c. I, s 343-385) örneklerle bedevi yaşamının hoş ve orijinal bir resmini sergiliyor.

ve zahmetli bir kölenin mutlak sahipliğini edinmiştir.[11] Doğa bilimcisinin görüşüne göre Arabistan, atın gerçek ve orijinal ülkesidir; iklim gerçekten de bu cömert hayvanın büyüklüğü açısından değil, ruhu ve çabukluğu açısından çok elverişlidir. Kıymetli Barb (Mağrip atı; ed.n.) , İspanyol ve İngiliz cinsi ile Arap kanının bir karışımından elde edilmiştir.[12] Bedeviler, batıl inançlı bir bakışla, bu ırkın saflığını ve anısını korur; erkekler yüksek bir fiyata satılır ancak dişiler nadiren melezleştirilir ve asil bir tayın doğumu sevinç ve karşılıklı tebriklerle kabileler arasında kutlanır. Bu atlar çadırlarda, Arapların çocukları arasında, ehlileştirme ve bağlılıklarını pekiştirme konusunda onların bakımlarını üstlenen bireylere aşina oldukları ortamlarda eğitilir. Sadece yürümeye ve dörtnala gitmeye alışkındırlar, hisleri mahmuzun ve kırbacın sürekli kötüye kullanılması sebebiyle körleştirilmez, güçleri kaçış ve takip anlarına odaklıdır ancak elin veya üzenginin dokunuşunu hissettikleri anda, rüzgârın hızını arkalarına alarak, öne doğru çok hızlı atılırlar ve dostları onları takip edemeyecek kadar hız elde edemezlerse, anında durarak, kendisine yetişene kadar beklerler. Afrika ve Arabistan kumlarında *deve* kutsal ve değerli bir armağandır. Bu güçlü ve sabırlı yük hayvanı, yemek yemeden veya içmeden birkaç günlük yolculuğu sıkıntısız yapabilir ve vücuduna esaret işaretleri basılmış olan hayvanın beşinci midesi olan büyük bir torbada bir tatlı su deposu bulunur; daha büyük cinsleri bin kiloya kadar ağırlığı taşıyabilmektedir, daha hafif ve daha aktif olan tek hörgüçlü develer ise çok hızlı koşabildikleri için avcılıkta kullanılmıştır.

11. De Buffon'un *Natural History*'sinde, *at* ve *deve* ile ilgili eşsiz makaleleri okuyun (hoş olmayan bir görev değildir).

12. Arap atları için bkz. D'Arvieux (s. 159-173) ve Niebuhr, (s. 142-144). 12. yüzyılın sonunda, Necid'in (*Neged*) atları sağlam, Yemen'in güçlü ve dayanıklı, Hicaz'ınkiler en asil ırk kabul ediliyordu. Onuncu ve son sınıf olan Avrupa atları, genellikle çok heybetli ve çok az ruha sahip olarak hor görülmüşlerdi (D'Herbelot, *Bibliot. Orient.*, s. 339), güçleri şövalyenin ve zırhının ağırlığını taşımak için gerekliydi..

Canlı veya ölü, devenin hemen hemen her kısmı insana hizmet edebilir; sütü bol ve besleyicidir, diri ve yumuşak etinin tadı dana etine benzer,[13] idrarından değerli bir tuz çıkarılır, gübresi yakıt ihtiyacını giderir ve her yıl düşen ve yenilenen uzun kılları, giysilere, mobilyalara ve bedevi çadırlarına ham haliyle büyük fayda sağlar. Yağmurlu mevsimlerde, çölün nadir ve yetersiz otlarını tüketirler. Kısa süren kış mevsimi ve yaz mevsiminde, genellikle Nil Nehri'nin kenarlarından, Suriye ve Filistin köylerine uğrayıp tehlikeleri göze alarak, kamplarını deniz kıyısına, Yemen tepelerine ya da Euphrates bölgesine taşırlar. Gezgin bir Arap'ın hayatı tehlikeli ve sıkıntılıdır ve bazen, yağma veya takas yoluyla, çabaları meyvelerini verebilir, Avrupa'daki sade bir vatandaş, on bin atın önünde yürüyen en gururlu emîrden daha sağlam ve hoş bir lükse sahiptir.

13. "Qui carnibus camelorum vesci solent odii tenaces sunt," bir Arap doktorun görüşüydü (Pocock, *Specimen*, s. 88). Sütü seven Muhammed ineği tercih eder ve deveden bile bahsetmez; zaten Mekke ve Medine sofraları çok daha lüks içindeydi (Gagnier, *Vie de Mahomet*, c. III, s. 404).

ARABİSTAN ŞEHİRLERİ

Yine de İskit orduları ile Arap kabileleri arasında önemli bir fark bulunabilir çünkü ikincisi kasabalara toplanmış ve ticaret ve tarım işlerinde istihdam edilmiştir. Zamanlarının ve faaliyetlerinin bir kısmını hâlâ sığırlarının idaresine ayırmışlardır, barış ve savaşta çöl kardeşleri ile birleşmişler ve bedeviler onlarla yararlı ilişkiler geliştirmiş bazı zanaat ve uğraşılarla ilgili bilgi edinmişlerdir. Abulfeda tarafından sayılan kırk iki Arabistan şehri[14] arasında en eski ve en kalabalık olanı, *mutlu* Yemen'de yer almıştır: Saana[15] kuleleri ve Merab'ın[16] muhteşem bendi, Homerit kralları tarafından inşa edilmiş ama kaba dilleri, Kızıldeniz yakınlarındaki ve iki yüz yetmiş mil uzaklıktaki Medine[17] ve Mekke'deki[18] peygamberlik ihtişamı tarafından gölgede bırakılmıştır. Bu kutsal yerlerin sonuncusu Macoraba adı altında Yunanlar tarafından

14. Yine de Marcian of Heraclea (*Periplo*, s. 16, c. I. Hudson, *Minor. Geograph*) *Arabia Felix*'te yüz altmış dört kasaba hesap ediyor. Kasaba küçük olabilir, yazarın inancı büyüktür.

15. Abulfeda ([içinde] Hudson, c. II, s. 54) tarafından Şam ile karşılaştırılır ve hâlâ Yemen imamının ikametgâhıdır (*Voyages de Niebuhr*, c. I, s 331-342). Saana yirmi dört *parasang*'dır, Dafar'dan (Abulfeda, s. 51) ve Aden'den altmış sekiz mil uzaklıktadır (s. 53).

16. Pocock, *Specimen*, s. 57. *Geograph. Nubiensis*, s. 52. Meriaba veya Merab, çevresi altı mildir, Augustus lejyonları tarafından (Plin., *Hist. Nat.*, VI, 32) 14. yüzyılda (Abulfed., *Descript. Arab.*, s. 58) yok edilmiştir.

17. *Kentin* adı, Medine, "κατ' ἐξοχήν," Yatreb'ten çevrildi (Yunanların Iatrippa'sı); peygamberin koltuğu. Medine'nin mesafesi Abulfeda (s. 15) tarafından konaklama noktaları veya bir kervanın Bahreyn'e (15), Bassora'ya (28), Kufe'ye (20), Şam veya Filistin'e (20), Kahire'ye (25), Mekke'ye (10), Mekke'den Saana'ya (s. 52) veya Aden'e (30), Kahire'ye (31 gün ya da 412 saat) (Shaw, *Travels*, s. 477) alabileceği günlük mesafeden hesaplanmaktadır. D'Anville'in (*Mesures Itineraires*, s. 99) tahminine göre, bir günlük yolculuk yaklaşık yirmi beş İngiliz miline denk geliyor. Tütsü diyarından (Hadramaut, Yemen'de, Aden ve Fartasch Burnu arasında) Suriye'deki Gazze'ye kadar Pliny (*Hist. Nat.*, XII, 32) 65 deve konağı hesaplar. Bu ölçütler, fantezi ile gerçekleri ayrıştırabilir.

18. Mekke bilgisini Araplardan almalıyız (D'Herbelot, *Bibliothèque Orientale*, s. 368-371; Pocock, *Specimen*, s. 125-128; Abulfeda, s. 11-40). Şüphesiz şehre girmeye izin verilmediği için gezginlerimiz sessiz ve Thevenot'nun (*Voyages du Levant*, b. I, s. 490) kısa ipuçları bir Afrikalı döneğin şüpheli bilgilerinden alınmıştır. Bazı Persler 6000 ev saymıştır (Chardin., c. IV, s. 167).

bilinmektedir ve kelimenin soneki, en gelişmekte olan dönemde, Marsilya'nın büyüklüğünü ve kalabalığını ifade etmektedir. Bazı gizli motifler, belki de batıl inançlar, en ödün vermeyen durumun seçiminde kurucuları zorlamış olmalıdır. Çamur veya taş yapılara alışkın olduklarından, surlarını yaklaşık iki mil uzunluğunda ve bir mil genişliğinde, çorak dağların eteklerinde dikmişlerdir; arazi kayalıktır, zemzemin kutsal kuyusunun bile suyu buruk veya acıdır, meralar şehirden uzaktır ve üzümler Taif bahçelerinden yetmiş milin üzerinde bir yolculukla taşınmıştır. Mekke'de hüküm süren Kureyş (*Koreishites*) halkının ünü ve ruhu Arap kabileleri arasında dikkat çekiciydi fakat nankör toprakları tarım açısından uygun değildi ve bu topraklar ancak ticari faaliyetler için elverişliydi. Gedda limanına sadece kırk mil mesafede bulunan Habeşistan ile kolay bir yazılı anlaşma elde ettiler ve bu vesileyle Hristiyan krallığının Muhammed'in müritlerine ilk sığınma hakkını sağlamış oldular. Afrika'nın hazineleri, yarımada üzerinde, söylenene göre, kaya tuzu ile Chaldæan sürgünleri[19] tarafından inşa edilen Bahreyn eyaletindeki Gerrha veya Katif'e taşındı ve bundan sonra Basra Körfezi'nin yerli incileri Fırat'ın ağzına sallar vesilesiyle götürüldü. Mekke, sağında Yemen ile solunda Suriye arasında neredeyse eşit bir mesafede bulunuyordu. İlki kış, ikincisi yaz olmak üzere kervanların uğrak yerleri ve mevsimsel ziyaretleri Hindistan gemilerini, Kızıldeniz'in can sıkıcı ve zahmetli seyrinden kurtardı. Saana ve Merab pazarlarında, Umman ve Aden limanlarında Kureyşlilerin develeri değerli bir aromatik yük ile doluydu; Bostra ve Şam çarşılarında bir mısır ve üretici arzı elde edildi; kazançlı değişim Mekke sokaklarında bol miktarda ve zenginlikte yayıldı ve oğullarının en soyluları silah sevgisini mal takası ile birleştirdi.[20]

19. Strabo, L, XVI, s. 1110. Bassora yakınlarındaki bu tuz evlerinden biri için bkz. D'Herbelot, *Bibliot. Orient.*, s. 6.

20. "Mirum dictû ex innumeris populis pars aequa in *commerciis* aut in latrociniis degit," (Plin., *Hist. Nat.*, VI, 32). Bkz. Sale'in Kur'an çevirisi, sure CVI, s. 503. Pocock, *Specimen*, s. 2. D'Herbelot, *Bibliot. Orient.*, s. 361. Prideaux, *Life of Mahomet*, s. 5. Gagnier, *Vie de Mahomet*, c. I, s. 72, 120, 126 vd.

ULUSAL BAĞIMSIZLIKLARI

Arapların ebedî bağımsızlığı, yabancılar ve yerliler arasında övgü konusu olmuştur ve tartışmalar bu tekil olayı İsmail'in[21] gelecek kuşakları lehine bir kehanete ve mucizeye dönüştürmüştür. Ne göz ardı edilebilir ne de kaçınılması mümkün olan bazı istisnalar, bu akıl yürütme biçimini gereksiz olduğu kadar tartışılmaz da kılmaktadır; Yemen Krallığı, Habeşliler, Persler, Mısır sultanları[22] ve Türkler[23] tarafından arka arkaya istila edilmiştir; kutsal Mekke ve Medine şehirleri tekrar tekrar bir İskit tiranının kılıcı altında eğilmiş ve Arabistan'ın Roma vilayetleri[24] İsmail ve oğullarının kardeşleri karşısında çadır kurmaları gereken tuhaf vahşi doğayı kucaklamıştır. Ancak bu istisnalar geçici veya yerel olmuştur; Arap ulusu en güçlü monarşilerin boyunduruğundan kaçmıştır; Sesostris ve Cyrus, Pompey ve Trajan asla Arabistan'ın fethine yaklaşamamıştır; Türklerin[25] bugünkü egemenliği bir gölge altın-

21. İsmi bilinmeyen bir uzman (*Universal Hist.*, c. XX, [ed.] Octavo) Arapların bağımsızlığı ile Hristiyanlığın gerçekliğini resmen gösterdi. Bir eleştirmen, istisnalar dışında, metnin anlamını (Gen. XVI, 12) başvurunun kapsamını ve soyağacının temelini tartışabilir.

22. 1173'te Kürt (*Curd*) veya Eyyubi (*Ayoubites*) hanedanı kuran büyük Selahaddin'in (Saladin) bir kardeşi tarafından bastırılmıştır (Guignes, *Hist. Des Huns*, c. I, s. 425; D'Herbelot, s. 477).

23. I. Süleyman (*Soliman*) (1538) ve II. Selim'in (1568) bir subayı tarafından. Bkz. Cantemir, *Hist. of the Othman Empire*, s. 201, 221. Saana'da ikamet eden paşa, yirmi bir beyi yönetiyordu ancak Babıali'ye (Porte) hiç gelir gelmedi (Marsigli, *Stato Militare dell 'Imperio Ottomanno*, s. 124) ve Türkler 1630 yılında sürgün edildi (Niebuhr, s. 167, 168).

24. Roma eyaletinde, Arabistan ve üçüncü Filistin adı altında başlıca şehirler, Trajan'ın komutanlarından Palma tarafından bastırılan, 105 yıllarından kalma Bostra ve Petra idi (Dion. Cassius, L, LXVIII). Petra, Nabathæan'ların başkentiydi; adı İsmail'in oğullarının en büyüğünden türetilmişti (Gen., XXV, 12 vd., Jerom, Le Clerc ve Calmet'in yorumlarıyla). Justinian, Ælah'ın güneyine (Procop., *De Bell. Persic.*, L, I, b. 19) on günlük mesafedeki bir şehirden vazgeçti ve Romalılar bir *centurion* için Medine topraklarında (D'Anville, *Memoire sur l'Egypte*, s. 243) bir yerde (Pagus Albus, Hawara) özel evi korudu (Arrian [içinde] Periplo Maris Erythræi, s. 11, [içinde] Hudson, c. I). Bu gerçek mülkler ve Trajan'ın bazı deniz baskınları (Peripl., s. 14, 15,) tarih ve nişanlar ile Arabistan'ın Roma fethine doğru gelişmiştir.

25. Niebuhr (*Description de l'Arabie*, s. 302, 303, 329-331), Arabistan'daki Türk imparatorluğunun

da kalmış ancak gururu, tehlikeleri ve saldırıları kışkırtma konusunda amacına ulaşamazken, bir başka halkın dostluğunu istemek açısından azalmıştır. Özgürlüklerinin bariz sebepleri Arapların karakterine ve ülkesine yazılmıştır. Muhammed'den[26] birçok yıl önce, Türklerin saldırı ve savunma sanatları konusundaki cesurca sergiledikleri eylemleri ve cesaretleri komşu ülkeler tarafından ciddi bir şekilde hissedilmiştir. Bir askerin sabır ve cesaret gibi erdemleri, kırsal bir yaşamın alışkanlıklarında ve disiplininde hissedilmez bir şekilde beslenmiştir. Koyun ve develerin bakımı kabile kadınlarının ellerine bırakılmış ancak savaşabilecek konumdaki gençlerin tümü emîrlerinin vermiş olduğu talimat doğrultusunda, kendi kabilelerinin sancakları altında, her zaman at sırtında ve ellerinde okları, yayları ve mızraklarıyla düzenli olarak çatışmalara katılmıştır. Uzun süredir bağımsız olmaları onun kalıcılığının en büyük taahhüdüdür ve sonraki nesiller, çöküşlerini yavaşlatmak ve miraslarını korumak için eğitilmişlerdir. Aralarındaki iç kavgaları, ortak bir düşmana karşı durmak için askıya alınmış ve Türklere karşı son mücadelelerinde, Mekke kervanı binlerce imparatorluk gücü tarafından dört bir yönden saldırıya uğramış ve yağmalanmıştır. Savaşa girdiklerinde zafer umudu ön plandadır ancak bir geri çekilme halinde güvenceleri de vardır. Atları ve develeriyle, sekiz ya da on gün boyunca, dört ya da beş yüz millik yolları, âdeta hükümdarlarının gözü önünden hissettirmeden katetmişler, çöldeki gizli suları arayan muzaffer birlikler onları küçümseyen ve tenhalığın kalbinde güvenle saklanan düşmanları tarafından, susuzluk, açlık ve yorgunluktan dolayı saf dışı edilmişlerdir. Bedevilerin silahları ve çölleri sadece kendi özgürlüklerinin güvencesi olarak kalmamış, aynı zamanda savaştan uzak halkı da kendi topraklarında, iklim avantajı sayesinde korunan Arabistan'ın hu-

en yeni ve otantik istihbaratını sunmaktadır.

26. Diodorus Siculus (c. II, L, XIX, s. 390-393, [ed.] Wesseling), Antigonus ve oğlunun ordusuna direnen Nabathæan Araplarının özgürlüğünü açıkça ortaya koyuyor.

zurunun kaçırılmasını da engellemiştir. Agustus lejyonları hastalık ve bitkinlik içerisinde erimiş,[27] sadece tek bir deniz kuvveti tarafından Yemen'in direnişi başarılı bir şekilde bertaraf edilmiştir. Muhammed kutsal emirlerinin tohumlarını ektiğinde,[28] bu krallık henüz Pers İmparatorluğu'nun bir eyaleti konumundadır; yine de aynı dönemde Homeritlerin yedi prensi dağlarda hüküm sürmeye devam etmektedir; Chosroes'in vekili açısından, uzaktaki ülkesini ve talihsiz efendisini unutmak çok daha cazip gelmiştir. Justinian döneminin tarihçileri, Doğu'nun uzun savaşlarında menfaat veya şefkat konusunda farklılaşan bağımsız Arapların durumunu betimlemiştir: *Gassan* kabilesinin Suriye topraklarında kamp, *Hira* prenslerine de Babil harabelerinin yaklaşık kırk mil güneyinde bir şehir kurmalarına izni verilmiştir. Kendi bölgelerinde faaliyetlerini hızlı ve dinamik olarak gerçekleştirmişlerdi. Bununla birlikte dostlukları içten, inançları tutarsız ve düşmanlıkları kaprisli olmuştur; bu, gezgin barbarları silahsızlandırmaktan daha heyecanlı bir iş haline gelmiştir ve bilindik savaş ilişkisinde, hem Roma'nın hem de İran'ın apaçık zayıflığını fark edip hor görmeyi öğrenmişlerdir. Mekke'den Euphrates'e kadar konumlanan Arap kabileleri[29] ile her Hristiyan'a dehşet ve tiksintiyle bahsetmesi öğretilen Saracen[30] unvanı Yunanlar ve Latinler tarafından karıştırılmıştır.

27. Strabo, L, XVI, s. 1127-1129. Plin., *Hist. Natur.*, VI, 32. Ælius Gallus, Medine'nin yakınlarına gitti ve Mareb ile okyanus arasındaki Yemen bölgesinde binlerce mil yürüdü. "Non ante devictis Sabææ regibus," (Od., I, 29) ve "intacti Arabum thesauri," (Od., III, 24) ile Horace Arabistan'ın bakir saflığını kanıtlıyor.

28. Cehalet dönemine dair bilinebilen veya korunabilen kadarıyla Hira'nın (s. 66-74), Gassan'ın (s. 75-78) ve Yemen'in (s. 55-66) mükemmel olmayan tarihi için bkz. Pocock, *Specimen.*

29. "Σαρακηνικὰ φν̂λα, μυριάδες ταν̂τα
καὶ τὸ πλεῖστον αὐτ ω̂ν ἐρημονόμοι
καὶ ἀδέσποτοι,"
Menander (*Excerpt. Legation*, s. 149), Procopius (*de Bell. Persic.*, L, I, b. 17, 19; L, II, b. 10) ve en canlı renklerle, Marcus saltanatı kadar erken bir dönemde onlardan bahseden Ammianus Marcellinus (L, XIV, b. 4) tarafından tanımlanmıştır.

30. Ptolemy ve Pliny tarafından daha sınırlı, Ammianus ve Procopius tarafından daha geniş bir anlamda kullanılan isim, gülünç bir şekilde İbrahim'in karısı *Sarah*'dan, belirsiz olarak *Saraka* köyünden (μετὰ Ναβαταίους. Stephan., *de Urbibus*); daha mantıklı iddiaya göre ise *hırsız* bir karakter veya

ÖZGÜRLÜK ANLAYIŞLARI VE KARAKTERLERİ

Yerli tiranlığın köleleri, kendi ulusal bağımsızlıklarından nafile bir çabayla övgüyle bahsetme fırsatı bulabilmişlerdir ancak Araplar kişisel olarak özgür insanlardır ve doğanın avantajlarını kaybetmeden önce bir dereceye kadar toplumun ayrıcalıklarından faydalanmışlardır. Her kabile; batıl inanç, minnet ya da servet ile belirli bir aileyi eşitlerinin şefi olarak yüceltmiştir. Bu ırklarda şeyhlerin ve emîrlerin egemenlikleri her zaman ön planda tutulmuştur ancak onların yerine geçecek haleflerinin sıralaması gevşek ve garantisi olmayan bir prensibe bağlanmıştır; yönetim konusunda gerektiğinde değişikliklerin yapılabilmesi için kabilelerdeki asil akrabaların ya da en değerli yaşlıların fikirleri alınmış, onların yönlendirmesiyle verdikleri basit ancak önemli kararlar tercih edilmiştir. Sağduyu ve ruha sahip bir kadının bile Zenobia[31] vatandaşlarına hükmetmesine karşı çıkılmamıştır. Birkaç kabilenin bir araya gelmesiyle bir ordu oluşturulmuştur; onların kalıcı yapısı sayesinde bir ulus var olmuştur ve başlarına seçmiş oldukları şeyh ya da emîrleri, yabancıların gözünde kral isminin onurunu hak etmiştir. Arap prensleri o dönemlerde güçlerini kötüye kulla-

Doğu konumunu gösteren Arapça kelimelerden türetilmiştir (Hottinger, *Hist. Oriental.*, L, I, b. I, s 7, 8; Pocock, *Specimen*, s. 33, 35. Asseman., *Bibliot. Orient.*, c. IV, s. 567). Yine de bu etimolojilerin son ve en popüler olanı, Saracen'lerin batı ve güneydeki konumlarını, daha sonra Mısır sınırlarında belirsiz bir kabileyi açıkça gösteren Ptolemy (*Arabia*, s. 2, 18, [içinde] Hudson, c. IV) tarafından reddedilir. Dolayısıyla unvan herhangi bir *ulusal* karaktere işaret edemez ve yabancılar tarafından iddia edildiğinden, kökeni Arapçada değil, yabancı dilde aranmalıdır.

31. "Saraceni . . . mulieres aiunt in eos regnare," (*Expositio totius Mundi*, s. 3, [içinde] Hudson, c. III). Mavia saltanatı Pocock'un (*Specimen*, s. 69, 83) dinî hikâye ile ünlenmiştir.

nacak olurlarsa, hızla ılımlı ve ataerkil yargı yetkisine alışkın olan tebaaları tarafından terk edilmek suretiyle cezalandırılmışlardır. Onların ruhu özgürdür, hareket alanları sınırsızdır, çöl açıktır ve kabileler ve aileler karşılıklı ve gönüllü bir yapı tarafından bir arada tutulmaktadır. Yemen bir hükümdarın ihtişamını ve görkemini desteklemiştir ama eğer hayatını ortaya koymadan sarayından ayrılamazsa,[32] yönetim yetkileri soylulara ve magistra'lara devredilmiş olacaktır. Mekke ve Medine şehirleri, Asya'nın kalbinde, bir toplumun biçimini ya da özünü sunmaktadır. Muhammed'in büyükbabası ve önceki ataları, ülke içi ve dışındaki faaliyelerinde ülkelerinin prensleri olarak ortaya çıkmıştır ve Atina'daki Pericles veya Floransa'daki Medici gibi, bilgelik ve doğrulukları sebebiyle hüküm sürdürmüşlerdir; nüfuzları miras yoluyla bölünmüş, asa, peygamberin amcalarından Kureyş kabilesinin daha genç bir koluna transfer edilmiştir. Yaşanan ağır olaylardan sonra halk meclisinin toplandığı ve insanların ya itaat etmeye zorlanması ya da ikna edilmesi gerektiğinden, antik dönem Arapları arasında belagat ve itibar kamu özgürlüğünün en açık kanıtı olmuştur.[33] Ancak basit özgürlükleri, her üye topluluğun medeni ve siyasi haklarından ayrılmaz bir paya sahip olduğu için Yunan ve Roma cumhuriyetlerinin güzel ve yapay oluşumlarından çok farklı bir yapıya sahip olmuştur. Arapların daha basit durumunda, ulus özgürdür çünkü oğullarının her biri bir efendinin iradesine tam bir boyun eğmeyi reddetmiştir. Yüreği cesaret, sabır ve itidalin sade erdemleri ile güçlendirilmiştir; bağımsızlık tutkusu, kendini yönetme alışkanlıklarını kullanmaya teşvik etmiş ve onursuzluk onlar açısından her

32. "Μὴ ἐξεῖναι ἐκ τῶν βασιλείων"; Agatharcides (*de Mari Rubro*, s. 63, 64, [içinde] Hudson, c. I), Diodorus Siculus (c. I, L, III, b. 47, s. 215) ve Strabo (L, XVI, s. 1124) bu şekilde bildiriyorlar. Ancak bunun, gezginlerin güvenilirliğinin sıklıkla bir gerçeğe, bir geleneğe ve bir yasaya dönüştüğü popüler masallardan veya olağanüstü kazalardan biri olduğundan şüpheleniyorum.

33. "Non gloriabantur antiquitus Arabes, nisi gladio, hospite, et *eloquentiâ*," (Sephadius apud Pocock, *Specimen*, s. 161, 162). Bu konuşma yeteneğini yalnızca Perslerle paylaştılar; duyarlı Araplar muhtemelen Demosthenes'in basit ve yüce mantığını küçümseyeceklerdi.

zaman, tehlike ve ölümden daha baskın olmuştur. Bu usta zihnin ağırlığı ve dirayeti dışa dönük tutumunda dikkat çekici olmuştur; konuşması rahatlatıcı, ağır ve özlüdür, nadiren kahkahalarıyla kışkırtır, tek önemli hareketi, erkekliğin saygıdeğer sembolü olan sakalını sıvazlamaktan ibarettir ve kendi öneminin farkında olması ona eşitsizliğini umursamamayı ve huzursuz olmadan üstlerine yaklaşabilmeyi öğretmiştir.[34] Saracen'lerin özgürlüğü fetihlerinden sağ çıkmalarını sağlamıştır, ilk halifeler, tebaalarının cesur ve bu bilindik yaklaşımına izin vermiş, cemaati ikna etmek ve düzene uydumak için minbere çıkmış, imparatorluk tahtı Tigris'e (Dicle) götürülene kadar Abbasiler, Pers ve Bizans saraylarının mağrur ve görkemli seremonisini uygulamamışlardı.

34. Okuyucuya, D'Arvieux, D'Herbelot ve Niebuhr'un, Muhammed'in hayatındaki birçok rastlantısal pasajla resmedilen Arapların görgü kurallarını ve hükümetini en canlı renklerle tasvir ettiklerini hatırlatmalıyım.

İÇ SAVAŞLAR

Uluslar ve erkekler üzerine yapılan çalışmalarda, onları düşman veya dost kılan, sınırlayan veya geliştiren, sosyal karakter anlamında yumuşak veya öfkeli gösteren sebepleri gözlemleyebiliriz. Arapların insanlığın geri kalanından farklı yerde olması, yabancı ve düşman fikirler konusunda kafalarını karıştırmıştır ve topraklarının verimsizliği, bugüne kadar inançları ve uygulamaları için azami içtihat getirmelerini sağlamıştır. Dünyanın bölünmesinde, zengin ve verimli iklimlerin insan ailesinin diğer üyelerine verildiği iddia edilmektedir ve yasal hakları elinden alınan İsmail'in mirasının haksız yere mahrum bırakıldığı kısmı hile ya da zor kullanmak yoluyla gelecek için kurtarılmıştır. Pliny'nin sözlerine göre, Arap kabileleri hırsızlık ve malları yağmalama konusuna eşit derecede bağımlıdır; çölden geçen kervanlar baskınlarla yağmalanmış veya talan edilmiştir ve komşuları, Eyüp (Job) ve Sesostris[35] zamanlarından beri, zorba ruhlarının kurbanları olmuştur. Bir bedevi yalnız bir gezgini uzaktan gördüğünde, ona doğru öfkeyle atılarak, "Üzerindekilerin hepsini ver, anadan doğma haline dön!" diye bağırmıştır. Hazır bir teslimiyet ona merhamet hakkı vermiştir; direniş ise bu saldırganı kışkırtır ve kanı, kendini savunmak için döküldüğünü düşündüğü kanı yok etmelidir. Tek bir soyguncu veya bir haydutlar grubu, gerçek isimleriyle etrafa nam salmıştır ancak çok sayıda grubun sömürülmesi, yasal ve onurlu bir savaş niteliğini taşımıştır. Bu şekilde silahlanmış bir insanın öfkesi, yerel olarak yağma, cinayet ve intikam duygularıy-

35. Job'un ilk bölümünü ve Sesostris'in Pelusium'dan Heliopolis'e inşa ettiği 1500 *stadia*'lık uzun duvarı inceleyin (Diodor. Sicul., c. I, L, I, s. 67). *Hycsos* adı altında, çoban kralları, daha önce Mısır'ı bastırmışlardı (Marsham, *Canon. Chron.*, S. 98-163 vd.).

la ikiye katlanmıştır. Avrupa anayasasında barış ve savaş hakkı artık çok daha küçük, saygın kişiler ve gerçek bir alan ile sınırlıdır ancak her bir Arap, haydutluğu karşısında hiç cezalandırılmadığı ve bu şekilde nam saldığı için, mızrağını vatandaşlarının hayatı pahasına kullanabilmektedir. Ulusun birliği, yalnızca dil ve davranışların belirsiz bir benzerliğinden oluşmaktadır ve her toplumda magistra'nın yetkisi suskun ve acizdir. Muhammed'den önceki cehalet döneminde, geleneklere bağlı kalınarak bin yedi yüz savaş[36] gerçekleştiği kayıtlara geçmiştir; sivil hiziplerin ahlakı safi düşmanlıkla doludur ve düzensiz ya da saflar halinde, eski bir soyun kahramanlıklarının aktarılması, düşman kabilelerinin torunları arasında aynı tutkuları yeniden canlandırmak için yeterli olmuştur. Özel hayatta her insan, en azından her aile, kendi davasının hâkimi ve cezalandırıcısı konumunda olmuştur. Onurun hoş hassasiyeti, yara almaktan çok hakaretin ağırlığını hissettirmiş, ölümcül zehrini Arapların savaşlarına kışkırtıcı güç olarak aktarmıştır: En kolay yara aldıkları zayıf noktaları kadınları ve sakallarına yapılan hakaretlerden kaynaklanmıştır; ahlaksız bir eylem, aşağılayıcı bir kelime, yalnızca suçlunun kanıyla yok edilmiştir ve hastalıklı ve saplantı boyutuna gelmiş olan bu takıntıları yüzünden aylar ve yıllar boyunca intikam fırsatı beklemişlerdir. Cinayet karşısında para cezası ya da tazminat hakkı, her yaştaki barbar tarafından gayet iyi bilinmektedir ancak Arabistan'da ölülerin akrabaları kefareti kabul etme ya da misilleme yasasını bizzat kullanma özgürlüğüne sahiptir. Arapların rafine edilmiş şiddetleri, katilin başını almaları suretiyle dindirilemediğinden, intikamlarını almak için tamamen suçsuz bir insanın infazına karar vererek, cezanın masumlar üzerine aktarılmasını sağlamışlardır. Eğer kendilerinden biri düşmanlarının eline düşecek

36. Veya başka bir hesaba göre, 1200 (D'Herbelot, *Bibliothèque Orientale*, s. 75); *Ayam al Arab*, Arapların savaşları hakkında yazan iki tarihçi 9. ve 10. yüzyılda yaşadı. Dahes ve Gabrah'ın ünlü savaşına iki at sebep oldu, kırk yıl sürdü ve bir atasözü ile sona erdi (Pocock, *Specimen*, s. 48).

olursa, sırayla onlar da aynı misilleme tehlikesiyle karşı karşıya kalarak, kan bedelini misliyle almak için davalarını sürdürmüşlerdir, böyle bir durumda her iki ailenin bireyleri kötülük ve şüphe dolu bir hayat sürdürür ve kimi zaman intikamlarını almaları elli yıllık bir zamanı bile aşabilir.[37] Ne yazık ki herhangi bir acıma ya da affetme hissetmeyen bu kana susamış ruha sahip olanlar, düşmanları ile karşı karşıya kaldıkları zamanlarda ne yaş ve güç ne de sayı ve silah eşitliğini göz önünde bulundurmaya özen göstermiştir. Araplar tarafından Muhammed zamanından önce iki, belki de dört aylık süren bir bayram dönemi getirilmiş, bu sırada herkes kılıçlarını dinî kılıfların arkasına saklayarak hem yabancı hem de iç düşmanlarının üzerine yöneltmiştir; bu da o dönemde gerçekleştirilen kısmi ateşkes, anarşi ve savaş alışkanlıklarının daha güçlü bir şekilde ifade edildiğini gözler önüne sermiştir.[38]

37. Arapların kan davalarının modern teorisi ve uygulamaları Niebuhr tarafından açıklanmıştır (*Description*, s. 26-31). Antik Çağ'ın daha sert özellikleri Kur'an'da izlenebilir, c. 2, s. 20, c. 17, s. 230, Sale'in *Observations*'ı ile birlikte.

38. Procopius (*de Bell. Persic.*, L, I, b. 16) yaz gündönümü ile ilgili iki kutsal ayı anlatır. Araplar yılın dört ayı –ilk, yedinci, on birinci ve on ikinci– ve uzun süreli bir ateşkesin sadece dört veya altı kez ihlal edildiğini varsaymaktadır (Sale, *Preliminary Discourse*, s. 147-150 ve Kur'an'ın 9. ayetine dair notları, s. 154 vd. Casiri, *Bibliot Hispano-Arabica*, c. II, s. 20, 21).

SOSYAL NİTELİKLERİ VE ERDEMLERİ

Fakat yağma ve intikam ruhu, ticaret ve edebiyatın ılımlı etkisi ile terbiye edilmiştir. Yalnız yarımada, antik dünyanın en uygar ulusları tarafından kuşatılmıştır; tüccarlar insanlığın dostu olmuştur ve yıllık yürüyüşe geçen kervanlar ilk bilgi ve nezaket tohumlarını şehirlere ve hatta çöl kamplarına taşımıştır. Arapların soyağacı ne olursa olsun, dilleri İbranice, Süryanice ve Chaldæan dilleriyle aynı orijinal kökten türemiştir; kabilelerin bağımsızlığı kendine özgü lehçeleriyle işaretlenmiştir[39] ancak her biri, kendilerininkinden sonra, Mekke'nin saf ve göze çarpan lehçesinin konuşulmasına izin vermiştir. Arabistan'da ve Yunanistan'da, dilin mükemmelliği görgü kurallarının geliştirilmesini geride bırakmıştır ve konuşma şekilleri balın seksen farklı ismini, bir yılanın iki yüzünü, bir aslanın beş yüz anlamını ve bir kılıcın bin çeşidinin oluşmasını sağlamıştır. Homeritlerin eserleri eski ve gizemli bir karakterle yazılmıştır fakat mevcut alfabenin temelini oluşturan Kûfî harfleri Fırat kıyılarında icat edilmiştir ve son harfler Mekke'de, Muhammed'in doğumundan sonra o şehre yerleşen bir yabancı tarafından öğretilmiştir. Dilbilgisi, ölçü ve retorik sanatı ile ilgili kelimeler Arapların doğuştan gelen dillerinde yoktur ancak etkileri keskin, süslü, bereketli, zekâ-

39. Arrian, ikinci yüzyılda ([içinde] *Periplo Maris Erythræi*, s. 12) Arapların lehçelerinin kısmi veya toplam farkını belirtir. Dilleri ve harfleri Pocock (*Specimen*, s. 150-154), Casiri (*Bibliot. Hispano-Arabica*, c. I, s. 1, 83, 292; c. II, s. 25 vd.) ve Niebuhr (*Description de l'Arabie*, s. 72-36) tarafından dikkatle inceleniyor. Hızlı geçiyorum, papağan gibi kelimeleri tekrarlamaktan hoşlanmıyorum.

ları güçlü ve hassastı[40] ve ayrıntılı tasvirleri, dinleyicilerin zihinlerine enerji ve etki ile hitap etmelerini sağlamıştır. Yükselen bir şairin dehası ve değeri, kendi ve akraba kabilelerinin alkışlarıyla kutlanmıştır. Ciddi anlamda görkemli bir ziyafet hazırlanmış, bir kadın korosu, evlatlarının ve kocalarının huzurunda onların tümüne hitap ederek, sesleriyle büyülemiştir; böylelikle tarafların haklarının doğruluğu ortaya çıkmış, şöhretleri ölümsüzleştirilecek şekilde haberciler tarafından ilan edilmiştir. Uzak ya da düşman kabileler, ilk Müslümanlar tarafından kaldırılan yıllık panayırlara katılmış, barbarların terbiye edilmesine ve uyum sağlamasına katkıda bulunmuş olması gereken bir ulusal meclis oluşturulmuştur. Bu değişime uğramış panayır uygulamasında, sadece mısır ve şarabın kalitesi değil, otuz gün boyunca belagat ve şiirin değerleri de gözler önüne serilmiştir. Ödüller, ozanların cömert öykünmesi ile tartışılmış, muzaffer performansları, prensler ve emîrlerin arşivlerine kaldırılmış ve kendi dilimizde, altın harflerle yazılmış ve Mekke tapınağında[41] asılan yedi orijinal şiiri günümüzde bile okuyabilmemiz sağlanmıştır. Arap şairleri çağın tarihçileri ve ahlakçıları olmuşlardır ve önyargılara sempati duyanlar, vatandaşlarına erdemleri konusunda ilham vermişler ve onları bu erdemleriyle taçlandırmışlardır. Cömertlik ve cesaretin ayrılmaz birliği, eserlerinin en sevdikleri teması olmuştur ve en huzursuz hicivleriyle aşağılık bir ırka işaret ettiklerinde, acı sitemleriyle ne erkeklerine haklarını nasıl verecekle-

40. Voltaire'in *Zadig*'inde (*le Chien et le Cheval*) tanıdık bir hikâye, Arapların doğal dirayetini kanıtlamakla ilgilidir (D'Herbelot, *Bibliot. Orient.*, s.120, 121; Gagnier, *Vie de Mahomet*, c. I, s. 37-46). Ancak D'Arvieux veya daha doğrusu La Roque (*Voyage de Palestine*, s. 92) bedevilerin övülen bu üstünlüğünü reddediyor. Ali'nin yüz altmış dokuz kararı (Ockley, Londra, 1718, tarafından tercüme edilmiştir), Arap zekâsının adil ve olumlu bir örneğini vermektedir.

41. Pocock (*Specimen*, s. 158-161) ve Casiri (*Bibliot. Hispano-Arabica*, c. I, s. 48, 84 vd., 119; c. II, s. 17 vd.) Muhammed'den önceki Arap şairlerinden söz eder; Kâbe'nin yedi şiiri Sör William Jones tarafından İngilizce olarak yayınlanmıştır ancak Hindistan'da yaptığı şerefli görevi bizi, belirsiz ve eski metinden çok daha ilginç olan kendi notlarından mahrum etmiştir.

rini ne de kadınlarını nasıl inkâr edeceklerini bilememişlerdir.[42] İbrahim tarafından uygulanan ve Homer tarafından dillendirilen aynı misafirperverlik, Arapların kervanlarında yaşamaya devam etmiştir. Çölde dehşet salan vahşi bedevi, sorgulama veya tereddüt etmeden onuruna güvenmiş ve çadırlarına girmeye cesaret eden yabancıyı kucaklamıştır. Bedevinin karşılaması kibar ve saygılı olmuştur, ev sahibi olarak hanesinin hem zenginliğini hem de yoksulluğunu misafiriyle paylaşmıştır, gerekli olan dinlenme süresini misafirine tanıdıktan sonra, onu minnetle, nimetlerle ve belki de hediyelerle uğurlamıştır. O dönemlerde, kalp ve el, bir erkek kardeşin ya da bir arkadaşın istekleriyle daha fazla genişler ancak halkın alkışını hak edebilecek kahramanca eylemler, takdir ve tecrübe ölçüsünü aşmadan gerçekleşmiştir. Mekke vatandaşları arasında cömertlik ödülü almaya hak kazananlar arasında bir anlaşmazlık ortaya çıkmıştır ve duruşmaya en layık görülen üç kişiye peş peşe başvurulmuştur. Abbas'ın oğlu Abdullah o dönemde uzak bir yolculuğa çıkmıştır ve seçilen adamlarından ilkiyle karşılaştığında ayağı hâlâ üzengi üzerindedir, "Ey Allah'ın havarisinin amcasının oğlu ben bir yolcuyum ve sıkıntılıyım!" diye haykırmıştır. Seçilen hacı olan aday, sadece kılıcını kendine ayırarak devesini, dört bin parça altınını, gerçek değer ya da onurlu bir akrabanın armağanı olarak karşısındakine sunmuştur. Kais'in hizmetçisi olan ikinci aday misafir ile karşılaştığında efendisinin uykuda olduğunu bildirmiştir ama hemen ardından da; "İşte yedi bin adet altın (evde sahip olduğumuz tek şey); sana bir deve ve bir köle vermem konusunda da emir aldım," diye ekler; efendisi uyandığı zaman, hizmetçisinin nazik hareketini ve uyuyan insana karşı göstermiş olduğu hassasiyetini takdir eder. Bu seçilen kahramanların üçüncüsü ise, kör bir Arap'tır, ibadet saati geldiğinde, adımlarını ancak kendisini iki

42. Sale, *Preliminary Discourse*, s. 29, 30.

tarafından destekleyen kölesi vasıtasıyla gerçekleştirebilmektedir. Gelen ziyaretçiyi fark ettiğinde, "Eyvah!" diye haykırmış, "sandıklarımın hepsi boştur! Ama bunları satabilirsiniz, eğer onları reddedecek olursanız, ben de onlardan vazgeçerim," diyerek kölelerini işaret etmiştir. Bu sözlerin ardından genç kölelerini, misafire doğru itmiş, sonrasında duvar kenarına dayanarak el yordamıyla ibadet edeceği yere ulaşmaya çalışmıştır. Hatem'in karakteri Arap erdeminin mükemmel bir modeli olarak gösterilmekteydi;[43] cesur ve özgür, mükemmel bir şair ve başarılı bir haydut olmuştu. Bayram esnasında kırk deve kurban edilerek pişirilmişti ve düşman bir ricacı ibadet ettiği sırada, hem esirleri hem de yağmalanan yerleri onarmıştı. Vatandaşlarının özgürlüğü yasaların öngördüğü kanunları küçümsemişti; hepsi gururla acıma ve iyilik dürtüsüne kapılmışlardı.

43. D'Herbelot, *Bibliot. Orient.*, s. 458. Gagnier, *Vie de Mahomet*, c. III, s. 118. Caab ve Hesnus (Pocock, *Specimen*, s. 43, 46, 48) aynı şekilde serbestlikleri açısından göze çarpıyordu ve sonuncusu bir Arap şair tarafından zarif bir şekilde övüldü: "Videbis eum cum accesseris exultantem, ac si dares illi quod ab illo petis."

PUTPERESTLİKLERİ

Arapların[44] ve Hintlilerin dini, ilkel ve sahte bir batıl inanç tarzı olarak güneşe, aya ve sabit yıldızlara ibadet etmekten ibaretti. Onlara göre gökyüzünün parlak ışıkları bir Tanrı'nın görüntüsünü ifade etmekteydi, sayıları ve uzaklıkları, sınırsız alan fikrine felsefi, hatta kaba bir gözle aktarılmaktaydı; sonsuzluğun karakteri, yolsuzluk veya bozulma konusunda yetersiz görünen bu katı küreler üzerinde işaretlenmişti, hareketlerinin düzenliliği bir akıl veya içgüdü ilkesine atfedilebilmekteydi ve onların gerçek ya da hayalî etkileri, yeryüzünün ve sakinlerinin kendine özgü bakımlarının nesnesi olduğu gibi nafile bir inancı teşvik etmekteydi. Astronomi bilimi Babil'de filizlenmişti ama Arapların okulu açık bir gökyüzü ve çıplak bir ovaydı. Gece yürüyüşlerinde, yıldızların rehberliğinde yönlerini belirlemişlerdi, isimleri, sırası ve günlük konumları fazlasıyla ilgilerini çekmesinden dolayı bedeviler tarafından gayet iyi bilinmekteydi ve ayın zodyakını yirmi sekiz parçaya bölmüşlerdi ve çölün susuzluğunu gideren canlandırıcı yağmurlarla yenilenen takımyıldızlarını kutsama onlara öğretilmişti. Göksel kürelerin saltanatı görünür alanın ötesine uzatılamazdı ve ruhların göçünü ve bedenlerin dirilişini sürdürmek için bazı metafizik güçler gerekliydi; ölen bedevilerin mezarının başına bir deve bırakılırdı, bu sayede başka bir hayatta o devenin efendisine hizmet edebileceğini ve ölmüş ruhların çağrılması da onların hâlâ bilinç ve güç ile donatıldığını ima ederdi. Barbarların kör

44. Antik dönem Araplarının putperestliği hakkında merak edilen her şey Pocock'ta bulunabilir (*Specimen*, s. 89-136, 163, 164). Onun derin bilgeliği Sale (*Preliminary Discourse*, s. 14-24) ve Assemanni (*Bibliot. Orient.*, c. IV, s. 580-590) tarafından daha açık ve kısa bir şekilde yorumlanmıştır.

mitolojisinden; yerel tanrıların, yıldızların, havanın ve yerin, cinsiyetlerinin veya unvanlarının, niteliklerinin veya itaatlerinin şeklinden hem bihaberdim hem de pek umursamamıştım. Her kabile, her aile, her bağımsız savaşçı, muhteşem ayinlerini ve putunu yaratır ve değiştirirdi ancak her yaştaki kabile üyeleri Mekke'nin dilini ve dinini tercih ediyordu. Kâbe'nin gerçek antik havası Hristiyan âleminin ötesine yükselmişti. Yunan tarihçi Diodorus,[45] Kızıldeniz sahilini tanımlarken, Tamudlar (*Thamudites*) ile Sabalar (*Sabæans*) arasında, kutsallığı tüm Araplar tarafından kabul gören ünlü bir tapınak olarak betimlemişti. Türk imparatoru tarafından her yıl yenilenen keten veya ipeksi örtü, ilk olarak Muhammed zamanından yedi yüz yıl önce hüküm süren Homeritlerin dindar bir kralı tarafından kullanılmıştı.[46] Bir çadır veya bir mağara vahşilere ibadet için yeterli olabilmiş ancak yerine bir taş ve kil yapı inşa edilmişti ve Doğu hükümdarlarının sanatı ve gücü orijinal modelin sadeliği ile sınırlandırılmıştı.[47] Geniş bir revak Kâbe'nin etrafını çevrelemekteydi; bu kare mabet, yirmi dört *cubit* uzunluğunda, yirmi üç *cubit* genişliğinde ve yirmi yedi *cubit* yüksekliğindeydi, bir kapı ve bir pencere ışığı kabul ediyor, çift çatı üç ahşap direk tarafından destekleniyor, yağmur suyunu boşaltan bir oluk (şimdi altın) ve zemzem kuyusu bir kubbe sayesinde

45. "Ἱερὸν ἁγιώτατον ἵδρυται τιμώμενον
ὑπὸ πάντων Ἀράβων περιττότερον," (Diodor. Sicul., c. I, L, III, s. 211).
Karakter ve konum o kadar doğru bir şekilde ki bu merak içeren pasajın haber verilmeden veya uygulamadan nasıl okunması gerektiğini bilemedim. Ancak bu ünlü tapınak, Diodorus'un açıklamanın geri kalanında kopyaladığı Agatharcides (*de Mari Rubro*, s. 58, [içinde] Hudson, c. I) tarafından gözden kaçırılmıştı. Sicilyalı, Mısırlıdan daha mı iyi biliyordu? Ya da Kâbe, Roma'nın 650 ila 746 yılları arasında mı inşa edildi? (Dodwell, [içinde] *Dissert.*, ad c. I; Hudson, s. 72. Fabricius, *Bibliot. Græc.*, c. II, s. 770).

46. Pocock, *Specimen*, s. 60, 61. Muhammed'in ölümünden, Hristiyan âleminin yıllar önce doğumundan, 129'dan 68'e geçiyoruz. Şimdi ipek ve altın olan örtü veya perde, bir Mısır keteninden daha fazlası değildi (Abulfeda, *Vit. Mohammed.*, b. 6, s. 14).

47. Kâbe'nin (Sale tarafından utanmazca kopyalanan, *Universal History* vd.) orijinal planı, Reland'ın (*de Religione Mohammedica*, s. 113-123) en iyi otoritelerden kaynaklarla düzelttiği ve açıkladığı bir Türk taslağıydı. Kâbe'nin tasviri ve efsanesi için Pocock'a (*Specimen*, s. 115-122,) D'Herbelot'nun *Bibliothèque Orientale*'sine (*Kâbe, Hacer, Zemzem* vd.) ve Sale'e (*Preliminary Discourse*, s. 114-122) başvurdum.

kazara kirlenmeye karşı korunuyordu. Kureyş kabilesi, hile ve zorla Kâbe'nin sorumluluğunu kazanmıştı; ruhani makam, dört nesilden gelerek Muhammed'in dedesine devredilmiş ve Haşimi ailesi, başından itibaren, ülkenin gözünde en saygın ve kutsal aile olarak kabul edilmişti.[48] Mekke bölgesi kutsal alanın haklarından yararlandı ve her yılın son ayında şehir ve tapınak Tanrı'nın evinde yeminlerini ve adaklarını sunan uzun bir hacı kafilesiyle dolup taştı. Şimdi sadık Müslümanlar tarafından yerine getirilen aynı ayinler, putperestlerin batıl inancı tarafından icat edilmiş ve uygulanmıştı. Hadinden fazla uzun bir mesafe olmasından dolayı, kıyafetlerini çıkarmışlardı; yedi kez hızlı adımlarla Kâbe'yi tavaf etmişler ve kara taşı öpmüşlerdi; yedi kez komşu dağları ziyaret etmişler; yedi kez Mina Vadisi'nde taş atmışlar ve hac, günümüzde de olduğu gibi, koyun ve develerin kurban edilmesi ve kıllarının ve tırnaklarının kutsanmış zemine gömülmesi ile tamamlanmıştı. Her kabile, kendi ibadetlerini Kâbe'de bulmuş veya tanımlamıştı: Tapınak üç yüz altmış insan, kartal, aslan ve antilop sembolüyle süslenmiş ya da işgal edilmişti ve en göze çarpanı, elinde başları ya da tüyleri olmayan yedi ok tutan, putperest kehanetin aletleri ve sembolleri olan kırmızı akikten Hebal heykeliydi. Fakat bu heykel Suriye sanatının bir yapıtıydı, o dönemin yaşlıları, hâlâ bir sütun ya da bir tablete tapınmalarını bağlılıkla sürdürüyorlardı ve çölün kayaları, putperest kökeni sebebiyle derinden lekelenmiş Mekke'nin siyah taşını[49] taklit ederek tanrılara

48. Muhammed'in beşinci atası olan *Cosa*, Kâbe'yi MS 440'ta gasp etmiş olmalı ancak hikâye farklı olarak Jannabi (Gagnier, *Vie de Mahomet*, c. I, s. 65-69) ve Abulfeda (*Vit. Moham.* b. 6, s. 13) tarafından anlatılır.

49. İkinci yüzyılda, Maximus of Tyre Arapların taşa taptıklarından bahseder;
"Ἀράβιοι σέβουσι μὲν, ὅντινα δὲ οὐκ οἰδα,
τὸ δὲ ἄγαλμα εἰδον λίθος ἦν τετράγωνος." (*Dissert.* VIII, c. I, s. 142, [ed.] Reiske). Hristiyanlar tarafından yüksek sesle kınanır (Clemens Alex., [içinde] *Protreptico*, s. 40. Arnobius contra Gentes, L, VI, s. 246). Yine de bu taşlar, kutsal laik antik çağlarda ünlü Suriye ve Yunanistan'ın βαίτυλα'dan başkası değildi (Euseb., *Præp. Evangel.*, L, I, s. 37. Marsham, *Canon. Chron.*, s. 54-56).

veya sunaklara semboller inşa etmek için parçalanmışlardı. Japonya'dan Peru'ya kadar, kurban etme ritüeli evrensel olarak hüküm sürdü ve kendini adayan kimse, hayatını en değerli ve en kıymetli olan tanrıların onuru için yok ederek veya tüketerek minnettarlığını veya korkusunu dile getirdi. Bir insanın yaşamı,[50] umumi bir felaketi ortadan kaldırmak için sunulan en değerli kefaretti; Fenike ve Mısır, Roma ve Kartaca'nın sunakları insan kanı ile kirlenmişti, zalim uygulama Araplar arasında da uzun süre korunmuştu; üçüncü yüzyılda, her yıl bir çocuk Dumatian kabilesi[51] tarafından feda edildi ve bir kraliyet mensubu esir, İmparator Justinian'ın müttefiki ve askeri Saracen'lerin prensi tarafından dindar bir törenle katledildi.[52] Oğlunu sunağa sürükleyen bir ebeveyn, fanatizmin en acı verici ve yüce çabasını sergiliyordu; eylem veya niyet, azizler ve kahramanlardan örneklerle kutsanmıştı; Muhammed'in babası kısa sürede gerçekleşecek olaylara karşı, yüz deveye eşdeğer bir bedel için adak adamıştı. Cehalet döneminde, Yahudiler ve Mısırlılar gibi Araplar da domuz etini yemekten kaçındı,[53] ergenlik çağındaki çocuklarını sünnet ettiler,[54] aynı gelenekler,

50. İki korkunç konu "Ἀνδροθυσία" ve "Παιδοθυσία" bilgin Sör John Marsham (*Canon. Chron.* S. 76-78, 301-304) tarafından doğru bir şekilde tartışılmıştır. Sanchoniatho, Fenike kurbanlarını Chronus örneğinden alır ama biz Chronus'un İbrahim'den önce mi, sonra mı yaşadığını, yoksa hiç yaşamadı mı, bilmiyoruz.

51. Porphyry "Κατ' ἔτος ἕκαστον παῖδα ἔθυον," diye kınıyor ama aynı şekilde Romalılara da A. U. C. 657'de nihayet ortadan kaldırılan aynı barbar geleneği hatırlatıyor. Dumætha, Daumat al Gendai, Ptolemy (*Tabul.* s.37; *Arabia*, s.9-29) ve Abulfeda (s. 57) tarafından fark edilmiştir ve D'Anville'in haritalarında, çölün ortasında Chaibar ve Tadmor arasında bulunabilir.

52. Prcoopius (*de Bell. Persico*, L, I, b. 28), Evagrius (L, VI, b. 21) ve Pocock (*Specimen*, s. 72, 86), 6. yüzyılda Araplarda insan kurban etmeyi kanıtlar. Abdullah'ın kaçışı bir olgudan ziyade bir gelenektir (Gagnier, *Vie de Mahomet*, s. I, s. 82-84).

53. "Suillis carnibus abstinent," diyor, Pliny'yi (L, VIII, c. 68) garip bir varsayımla kopyalayan Solinus (*Polyhistor*., c. 33), domuzların Arabistan'da yaşayamayacağını söylüyor. Mısırlılar, bu kirli hayvan için doğal ve batıl bir korku duyuyordu (Marsham, *Canon.*, s. 205). Yaşlı Araplar aynı şekilde, Muhammedî yasa (Reland, s. 75 vd. Chardin veya daha doğrusu Shah Abbas'ın *Mollah*'ı , c. IV, s. 71 vd.) tarafından onaylanan abdesti *post coitum* uygulamıştır (Herodot., L, I, b. 80).

54. Muhammedî uzmanlar bu konudan hoşlanmazlar yine de kurtuluş için gerekli sünneti uygularlar ve hatta Muhammed'in mucizevi bir şekilde sünnet derisi olmadan doğduğunu iddia ederler (Pocock,

daha Kur'an'ın yasağı veya emri olmadan önce sessizce gelecek nesillere aktarıldı. Deneyimli yasa koyucunun, vatandaşlarının inatçı önyargılarını beslediği iddialı bir şekilde tahmin edildi. Mekke iklimine uygun bir uygulamanın Danube (Tuna) veya Volga kıyılarında işe yaramayabileceği veya rahatsız edici olabileceğini öngörmeden, gençliğinin alışkanlıklarına ve görüşlerine bağlı kaldığına inanmak daha basitti.

Specimen, s. 319, 320. Sale, *Preliminary Discourse*, s. 106, 107).

SABIAN'LAR

Arabistan özgürdü, komşu krallıklar fetih ve zulüm fırtınaları tarafından sarsıldı ve zulüm gören mezhepler, düşündüklerini ifade edebilecekleri ve düşündüklerini uygulayabilecekleri mutlu topraklara kaçtılar. Sabian'lar (Sâbiîler) ve Magian'lar, Yahudi ve Hristiyanların dinlerini Basra Körfezi'nden Kızıldeniz'e kadar yaydı. Uzak bir antik çağda, Sabianizm, Chaldæan'ların becerisi[55] ve Asurilerin silahları sayesinde Asya'ya yayıldı. İki bin yıllık gözlemlerden, Babil rahipleri ve astronomları,[56] doğanın ve kaderin ebedî yasalarını çıkardılar. Yedi gezegenin gidişatını yöneten ve yeryüzüne karşı konulmaz etkiler yaratan yedi tanrı veya meleğe hayran kaldılar. Yedi gezegenin özellikleri, on iki burç ve kuzey ve güney yarımkürenin yirmi dört takımyıldızı ile birlikte semboller ve tılsımlarla temsil edildi; haftanın yedi günü kendi tanrılarına adanmıştı; Sabian'lar her gün üç kez dua etti; Haran'daki ay tapınağı hac mekânıydı.[57] Ancak inançlarındaki dâhiyane esneklik her zaman öğretmeye veya öğrenmeye hazır olmalarını sağlıyordu; yaratılış, tufan ve ataerkil gelenekleri, onların

55. Diodorus Siculus (c. I, L, II, s. 142-145) dinlerine, Yunanların meraklı ama yüzeysel bakışlarıyla eğiliyor. Astronomileri çok daha değerlidir; güneşin gezegenlerin veya sabit yıldızların arasında olup olmadığından şüphe duyabileceklerinden, aklın teleskobuna bakmışlardır.

56. Simplicius (Porphyry'den alıntı), de Cælo, L, II, c. XLVI, s. 123, lin. 18, apud Marsham, *Canon. Chron*.. s. 474 bundan şüphe ediyor, çünkü sistemleri olumsuz. Chaldæan gözlemlerinin en erken tarihi, Mesih'ten önceki 2234 yılıdır. Babil'i İskender'in fethinden sonra Aristoteles'in isteği üzerine astronom Hipparchus'a iletilmiştir. Bilim yıllarında ne an ama!

57. Pocock (*Specimen*, s.134-146), Hottinger (*Hist. Orient*. s. 162-203), Hyde (*de Religione Vet. Persarum*, s. 124, 128 vd.), D'Herbelot, (*Sabi*, s. 725, 726) ve Sale (*Preliminary Discourse*, s. 14, 15) merakımızı memnuniyetle karşılamak için çok heyecanlılar; bu yazarların sonuncusu Sabianizm'i Arapların ilkel diniyle karıştırır.

Yahudi tutsaklarıyla değişik bir anlaşma yapmalarını sağladı; Âdem, Seth ve Enoch'un gizli kitaplarına başvuruldu ve İncil'in nazik telkini, çoktanrıcıların son kalıntısını Bassora[58] (Basra) topraklarındaki Aziz John Hristiyanlarına dönüştürdü. Babil'in sunakları magi'ler tarafından kırıldı fakat Sabian'ların yaralarının intikamı İskender'in kılıcı tarafından alındı; İran yabancı bir boyunduruk altında beş yüz yıldan fazla inledi ve Zerdüşt'ün (Zoroaster) en saf öğrencileri putperestlik yakıştırmasından kaçınarak, düşmanlarıyla çölün özgürlüğünü soludular.[59] Muhammed'in ölümünden yedi yüzyıl önce Yahudiler Arabistan'a yerleşti; Titus ve Hadrian savaşlarında Kutsal Topraklar'dan çok daha büyük bir miktarı sürgün edildi. Çalışkan sürgünler özgürlük ve güce yöneldi: şehirlerde sinagoglar ve vahşi doğada kaleler inşa ettiler ve Gentile dönüşümü sonrasında sünnetin dış işaretine sahip İsrail evlatlarıyla karıştırıldılar. Hristiyan misyonerler hâlâ daha aktif ve başarılıydı, Katolikler evrensel saltanatlarını ilan ettiler, ezdikleri mezhepler Roma İmparatorluğu'nun sınırlarının ötesinde inzivaya çekildiler; Marcionit'ler ve Manichæa'lar fantastik düşüncelerini anlattılar ve kıyamet İncillerini dağıttılar; Yemen kiliseleri ile Hira ve Gassan prenslerine Yakubi (Jacobite) ve Nesturi (Nestorian) piskoposlar tarafından saf bir inançla talimat verildi.[60] Seçim özgürlüğü kabilelere sunuldu, her Arap kendi özel dinini seçme veya düzenleme konusunda özgürdü, kaba batıl inançları, azizlerin ve filozofların yüce teolojisi ile karışmıştı. Cennetin

58. D'Anville (*l'Euphrate et le Tigre*, s. 130-137) bu belirsiz Hristiyanların konumunu belirleyecektir; Assemannus (*Bibliot. Oriental*. c. IV, s. 607-614) ilkelerini açıklayabilir. Ancak gizli geleneklerini ifşa etmekten korkan ve hatta utanan cahil insanların inancını belirlemek riskli bir görevdir.

59. Magi, Bahreyn eyaletinde (Gagnier, *Vie de Mahomet*, c. III, s. 114) tespit edildi ve eski Araplarla (Pocock, *Specimen*, s.114-150) karıştı.

60. Arabistan'daki Yahudilerin ve Hristiyanların durumu Sharestani vd.den alıntı yapan Pocock (*Specimen*, s. 60, 134 vd.), Hottinger (*Hist. Orient*. s. 212-238), D'Herbelot (*Bibliot. Orient.* s. 474-476), Basnage (*Hist. Des Juifs*, c. VII, s. 185; c. VIII, s. 280) ve Sale (*Preliminary Discourse*, s. 22 vd., 33 vd.) tarafından tanımlanmıştır.

ve yeryüzü güçlerinden daha yüce olan ancak kendini melekleri ve peygamberleri tarafından insanlığa açıklayan ve lütfu veya adaleti dönemsel mucizelerle doğanın düzenini kesintiye uğratan yüce Tanrı'nın varlığı temel bir inanç maddesi olarak, rızaları alınarak yabancılara aşılandı. Arapların en rasyonel olanları, ibadetini ihmal etmelerine rağmen gücünü kabul etti;[61] onları hâlâ putperestlik kalıntılarına bağlayan şey inançtan ziyade alışkanlıktı. Yahudiler ve Hristiyanlar kitap halkıydı; İncil zaten Arapça diline çevrilmişti[62] ve Eski Ahit bu amansız düşmanlara uyum için kabul edildi. Yahudi din adamlarının öyküsünde, Araplar uluslarının kurucularını keşfetmekten memnun olmuşlardı. İsmail'in doğumunu ve vaatlerini alkışlamışlar, İbrahim'in inancını ve erdemini saygıyla karşılamışlardı; soyağacını ve kendilerini ilk insanın yaratılışına kadar takip etmişler ve eşit bir dürüstlükle, kutsal metnin mucizeleri, Yahudi hahamların hayalleri ve gelenekleri sayesinde öğrenmişlerdi.

61. Onların adaklarında, daha güçlü değil, daha huzursuz bir patron olan putun kârı için Tanrı'yı dolandırmak bir kuraldı (Pocock, *Specimen*, s. 108, 109).

62. İster Yahudi ister Hristiyan olsun, mevcut çevirilerimiz Kur'an'a daha yakın görünüyor ancak bir çevirinin eski tarihli olduğu şöyle anlaşılabilir: **1.** İbranice meseli ülkenin kaba diline çevirip tefsirle açıklamak üzere sinagogun sürekli uğraşmasından; 2. Kutsal yazıların tüm Barbar dillerine çevrildiğini iddia eden, beşinci yüzyılın pederleri tarafından açıkça dile getirilen Ermenice, Farsça, Habeş dilleri versiyonlarının analojisinden (Walton, *Prolegomena ad Biblia Polyglot*, s.34, 93; Simon, *Hist. Critique du V. et du N. Testament*, c. I, s. 180, 181, 282-286, 293, 305, 306; c. IV, s. 206).

MUHAMMED'İN DOĞUMU VE EĞİTİMİ (569-609)

Muhammed'in temel ve avam kökeni, düşmanlarının değerini düşürmek isterken yücelten Hristiyanların beceriksiz bir iftirasıydı.[63] İsmail'den (*Ismael*) gelişi ulusal bir ayrıcalık veya efsaneydi ama soyağacının ilk üyeleri karanlık ve şüpheli olsa da birçok nesil saf ve gerçek asalet üretebilmişti.[64] Kureyş kabilesinden ve Arapların en meşhur Haşim (*Hashem*) ailesinden Mekke'nin yöneticilerine ve Kâbe'nin kalıtsal koruyucularına kadar gelmişti. Muhammed'in büyükbabası, kıtlık sıkıntısını ticaretin tedariki ile hafifleten zengin ve cömert bir vatandaş olan Haşim'in oğlu Abdül Muttalib (*Abdol Motalleb*) idi. Babanın özgürlüğü ile beslenen Mekke, oğlun cesareti ile kurtarıldı. Yemen krallığı Habeşistan'ın Hristiyan yöneticilerine tabiydi; onların vasat Abrahah'ı, haçının intikamını almak için bir hakaret iddiasıyla kışkırtıldı; kutsal şehre fillerle bir kafile yürüdü ve Afrikalı bir ordu tarafından istila edildi. Bir anlaşma önerildi ve ilk kitle, Muhammed'in büyükbabasının sığırlarının iadesini talep etti. "Peki neden?" dedi Abrahah, "yok etmekle tehdit ettiğim tapınağınızı kurtarmak için yalvarmak istemiyor

63. "In eo conveniunt omnes, ut plebeio vilique genere ortum," vd. (Hottinger, *Hist. Orient*. s. 136). Yine de Yunanların en eskisi ve birçok yalanın babası olan Theophanes (*Chronograph*. s. 277.), Muhammed'in, "ἐκ μιᾶς γενικωτάτης φυλῆς," İsmail, soyundan olduğunu itiraf eder.

64. Abulfeda (*Vit. Mohammed*. b. 1, 2) ve Gagnier (*Vie de Mahomet*, s. 25-97) peygamberin popüler ve onaylanmış şeceresini tarif eder. Mekke'de onun özgünlüğüne itiraz etmem ancak Lausanne'dakini gözlemlemek için girişimde bulunacağım, **1.** İsmail'den Muhammed'e 2500 yıllık süreyi yetmiş beş yerine otuz beş kuşak olarak sayıyorlar; **2.** Modern bedevilerin tarihlerinden ve soyağacından habersiz oldukları ortada (*Voyage de D'Arvieux*, s. 100, 103).

musunuz?" "Çünkü," dedi cesur şef, "sığır benimdir, Kâbe ise tanrılara aittir ve evlerini hasar ve saldırıdan koruyacaklardır." Hüküm arzusu veya Kureyşlinin cesareti Habeşleri utanç verici bir geri çekilmeye zorlamıştı; rahatsızlıkları, kâfirlerin başlarına taş döken mucizevi bir kuş saldırısıyla taçlanmıştı ve bu savaşın sonu uzun yıllar boyunca fillerin isyanı olarak anılmıştı.[65] Abdül Muttalib görkemli bir evde mutlu bir hayat sürerek ödüllendirildi; yüz on yaşına kadar yaşadı ve altı kız ve on üç oğlana sahip oldu. Arap gençlerinin en güzel ve en mütevazı olanı, en sevdiği oğlu Abdullah'tı (*Abdallah*) ve Zahrite'lerin asil ırkına mensup Amina ile evliliğinin ilk gecesinde, kıskanç ve umutsuz iki yüz bakirenin beklentilerinin sona erdiği anlatılmıştır. Abdullah ve Amina'nın tek oğlu Mahomet ya da daha doğrusu Muhammed, Justinian'ın ölümünden dört yıl sonra ve Hristiyanların dinini Kâbe'ye sokacak Habeşlilerin yenilmesinden iki ay sonra Mekke'de doğmuştu.[66] Erken bebeklik döneminde babası, annesi ve büyükbabasından mahrum kaldı; amcaları güçlü ve fazlaydı ve miras bölüşülürken yetimin payına beş deve ve bir Habeş hizmetçi düştü. Yurtiçinde ve yurtdışında, barış ve savaşta amcalarının en saygını olan Ebu Talip (*Abu Taleb*) gençliğinin rehberi ve koruyucusu olmuştu; yirmi

65. Bu tarihin veya masalın tohumu, Kur'an'ın 105. ayetinde bulunur. Gagnier (*Præfat.* ad *Vit. Moham.* s. 18 vd.), D'Herbelot (*Bibliot. Orientale*, s. 12) ve Pocock'ta (*Specimen*, s. 64) dile getirilen Abulfeda'nın tarihsel anlatımını tercüme etti. Prideaux (*Life of Mahomet*, s. 48) buna Muhammed'in yalanı diyor; ancak yarı Müslüman olan Sale (*Koran*, s. 501-503), Delphic Apollo'nun mucizelerine inandığı için üstadın tutarsız inancına saldırıyor. Maracci (*Alcoran*, c. I, b. II, s. 14; c. II, s. 823) mucizeyi şeytana yüklüyor ve Müslümanlardan zorla itiraf alıyor, Tanrı'nın Kâbe'nin putlarını Hıristiyanlara karşı savunmayacağını söylüyor.

66. Abulfeda'nın ([içinde] *Vit.* b. I, s. 2) en güvenli dönemleri bizi İskender ve Greklerin 882 yılına, Bocht Naser veya Nabonasser'in 1316 yılına denk gelen 569 yılına götürür. Eski Arap takvimi, ayın ve haftanın gününden itibaren yeni bir hesaplama şekli çıkarıp Muhammed'in doğumunu 10 Kasım 570 İsa yılına çeken Benediktinleri (*Art. De Verifer les Dates*, s. 15) desteklemek için çok karanlık ve belirsiz bilgiye sahiptir. Ancak bu tarih Elmacin (*Hist. Saracen.*, s. 5) ve Abulpharagius (*Dynast.* s. 101 ve Errata, Pocock'un yorumu) tarafından belirlenen Yunanların 882 yılı ile aynı dönem olacaktır. Kronolojimizi geliştirirken, okuma yazma bilmeyen peygamberin kendi çağından habersiz olması ihtimalini unutmamalıyız.

beş yaşına geldiğinde Mekke'nin zengin ve asil dulu olan Hatice'nin (*Cadijah*) hizmetine girdi ve kısa süre içerisinde güvenini kazanarak onunla evlenip, serveti ile ödüllendirdi. Basit antik çağda evlilik sözleşmesi, Muhammed ve Hatice'nin karşılıklı sevgisini anlatıyordu; o, Kureyş kabilesinin en başarılı bireyi olarak biliniyordu ve amcasının eli açıklığı ile sağlanan on iki ons altın ve yirmi deve çeyiz olarak şart koşulmuştu.[67] Bu ittifakla Abdullah'ın oğlu atalarının topraklarını restore edebilmişti ve akılcı yaşlı dul kadın, yaşının kırkıncı yılında peygamber unvanını alana ve Kur'an dinini ilan edene kadar eşinin erdemlerinden memnundu.[68]

67. Ebu Talib'in şerefli ifadesini ailesi ve yeğeni için aynen kopyalarım. "Laus Dei, qui nos a stirpe Abrahami et semine İsmailis constituit, et nobis regionem sacram dedit, et nos judices hominibus statuit. Porro Mohammed filius Abdollahi nepotis mei (nepos meus) quocum ex æquo librabitur e Koraishidis quispiam cui non præponderaturus est, bonitate et excellentiâ, et intellectu et gloriâ et acumine etsi opum inops fuerit (et certe opes umbra transiens sunt et depositum quod reddi debet), desiderio Chadijæ filiæ Chowailedi tenetur, et illa vicissim ipsius; quicquid autem dotis vice petieritis, ego in me suscipiam," (Pocock, *Specimen*, e septima parte libri Ebn Hamduni).

68. Muhammed'in özel hayatı, doğumundan peygamberliğine kadar, Abulfeda (Vit. 3-7'de) ile Hottinger'in (*Hist. Orient*. s. 204-211), Maracci'nin (c. I, s. 10-14) ve Gagnier'nin (*Vie de Mahomet*, tom. ip 97-134) alıntıladığı gerçek veya doğruluğu şüpheli notların Arap yazarları tarafından ele alınmıştır.

PEYGAMBERİN ÖZELLİKLERİ

Yoldaşlarının geleneğine göre, Muhammed,[69] reddedildiği durumlar dışında nadiren hor görülen, kendisine bahşedilen dışa dönük kişiliğinin güzelliği ile ayırt edilirdi. Konuşmadan önce hatip, bir kamu veya özel kitlenin duygularını dikkate alırdı. İdare etmedeki tavrı, görkemli görünüşü, delici bakışları, zarif gülümsemesi, uzun sakalı, ruhunun her duygusunu renklendiren yüzü ve dilin her ifadesini uygulayan hareketleri herkes tarafından övgü alırdı. Bilinen yaşam koşullarına, ülkesinin mezar ve törensel nezaketine titizlikle bağlı kaldı; zenginlere ve güçlülere saygılı dikkati, Mekke'nin en fakir vatandaşlarına olan merhameti, nezaket ile onurlandırıldı, açık sözlülüğü, görüşlerinin yapısını gizledi; nezaketi kişisel dostluğa ya da evrensel yardımseverliğe dayanmıştı. Hafızası sağlam ve genişti, zekâsı rahat ve sosyal, hayal gücü yüksek, muhakemesi açık, hızlı ve kararlıydı. Hem düşünce hem de eylem cesaretine sahipti ve tasarımları başarısı ile kademeli olarak genişleyebilse de ilahî görevini temellendirdiği ilk fikir orijinal ve üstün bir deha damgası taşımaktaydı. Abdullah'ın oğlu, en saf ırkın koynunda, Arabistan'ın en saf lehçesinin kullanımı konusunda iyi yetişti ve konuşmasının akıcılığını ihtiyat ve uygun anlarda sessiz kalarak düzeltti ve geliştirdi. Bu konuşma yeteneklerine rağmen Muhammed okuma yazma bilmeyen bir barbar idi; gençliğinde asla okuma ve yazma sanatına ağırlık vermemiş-

69. Abulfeda, (içinde) *Vit.*, b. LXV. LXVI; Gagnier, *Vie de Mahomet*, c. III, s. 272-289. Peygamberin davranışları ve sohbetleri Ayşe, Ali ve Kedilerin Babası olarak bilinen ve Hicret'in 59. yılında ölen Ebu Hureyre'den derlenmiştir (Gagnier, c. II, s. 267. Ockley, *Hist. of the Saracens*, c II, s. 149).

ti;[70] ortak cehalet onu utançtan veya sitemden muaf tuttu ancak dar bir varoluş çemberine indirgedi ve bilge ve kahramanların zihinlerini yansıtan sadık aynalardan mahrum kaldı. Yine de doğa ve insan kitabı onun görüşüne açıktı; Arap gezginine atfedilen siyasi ve felsefi gözlemlere biraz fantezi de bulaştı. Ulusları ve dünyanın bölgelerini karşılaştırır, Fars ve Roma monarşilerinin zayıflığını keşfeder, merhamet ve öfke ile zamanın dejenerasyonunu görür ve bir Tanrı ve bir kral altında Arapların yenilmez ruhu ve ilkel erdemlerini birleştirmeye karar verir.[71] Daha detaylıca yapılan araştırmaların sonucunda, Muhammed'in Suriye'ye iki yolculuğunun sarayları, kervanları, tapınakları, Doğu'yu ziyaret etmek yerine Bostra ve Şam topraklarıyla sınırlı olduğu gözlemlenmiştir; amcasının kervanına eşlik ettiği zaman sadece on üç yaşındaydı ve görevi Hatice'nin malını elinden çıkarır çıkarmaz onu geri göndermeye zorladı. Bu aceleci ve yüzeysel gezilerde, deha gözü, daha büyük yoldaşlarının fark etmediği bazı nesneleri fark edebilmişti; bazı bilgi tohumları verimli bir toprak üzerine dökülebilirdi ama Süryanice bilmemesi onun merakını dizginlemiş olmalıydı ancak Muhammed'in yaşamında veya yazılarında, beklentile-

70. Muhammed'in okuyabildiğine veya yazabildiğine inananlar, başka bir kalemle, surelerde veya Kur'an'ın 7, 29, 96. ayetlerinde yazılanları okuyamazlar. Bu metinler ve Sünni geleneği, Abulfeda ([içinde] *Vit.*, VII), Gagnier (Not. Ad Abulfed. s. 15), Pocock (*Specimen*, s.115), Reland (*de Religione Mohammedica*, s. 236) ve Sale (*Preliminary Discourse*, s. 42) tarafından şüphesiz kabul edilir. Bay White, neredeyse tek başına, peygamberin sahtekârlığını ispatlamak için cehaletini reddetmiştir. Argümanları tatmin edici olmaktan çok uzaktı. Suriye topraklarına iki kısa ticaret yolculuğu, Mekke vatandaşları arasında çok nadir bir bilgiyi aşılamak için yeterli değildi; Muhammed'in maskesi düşürülebilecek havalı, kasti bir eylem değildi; hastalık ve hezeyan kelimelerinden herhangi bir sonuç çıkarılamazdı. Gençliğinin aydınlığında, peygamberlik karakterini ilan etmeden önce, özel hayatında, okuma ve yazma sanatlarını sık sık kullanmış olmalıdır ve kendi ailesi ilk dönüşümü, skandal ikiyüzlülüğünü ilk tespit eden veya üstünü örten (White, *Sermons*, s. 203, 204, notlar, s. XXXVI-XXXVIII) eylemlere girişirdi.

71. Kont de Boulainvilliers (*Vie de Mahomet*, s. 202-228), Arap gözbebeğini Telemachus of Fenelon veya Cyrus of Ramsay gibi yönetir. Pers sarayına yaptığı yolculuk muhtemelen bir kurgu ya da eylemin kökenini izlemesini sağlamıştır; "*Les Grecs sont pour tant des hommes*". İki Suriye yolculuğu, neredeyse tüm Arap yazarlar, hem Muhammedîler hem de Hristiyanlar tarafından kabul edilmiştir (Gagnier, Abulfed. s. 10).

rinin Arap dünyasının sınırlarının çok ötesinde olduğunu göremiyorum. Bu ıssız dünyanın her bölgesinden hacılar her yıl sadakat ve ticaret çağrılarıyla Mekke'de toplandı; kalabalığın bu serbest birleşiminde, basit bir vatandaş, kabilelerin siyasi durumunu ve karakterini, Yahudilerin ve Hristiyanların teori ve pratiğini anadilinde inceleyebilirdi. Bazı haysiyetli yabancılara, misafirperverlik haklarını kabul etmek cazip gelmemiş ya da buna zorlanmış olabilirlerse de Muhammed'in düşmanları, Yahudi, Pers ve Suriye keşişlerini gizlice Kur'an'ın içeriğine yardım etmekle suçlamışlardı.[72] Konuşma anlayışı zenginleştirir ama yalnızlık deha işaretidir ve eserin bütünlüğü tek bir sanatçının dahlini göstermiştir. Muhammed en genç olduğu dönemlerinde bile dinî düşünceye bağlıydı; her yıl Ramazan ayı boyunca dünyadan ve Hatice'nin kollarından çekilmişti, Mekke'den üç mil uzaktaki Hira (*Hera*) mağarasında,[73] evi göklerde değil peygamberin aklında olan sahtekârlığa veya ruhani coşkuya danıştı. İslam adı altında, ailesine ve milletine vaaz ettiği inanç, sonsuz bir hakikat ve gerekli bir kurgu ile birleştirildi. Sadece tek bir Tanrı olduğu ve Muhammed'in Tanrı'nın elçisi olduğu ilan edildi.

72. Mekkeliler tarafından suçlanan ya da şüphelenilen yabancıları isimlendiren masalları ya da varsayımları takip etmek için boşa harcayacak zamanım yok (*Koran*, b. 16, s. 223; b. 35, s. 297, Sale'in notları ile; Prideaux, *Life of Mahomet*, s. 22-27. Gagnier, *Not ad Abulfed*. s. 11, 74. Maracci, c. II, s. 400). Prideaux bile, işlemin gizli olduğunu ve sahnenin Arabistan'ın kalbinde yattığını gözlemlemiştir.

73. Abulfeda, (içinde) *Vit*. b. 7, s. 15. Gagnier, c. I, s. 133, 135. Hira Dağı'nın konumu Abulfeda tarafından belirtilmiştir (*Geograph. Arab*. s. 4). Ancak Muhammed, Minos'un Jove ile konuştuğu Idæan Dağı'nın Egeria mağarasındaki, "ubi nocturnæ Numa constituebat amicæ," hikâyesini hiç okumamıştır.

TEK TANRI İNANCI

Yahudi savunucuların övgüsü, öğrenilmiş antik çağlar çoktanrıcılığının masalları tarafından ayartılırken, basit Filistin ataları gerçek Tanrı'nın bilgisini ve ibadetini korumuştur. Yehova'nın ahlaki nitelikleri, insan erdemi standardı ile kolayca barıştırılamazdı, metafizik nitelikleri karanlık olarak ifade edilirdi ama *Pentateuch* ve *Prophets*'in her sayfası onun gücünün bir kanıtıydı; adının birliği yasanın ilk maddesinde yazılıydı ve sığınağı hiçbir zaman görünmez özün görünür herhangi bir imgesi ile bozulmadı. Tapınağın yıkılmasından sonra, İbrani sürgünlerin inancı, sinagogun manevi bağlılığıyla arıtıldı, sabitlendi ve aydınlandı; Muhammed'in otoritesi, Mekke veya Medine Yahudilerinin Ezra'ya Tanrı'nın oğlu olarak taptığı daimî eleştirisini haklı çıkarmayacaktı.[74] Ancak İsrail'in çocukları halk olmaktan çıkmıştı ve dinleri, en azından peygamberin gözünde, yüce Tanrı'ya oğulları, kızları veya yoldaşları vermekle suçluydu. Arapların kaba putperestliğinde, suç açık ve cüretkârdı, Sabian'lar, göksel hiyerarşilerinde ilk gezegenin veya zekânın üstünlüğü ile zayıf bir şekilde mazur görülüyorlardı; Magian sisteminde iki ilkenin çatışması fatihin kusurunu açığa çıkarmıştı. Yedinci yüzyılın Hristiyanları, paganizmin bir benzerine duyarsız bir şekilde bulaşmışlardı, kamusal ve özel yeminleri, Doğu'daki tapınakları kirleten kalıntılara ve görüntülere yöneltildi. Yüce Olan'ın tahtı, bir şehit bulutu ve azizler ve popüler hürmet nesneleri olan melekler tarafından karartıldı ve Arabistan'ın verimli toprakların-

74. *Koran*, b. 9, s. 153. Al Beidawi ve Sale tarafından alıntılanan diğer yorumcular suçlamaya bağlı kalırlar ama bunun Talmud'un en belirsiz veya saçına geleneği tarafından nasıl renklendirildiğini anlamıyorum.

da gelişen Collyridian sapkınları, Meryem Ana'ya bir tanrıçanın adı ve onuruyla bağlandı.[75] Üçleme (teslis; *trinity*) ve enkarnasyonun gizemleri ilahî birlik ilkesi ile çelişiyor gibi görünmekteydi. Onlar bariz anlamında, üç eşit tanrı getirebilir ve insan İsa'yı Tanrı'nın Oğlu'nun özüne dönüştürebilirdi;[76] Ortodoks bir yorum sadece inanan bir zihni tatmin edecekti, kasıtsız merak ve gayret kutsal alanın perdesini parçalamıştı ve Doğu tarikatlarının her biri, kendileri hariç herkesin putperestlik ve çoktanrılığın lanetini hak ettiğini dile getirmeye istekliydi. Muhammed'in inancı şüphe veya belirsizlikten yoksundu ve Kur'an, Tanrı'nın birliğine görkemli bir tanıktı. Mekke peygamberi, yükselişlerin ne olması gerektiği, yozlaşan her şeyin çürümesi ve yok olması gerektiği rasyonel prensibi üzerine putlara ve kişilere, yıldızlara ve gezegenlere ibadeti reddetti.[77] Evrenin yazarında biçim veya yer olmadan, sorun veya benzerlik olmadan, kendi doğasının gereği tarafından var olan ve kendisinden tüm ahlaki ve entelektüel mükemmeliyetten türetilen en gizli düşüncelerimize sunulan rasyonel coşkusu sonsuz ve sınırsız bir varlığı itiraf etmiş ve ona hayran kalınmıştı. Böylece peygamberin dilinde ilan[78] edilen bu yüce hakikatler, müritleri tarafından sıkı bir şekilde benimsenmekte ve Kur'an tercümanları tarafından metafizik hassasiyetle

75. Hottinger, *Hist. Orient.* s. 225-228. Collyridian sapkınlığı bazı kadınlar tarafından Trakya'dan Arabistan'a taşındı ve adı, tanrıçaya sundukları κολλυρίς veya pastadan ödünç alındı. Bu örnek, Bostra Piskoposu Beryllus'un (Euseb., *Hist. Eccles.* L, VI, b. 33) ve diğerlerinin, *Arabia haerefewn ferax*, serzenişini mazur gösterebilir.

76. Kur'an'daki üç tanrı (b. 4, s. 81; b. 5, s. 92) açıkça Katolik gizemine karşı yönelmiştir ancak Arap yorumcuları, Nicæa Konseyi'ndeki bazı barbarlar tarafından söylendiği gibi, kalıtsal bir üçlemeden Baba, Oğul ve Meryem Ana'yı anlıyorlar (Eutych., *Annal.* c. I, s. 440). Ancak *Marianit*'lerin varlığı, samimi Beausobre (*Hist. De Manicheisme*, c. I, s 532) tarafından reddedilir ve hatayı, bazı Doğu dillerinde kadınsı cinsiyetten olan Kutsal Hayalet Roxah kelimesinden türetir; mecazi olarak Nasıralılar İncil'inde İsa'nın annesine göre şekillendirilmiştir.

77. Bu eğitim, Chaldæa'da ilk putperestliğe girişe karşı çıkan İbrahim karakterinde felsefi olarak örneklenmiştir (*Koran*, b. 6, s. 106. D'Herbelot, *Bibliot. Orient.* s. 13).

78. Kur'an'a, özellikle de Yaradan'ın her şeye gücünün yettiğini ilan eden elli yedinci (s. 437) ve elli sekizinci (s. 441) ayete bakın.

tanımlanmaktaydı. Bir felsefi teist, Muhammedîlerin popüler inancına eğilim gösterebilirdi;[79] bu belki de şimdiki zihinlerimizde çok yüce bir inanç anlamına gelebilirdi. Bilinmeyen maddeden tüm zaman ve mekân, hareket ve madde, duyum ve yansıma fikirlerini soyutladığımızda, fantezi veya hatta anlayış için hangi nesne geriye kalırdı ki? Akıl ve devrimin ilk prensibi Muhammed'in sesiyle doğrulandı: Hindistan'dan Fas'a din değiştirenler *Üniteryen*lerin adıyla ayırt edildi ve putperestlik tehlikesi sembollerin yasaklanmasıyla önlendi. Sonsuz emirler ve mutlak kehanet ilkeleri Müslümanlar tarafından kesinlikle benimsenmişti ve ortak güçlüklerle, Tanrı'nın önsezisini insanın özgürlüğü ve sorumluluğu ile nasıl uzlaştırmak için mücadele edileceği, sonsuz iktidar ve sonsuz iyilik döneminde kötülüğün izninin nasıl açıklanacağı bu dönemde belirlenmişti.

79. En muhafazakâr inançlar Pocock (*Specimen*, s. 274, 284-292), Ockley, (*Hist. of the Saracens*, c. II, s. LXXXII-XCV), Reland (*de Religion. Moham.* L, I, s. 7-13) ve Chardin, (*Voyages en Perse*, c. IV, s. 4-28) tarafından çevrilmiştir. Tanrı'nın benzeşimsiz olduğu büyük gerçek, Maracci (*Alcoran*, c. I, b. III, s. 87-94) tarafından aptalca eleştirilir çünkü insanı kendi suretinden sonra yaptı.

TANRI'NIN ELÇİSİ VE SON PEYGAMBER MUHAMMED

Doğa tanrısı, varlığını tüm eserlerine ve yasalarını insanın kalbine yazmıştır. Birinin bilgisini ve diğerinin pratiğini geri yüklemek, her devirdeki peygamberlerin gerçek veya iddia edilen amacı olmuştur. Muhammed'in özgürlüğü seleflerine kendisi için talep ettiği aynı krediyi vermişti ve ilham zinciri Âdem'in inmesinden Kur'an'ın ilanına kadar uzatılmıştı.[80] Bu dönemde, bazı erdem ve zarafet ölçülerinden ayırt edilen yüz yirmi dört bin seçime peygamber ışık tutmuştu, üç yüz on üç elçi, ülkelerini putperestlikten ve ahlaksızlıklardan vazgeçirmek için özel bir görevle gönderilmişti, yüz dört cilt Kutsal Ruh tarafından dikte edilmişti ve inançlarla parlayan altı kanun yapıcı, çeşitli törenlerin, ancak bir değişmeyen dinin ardışık altı vahyini insanlığa duyurduğunu açıklamıştı. Âdem, Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed'in otoritesi ve konumu birbirinin üzerinde derecelendirilirmiş fakat peygamberlerin herhangi birinden nefret eden veya reddeden kâfirlerce numaralandırılmıştı. Patriklerin yazıları sadece Yunanların ve Suriyelilerin sahte kopyalarında vardı;[81] Âdem'in davranışı ona çocuklarına şükran veya saygı duyma hakkını vermemişti; Nuh'un yedi emri, sinagogun *proselit*'lerinin aşağı ve kusurlu bir sınıfı tarafından göz

80. Reland, *de Relig. Moham.* L, I, s. 17-47. Sale, *Preliminary Discourse*, s. 73-76. *Voyage de Chardin*, c. IV, s. 28-37 ve 37-47; Farsça ilavesinde: "Ali Tanrı'nın vekilidir!" Oysa peygamberlerin kesin sayısı bir inanç meselesi değildir.

81. Âdem'in kıyamet kitapları için bkz. Fabricius, *Codex Pseudepigraphus*, V. T. s. 27-29; *Seth*, s. 154-157; *Enoch*, s. 160-219. Ancak *Enoch* kitabı, bir ölçüye göre, Havari Aziz Jude'un alıntısıyla kutsanmıştır; Syncellus ve Scaliger uzun bir efsanevi parça olduğunu iddia ediyor.

önünde bulundurulmuştu[82] ve İbrahim'in hatırası, kendi vatanı Chaldæa'daki Sabian'lar tarafından belirsiz bir şekilde saygı görüyordu; sayısız peygamberden sadece Musa ve İsa yaşamışlar ve hüküm sürmüşlerdi ve indirilen yazıların kalıntıları Eski ve Yeni Ahit kitaplarından oluşuyordu. Musa'nın mucizevi hikâyesi Kur'an'da kutsanmış ve süslenmişti[83] ve esir Yahudiler alay ettikleri uluslara kendi inançlarını dayatmanın gizli intikamının tadını çıkarmışlardı.[84] Hristiyanlığın yazarına, Müslümanlara peygamber tarafından yüksek ve gizemli bir saygı duymaları öğretilirdi. "Şüphesiz, Meryem oğlu İsa Mesih, Tanrı'nın havarisi ve Meryem'e aktardığı sözü ve ondan ilerleyen bir Ruh'tur; bu dünyada ve gelecek dünyada onurlu ve Tanrı'nın varlığına yaklaşanlardan biridir."[85] Gerçek ve doğruluğu kabul edilmeyen İncillerin[86] mucizeleri insanların zihinlerine bolca yerleştirilmişti ve Latin kilisesi, bakir annesinin kusursuz anlayışını Kur'an'dan ödünç almaktan çekinmemiştir.[87] Oysa İsa sadece ölümlüdür ve yargı günü ifadesi onu hem peygamber olarak reddeden Yahudileri hem de Tanrı'nın Oğlu olarak ona tapan Hristiyanları kınamaya hizmet edecektir. Düşmanlarının kötülükleri ününü bertaraf etmiş ve hayatına karşı komplo kurdurmuştu; maksatları sadece günahkârlıktı, çarmıha sadece bir hayalet ya da bir suçlu

82. Nuh'un yedi emri, bu vesileyle Selden'in öğrenimini ve güvenilirliğini benimseyen Marsham (*Canon Chronicus*, s. 154-180) tarafından açıklanmaktadır.

83. *Âdem, Nuh, İbrahim, Musa* ve diğerlerine dair D'Herbelot'nun *Bibliothèque*'deki makaleleri, Kutsal Yazılar ve Talmud'un temeli üzerine inşa edilmiş Maunların efsaneleriyle zevkli bir şekilde süslenmiştir.

84. *Koran*, b. 7, s. 128 vd.; b. 10, s. 173 vd.; D'Herbelot, s. 647 vd.

85. *Koran*, b. 3, p. 40; b. 4, s. 80; D'Herbelot, s. 399 vd.

86. Bununla ilgili çeşitli tanıklıklar toplayan Fabricius'un *Codex Apocryphus N. T.*'sindeki Aziz Thomas veya ilk ortaya çıkan İncil'ine bakınız (s. 128-158). Cotelier tarafından Yunanca ve Muhammed'in kitabının yeni kopyası Sike tarafından Arapça olarak yayımlandı. Ancak alıntıları Mesih'in beşiğinde konuşması, yaşayan kil kuşlarına ithaf edildi (Sike, b. I, s. 168, 169; b. XXXVI, s. 198, 199, b. XLVI, s. 206. Cotelier, b. 2, s. 160, 161).

87. Kur'an'da (b. 3, s. 39) karanlık bir şekilde ima edilir ve Sünnilerin geleneği ile daha açık bir şekilde açıklanır (Sale'in notları ve Maracci, c. II, s. 112). 12. yüzyılda, tertemiz anlayışı Aziz Bernard tarafından küstah bir yenilik olarak kınandı (Fra Paolo, *Istoria del Concilio di Trento*, L, II).

da gerilebilirdi ve masum olan aziz yedinci cennete gönderildi.[88] Altı yüzyıl boyunca İncil hakikat ve kurtuluşun yoluydu ancak Hristiyanlar, kurucularının hem kanunlarını hem de örneklerini duygusuz bir şekilde unuttu ve Muhammed'e Gnostikler tarafından sinagogun yanı sıra kiliseyi kutsal metnin bütünlüğünü bozmakla suçlaması talimatı verildi.[89] Musa ve İsa'nın dindarlığı, kendilerinden daha ünlü olan gelecekteki bir peygamberin güvencesine verildi; *Paraclete* ya da Kutsal Ruh'a dair varoluş vaadi, adına önceden yapılandırılmış ve Tanrı'nın elçilerinin en büyük ve sonuncusu olan Muhammed'de gerçekleştirilmişti.[90]

88. Bkz. *Koran*, b. 3, s. 53 ve b. 4, s. 156, (ed.) Maracci. "Deus est præstantissimus dolose agentium (garip bir övgü) . . . nec crucifixerunt eum, sed objecta est eis similitudo." Dokümanlar sistemine uygun olabilecek bir ifade ancak yorumcular (Maracci, c. II, s. 113-115, 173. Sale, s. 42, 43, 79) başka bir adamın, bir arkadaşın veya bir düşmanın İsa'nın yerine çarmıha gerildiğine inanırlar; Aziz Barnabus İncil'inde okudukları ve Irenæus zamanından önce bazı Ebionit sapkınlıkları tarafından başlatılan bir masaldır (Beausobre, *Hist. du Manicheisme*, c. II, s. 25, Mosheim., *de Reb. Christ.* s. 353).

89. Bu suçlama Kur'an'da belirsiz bir şekilde teşvik edilir (b. 3, s. 45) ancak ne Muhammed ne de takipçileri şüphelerine ağırlık veya renk vermek için yeterince dil ve eleştiride usta değildir. Yine de Arian'cı ve Nasturi bazı hikâyeleri ilişkilendirebilir ve okuma yazma bilmeyen peygamber Manichæan'ların cesur iddialarını dinleyebilir. Bkz. Beausobre, c. I, s. 291-305.

90. Müslümanların sahtekârlığı veya cehaletiyle saptırılan Eski ve Yeni Ahit'in peygamberleri arasında, zaten Montanist'ler ve Manichæan'lar tarafından gasp edilmiş olan *Paraclete* veya *Comforter*'ın vaadini (Beausobre, *Critique du Manichéisme*, c. I, s 263 vd.) ve harflerin kolay değiştirilmesi, "παράκλητος" için "περικλυτός", Muhammed isminin etimolojisini verir (Maracci, c. I, b. I, s. 15-28).

KUR'AN

Fikirlerin iletişimi, basit bir düşünce ve dil gerektirir; bir filozofun söylemi bir köylünün kulağına etki etmeden titreşir, yine de sonsuz ve sonlu bir aklın temasıyla, dil ya da bir ölümlü kalemle ifade edilen Tanrı'nın sözü karşılaştırılacak olunursa, anlayışlarının mesafesi ne kadar sürebilirdi? İbrani peygamberlerden, İsa'nın havarilerinden ve Evangelistlerinden ilham almak kendi gerekçelerinin ve hafızasının kullanılmasına uymayabilirdi ve dehası, Eski ve Yeni Ahit kitaplarının tarzı ve bileşiminde güçlü bir şekilde işaretlenmişti. Ancak Muhammed, basit bir editörden daha mütevazı ancak daha yüce bir karaktere sahipti; kendisine veya müritlerine göre Kur'an madde olarak yaratılmamış[91] ve ebediydi; tanrısallığın özünden geçmiş ve sonsuz emirlerin masasına bir ışık kalemi ile yazılmıştı. Yahudi ekonomisi altında gerçekten de en önemli işlere sevk edilmiş olan melek Cebrail (*Gabriel*) tarafından bir miktar ipek ve mücevher hacminde basılı bir kopya haline getirildi ve bu güvenilir haberci, Arap peygamberin surelerini ve ayetlerini art arda ortaya çıkardı. İlahî iradenin sürekli ve mükemmel bir ölçüsü yerine, Kur'an'ın parçaları Muhammed'in takdirine bağlı olarak üretildi; her vahiy, politikasının veya tutkusunun acil durumlarına uygundu ve tüm çelişkiler, Kutsal Yazı'nın herhangi bir metninin sonraki bir pasaj tarafından kaldırılması veya değiştirilmesi ve kurtarıcı ifadeler ile birlikte yok edilmişti. Tanrı ve meleğin sözleri, palmiye yaprakları ve koyunun omuz kemikleri üzerine müritleri tarafından

91. Kur'an için, bkz. D'Herbelot, s. 85-88. Maracci, c. I, (içinde) *Vit. Mohammed*. s. 32-45. Sale, *Preliminary Discourse*, s. 58-70.

özenle kaydedildi ve sayfalar, herhangi bir düzen veya bağlantı olmaksızın, eşlerinden birinin ellerine emanet edildi. Muhammed'in ölümünden iki yıl sonra, kutsal sözler arkadaşı ve halefi Ebu Bekir (*Abubeker*) tarafından toplandı ve yayımlandı; çalışma Hicret'in otuzuncu yılında Halife Osman tarafından revize edildi ve Kur'an'ın çeşitli basımları aynı ve muntazam olmayan bir metnin mucizevi ayrıcalığını ortaya koydu. Heyecan ya da gurur ile peygamber, misyonunun özünü kitabının esasına dayandırmış, tek bir sayfanın güzelliklerini taklit etmek için hem insanlara hem de meleklere cesurca meydan okumuş ve tek başına Tanrı'nın bu eşsiz performansı dikte edebileceğini iddia etmişti.[92] Bu iddia en güçlü şekilde kulağı seslerin ahenginden memnun ve cehaleti insan dehasının üretimlerini karşılaştıramayacak durumda olan, aklı inanç ve düşüncelerine uydurmuş dindar bir Arap'a yönelikti.[93] Üslubunun uyumu ve verimi, Avrupa kâfirlerine ulaşmayacaktı; sabırsızlıkla, zaman zaman tozda sürünen ve bazen bulutlarda kaybolan masalın ve kararsızlığın sonsuz tutarsız rahmetini ve bazen de içinde sürünen bir heyecanlı bir duyguyu veya fikri iddiaları inceleyecekti. İlahî nitelikler Arap misyonerinin fantezisini yüceltmişti ancak en yüce nitelikleri, uzak bir çağda, aynı ülkede ve aynı dilde oluşturulmuş olan Eyüp (Job) kitabının yüce sadeliğine benzemeliydi.[94] Üstün zekâ sonucunda ortaya çıkmış olan Kur'an'ın içinde yer alan ifadelerin bazılarını Homer'in *Illiad* ya da Demosthenes'in *Phillippics*'ine atfedilmeli midir? Tüm dinlerde, kurucunun hayatı yazılı vahyi-

92. *Koran*, b. 17, V, 89 (içinde) Sale, s. 235, 236, (içinde) Maracci, s. 410.

93. Yine de bir Arap mezhebi, bir insan kalemi tarafından eşitlenebileceği veya aşılabileceği konusunda ikna olmuştu (Pocock, *Specimen*, s. 221 vd.) ve Maracci (polemik çevirmen için çok zor) tarafından eşitlenebilir veya aşılabilir en alkışlanan pasaja yer verdi (c. I, b. II, s. 69-75).

94. "Colloquia (gerçek veya inanılmaz) in mediâ Arabiâ atque ab Arabibus habita," (Lowth, *de Poesi Hebræorum Prælect.* XXXII, XXXIII, XXXIV, Alman editörü Michaelis'in, Epimetron'u, IV, ile birlikte). Yine de Michaelis (s. 671-673) birçok Mısır imgesi tespit etti. Dil belirsiz bir şekilde *Arabico-Hebraea* tarzındadır. Kardeş lehçelerin benzerliği, çocukluklarında olgunluklarına göre çok daha belirgindi (Michaelis, s. 682. Schultens, [içinde] *Præfat. Job*).

nin sessizliğini sağlar; Muhammed'in sözleri o kadar çok gerçek dersler vermiştir ki eylemleri pek çok erdeme örnek gösterilmiş, kamusal ve özel anıları yoldaşları ve eşleri tarafından korunmuştur. İki yüzyılın sonunda, sünnet (*Sonna*) veya sözlü kurallar, Buhari'nin (*Al Bochari*) çalışmaları tarafından tespit edilmiş ve yedi bin iki yüz yetmiş beş gerçek söz, üç yüz bin rivayetten, daha şüpheli veya sahte bir karakterden ayırt edilip kutsanmıştı. Dindar yazar her gün Mekke tapınağında dua etmiş ve abdestlerini zemzem suyuyla gerçekleştirmişti; sayfalar, elçinin minberine ve mezarına art arda yerleştirilmiş ve çalışma Sünnilerin (*Sonnites*) dört muhafazakâr mezhebi tarafından onaylanmıştır.[95]

95. Ali Bochari HS 224'te vefat etmiştir. Bkz. D'Herbelot, s. 208, 416, 827. Gagnier, *Not. ad Abulfed.* b. 19, s. 33.

MUCİZELERİ

Eski peygamberlerin, Musa'nın ve İsa'nın misyonu birçok görkemli olay tarafından doğrulanmıştı ve Muhammed, gökten meleği ya da vahyi çağırmak, çölde bir bahçe yaratmak ya da pagan şehirde bir yangınla mücadele etmek gibi Mekke ve Medine sakinleri tarafından ilahî karakterine benzer bir kanıt üretmeye defalarca çağrılmıştı. Kureyşlilerin talepleriyle sık sık sıkıştırıldığında kendini belirsiz bir vizyon ve kehanet savunusu içinde bulur, onlara doktrininin iç kanıtlarıyla hitap eder ve kendisini Tanrı'nın hükmünün arkasında korumaya çalışır, imanın değerini düşürecek ve sadakatsizliğin suçunu artıracak bu işaretleri ve mucizeleri reddeder. Ancak özürlerinin mütevazı veya sıkıntılı tonu onun zayıflığını ve öfkesini yansıtmaz; bu skandal pasajları, şüphenin ötesinde, Kur'an'ın bütünlüğünü sağlamıştır.[96] Muhammed'in inananları mucizevi armağanlarına kendisinden daha fazla itimat etmiştir ve ruhsal sömürülerinin zamanından ve yerinden uzaklaştıkça güvenleri ve inançları daha da artmıştır. Ağaçların onunla buluşmak için ileri gittiğine inanıyorlar ya da onaylıyorlardı, taşların onu selamladığını, suyun parmaklarından fışkırdığını, açları beslediğini, hastaları iyileştirdiğini ve ölüleri huzura erdirdiğini, başının üzerinde nur olduğunu, ona bir devenin eşlik ettiğini, bir koyunun, etinin zehirli olduğunu bizzat ona haber verdiğini, hem canlı hem de cansız doğanın Tanrı'nın elçisine eşit derecede tabi olduğunu iddia etmişler-

96. Daha dikkat çekici bir şekilde bkz. *Koran*, b. 2, 6, 12, 13, 17. Prideaux (*Life of Mahomet*, s. 18, 19) sahtekârları karıştırmıştır. Daha bilgin bir tavırla Maracci, mucizelerini inkâr eden pasajların açık ve pozitif olduğunu (*Alcoran*, c. I, b. II, s. 7-12) ve bunları iddia edenlerin belirsiz ve yetersiz olduğunu göstermiştir (s.12-22).

dir.[97] Geceleri görmüş olduğu rüyalarının gerçek ve maddesel bir anlama sahip olduğu belirtilmiştir. Gizemli bir hayvan olan Burak (*Borak*) onu Mekke tapınağından Kudüs'e götürmüştür; arkadaşı Cebrail ile birlikte, yedi cennete art arda yükselmiş ve havarilerin selamlarını almış ve peygamberler ve melekleri, kendi konaklarında selamlamıştır. Yedinci cennetin ötesine yalnızca Muhammed'in ilerlemesine izin verilmiş; birlik perdesini geçmiş, tahtın iki yayına yaklaşmış ve omzuna Tanrı'nın eliyle dokunduğunda kalbini donduracak bir soğukluk hissetmiştir. Bu tanıdık, önemli bir konuşmadan sonra tekrar Kudüs'e inmiş, Burak'a yeniden binmiş, Mekke'ye dönmüş ve bir gecenin onda bir bölümünde bin yıllık bir yolculuk gerçekleştirmiştir.[98] Başka bir efsaneye göre, elçi, ulusal mecliste Kureyş'in kötü amaçlı meydan okumasını bertaraf etmiştir. Dirençsiz kelimeleri Ay'ın küresini ayırmıştır, itaatkâr gezegen gökyüzündeki konumundan sapmış, Kâbe'nin etrafında yedi kere dönmüştür, Muhammed'i Arapça selamlamış ve aniden boyutlarını büzmüş, yakasına girmiş ve gömleğinin içinden çıkmıştır.[99] Halk bu muhteşem masallarla

97. Bkz. *Specimen Hist. Arabum*, Abulpharagius'un metni, s. 17, Pocock'un notları, s. 187-190; D'Herbelot, *Bibliothèque Orientale*, s. 76, 77; *Voyages de Chardin*, c. IV, s. 200-203. Maracci (*Alcoran*, c. I, s. 22-64), bazı yazarlara göre üç bin olan Muhammed'in mucizelerini ve kehanetlerini binbir zahmetle topladı ve gösterdi.

98. Göğe yükselme, bunu bir vizyon olarak düşünmek isteyen Abulfeda (Vit. Mohammed, c. 19, s.33) tarafından koşullarla ilişkilendiriliyor; Prideaux (s. 31-40) saçma diyerek aşağılıyor; Gagnier (c. I, s. 252-343) Al Jannabi'den bu yolculuğu inkâr etmenin Kur'an'ı inkâr etmek olduğunu öğrenmiştir. Yine de cenneti ya da Kudüs'ü ya da Mekke'yi isimlendirmeyen Kur'an sadece gizemli bir ipucu bırakmıştır: "Laus illi qui transtulit servum suum ab oratorio Haram ad oratorium remotissimum," (*Koran*, b. 17, V, 1; [içinde] Maracci, c. II, s. 407; Sale versiyonu daha cüretkâr). Geleneğin yapısı için ince bir temel.

99. Şimdiyi veya geçmişi gelecek için kullanan peygamber olarak Muhammed, "Appropinquavit hora et scissa est luna," (*Koran*, b. 54, V, 1, [içinde] Maracci, c. II, s. 688) demişti. Bu retorik figürü, en saygın görgü tanıkları tarafından kanıtlandığı söylenen bir gerçeğe dönüştürdü (Maracci, c. II, s. 690). Festival hâlâ Persler tarafından kutlanıyor (Chardin, c. IV, s. 201). Efsane, Gagnier (*Vie de Mahomet*, c. I, s. 183-234) tarafından, güvenilir Al Jannabi'nin inancı üzerinden tekdüze bir şekilde işlendi. Yine de bir Müslüman uzmanın şahitliği kanıt kabul edilmiştir (apud Pocock, *Specimen*, s. 187), en iyi tercümanlar Kur'an'ın basit duygusuyla yetinmiştir (Al Beidawi, apud Hottinger, *Hist. Orient*. L, II, s. 302) ve Abulfeda'nın sessizliği bir prens ve bir filozofa layık görülmüştür.

eğleniyordu ancak Müslüman ileri gelenlerinin en önemlisi efendilerinin alçakgönüllülüğünü taklit ederek, bir inanç veya yorum toleransına sebep oluyordu.[100] Vaaz verirken doğanın uyumunu ihlal etmenin gereksiz olduğunu iddia edebilirler; gizemle örtülmemiş bir inancın mucizelerden muaf tutulabileceğini ve Muhammed'in kılıcının Musa'nın asasından daha az güçlü olmadığını ifade edebilirlerdi.

100. Abulpharagius, (içinde) *Specimen Hist. Arap.* s. 17; şüpheciliği en saf otoritelerden olan Pocock'un notlarında (s. 190-194) haklı görülür.

MUHAMMED'İN KURALLARI: NAMAZ, ORUÇ, SADAKA

Politeist, farklı pek çok batıl inanç arasında ezilmekte ve dikkati dağılmaktadır. Binlerce Mısır kökenli ayin Musa Yasası'nın özüyle iç içe geçmişti ve İncil'in ruhu kilisenin debdebesinde kaybolmuştu. Mekke peygamberi, Arapların ayinlerini ve Kâbe'nin kutsal taşını ziyaret etme geleneğini kutsallaştırmak için önyargı, politika veya vatanseverlikle olayı daha cazip hale getirmişti. Ancak Muhammed'in kuralları daha basit ve rasyonel bir dindarlık içeriyordu; namaz (*prayer*), oruç ve sadaka, bir Müslüman'ın dinî görevleriydi, onun görüşüne göre namaz onu Tanrı'nın yolunun yarısına taşıyacak, oruç onu sarayının kapısına getirecek ve sadaka onu kabul edeceğini ummaya teşvik edecekti.[101] **I.** Gece (*nocturnal*) yolculuğu geleneğine göre, elçiye, Tanrı ile kişisel görüşmesinde, müritlerine günde elli defa namaz kılma yükümlülüğünü iletmesi emredildi. Musa'nın tavsiyesi ile bu dayanılmaz yükün hafifletilmesi için başvuruda bulundu; herhangi bir iş veya zevkten, zamandan ya da mekândan vazgeçmeden sayı yavaş yavaş beşe indirildi; bu kurala sadık bir şekilde bağlı olanlar, sabah şafak sökerken, öğlen, öğleden sonra, akşam ve gecenin ilk saatlerinde bu ibadetlerini tekrarladı. Bugün bizdeki dinî şevkin azalmasına karşılık, gezginlerimiz

101. Bu kuralların, hac, namaz, oruç, sadaka ve abdestin en özgün açıklaması için bkz. Fars ve Arap teologlardan alıntı yapan Maracci (*Prodrom.* b. IV, s. 9-24), (mükemmel bir şekilde) Reland (*de Religione Mohammedica*, Utrecht, 1717, s. 67-123) ve Chardin (*Voyages in Perse*, c. IV, s. 47-195). Maracci kısmen suçlayıcıdır ancak zanaatkâr Chardin'de bir filozofun gözleri vardı ve akılcı bir öğrenci olan Reland, Utrecht'teki kapalı kutusundan Doğu'ya seyahat etti. Tournefort'un 14. mektubu (*Voyage du Levant*, c. II, s. 325-360, octavo) Türklerin dini hakkında gördüklerini açıklar.

Türklerin ve Perslerin derin alçakgönüllülüğü ve dikkatini örnek gösteriyor. Temizlik namazın anahtarıydı; Araplar tarafından eskiden uygulanmış olan ellerin, yüzün ve vücudun sık sık yıkanması, Kur'an tarafından fazlasıyla ciddiye alınıyordu ve su kıtlığı yüzünden bu yıkama eylemenin gerektiğinde kumla yapılmasına izin verilmişti. İbadet esnasında kullanılacak olan dualar, zeminde otururken, ayakta dururken ya da secde edildikçe kullanılacak kelimeler özel ya da yetkili ağızlar tarafından halka iletiliyordu; bu ibadetler esnasında yapılan dualar gayet kısa ve ruha dokunan sözlerden oluşuyordu; gayret ölçüsü can sıkıcı bir ayin tarafından tükenmiyordu ve her Müslüman, duaları ile sadece kendi ruhuna hitap ediyordu. Sembol kullanımını reddeden teistler arasında, gözü ve düşünceyi bir kıbleye ya da ufkun görünür noktasına doğru yönlendirerek, fantezi gezintilerini sınırlamak gerekli bulundu. Peygamber ilk başta Kudüs'ün seçimiyle Yahudileri memnun etmeye meyilliydi ama çok geçmeden daha doğal bir tarafa döndü ve her gün beş kez Delhi'deki, Fez'deki, Astracan'daki ulusların gözleri, kutsal Mekke tapınağına bakmaya başladı. Yine de Tanrı'nın hizmetine yönelik her yer eşit derecede saftı: Muhammedîler evlerinde veya sokaklarında kayıtsız bir şekilde namaz kılıyorlardı. Yahudilerden ve Hristiyanlardan farklı olarak, her hafta cuma günü kamuya açık ibadet için belli bir vakit ayrılıyordu; insanlar camide toplanıyor ve bazı saygın yaşlı imamlar, namazın başlaması ve vaaz için minbere çıkıyordu. Fakat Müslümanlık dini, rahiplik ya da kurban etmekten yoksundu ve fanatizmin özgür ruhu, toprakların hükümdar ve kölelerine horlayıcı gözlerle bakıyordu. **II.** Sofuların gönüllü kefareti,[102] hayatlarının azap ve zaferini, yoldaşlarını bedensel

102. Muhammed (Sale, *Koran*, b. 9, s. 153), Hristiyanları Tanrı'nın rahiplerini, keşişlerini ve imparatorlarını aldıkları için kınıyor. Yine de Maracci (*Prodromus*, b. III, s. 69, 70), özellikle papanın ibadetini mazur görüyor ve Âdem'e tapmayı reddettiği için Kur'an'ın kendisinden, *Eblis* veya şeytan olarak söz ediyor.

istekler, kadınlar ve uykudan alıkoymaya yemin ettiren bir peygambere adamaktan geçiyordu ve dininde hiçbir din adamının kutsal olmadığını kesin olarak ilan etti.[103] Yine de her yıl otuz gün oruç ibadetini getirdi ve ruhu arındıran ve bedeni baskılayan bir disiplin olarak, Tanrı'nın ve elçisinin iradesine itaat etmeyi şiddetle tavsiye etti. Ramazan ayı boyunca, doğuşundan güneşin batışına kadar Müslümanlar yeme ve içmeden, kadınlardan, banyodan ve parfümlerden kaçınırdı; gücünü geri kazanabilecek her beslenmeden, duyularını tatmin edebilecek her hazdan uzak dururdu. Her yıl, ay yılının devriminde Ramazan sırayla kışın soğuğa, yazın ise sıcağa denk geliyordu ve oruçlular ne kadar sıcak olursa olsun, susuzluklarını gidermek için bir damla dahi su içemiyor, sabırla sıkıcı ve boğucu bir günün sona ermesini beklemek zorunda kalıyordu. Bazı rahip veya münzevi emîrlere özgü şarabın yasaklanması yalnızca Muhammed tarafından genel bir yasaya dönüştürülmüştü[104] ve dünyanın önemli bir kısmı onun emri gereği, tehlikeli olsa da, bu içkinin kullanımını iptal etti. Bu acı verici kısıtlamalar, hiç şüphesiz ki kâfirler tarafından ihlal edilmiş ve hor görülmüş olabilirdi ancak bu kuralları koyarak şart koşan kişi elbette ki bu dizginlenemeyen şehvet ve hoşgörüsüz insanların tavırlarının hepsinden de sorumlu olamazdı.
III. Müslümanların hayırseverliği hayvan kurban edilmesiyle desteklenmişti ve Kur'an defalarca, bir liyakat olarak değil, katı ve vazgeçilmez bir görev olarak, yaşlı ve talihsizlerin rahatlatılmasını teşvik etmişti. Muhtemelen, sadaka kesin yardım ölçüsünü tanımlayan tek önemli savunma unsuruydu; standart olarak sadaka ölçüsü, para, mısır veya sığır, meyve veya ticari mallar-

103. *Koran*, b. 5, s. 94 ve Celaleddin (Jallaloddin) ve El Bedevî'nin (Al Beidawi) yetkisine atıfta bulunan Sale'in notu. D'Herbelot, Muhammed'in *la vie religieuse*'u kınadığını söylüyor; ilk fakir, derviş vd. sürüleri Hicret'in 300. yılına kadar ortaya çıkmadı (*Bibliot. Orient*. s. 292, 718).

104. Bkz. çifte yasak (*Koran*, b. 2, s. 25; b. 5, s. 94). Muhammed'in kamu ve özel hayata dair motivasyonları Prideaux (*Life of Mahomet*, s. 62-64) ve Sale (*Preliminary Discourse*, s. 124) tarafından inceleniyor.

dan oluştuğu için mülkün derecesi ve niteliğine göre değişebilirdi ancak herhangi bir Müslüman, gelirinin *onda birini* sadaka olarak vermediği sürece bu koşulu yerine getirmiş sayılmıyordu ve vicdanen kendini huzursuz hissediyorsa ya da kullardan biri herhangi bir sahtekârlığa başvuracak olursa, bunun kefareti bir yerine *beş* vermesi ile karşılanabiliyordu.[105] Yardımseverlik adaletin temelidir, çünkü yardım etmek zorunda olduğumuz kişileri incitmek yasaklanmıştır. Bir peygamber cennetin ve geleceğin sırlarını açığa çıkarabilir ama ahlaki kurallarında sadece kendi kalbimizin derslerini tekrarlayabiliriz.

105. Maracci kıskançlıkla (*Prodromus*, b. IV, s. 33) Roma Katoliklerinin daha bol sadaka vermesini teşvik eder. On beş büyük hastane binlerce hastaya ve hacıya açıktır, bin beş yüz kıza yıllık olarak çeyiz dağıtılır, her iki cinsiyet için elli altı yardım okulu kurulur, yüz yirmi kardeşlik birliği kardeşlerinin isteklerini karşılar vs. Londra'nın hayırseverliği hâlâ daha kapsamlıdır ama korkarım ki insanlığa ve dine değil, kişilere atf edilecektir.

YENİDEN DİRİLME

İslam'ın iki inanç maddesi ve dört pratik görevi ödül ve cezalarla korunmaktadır ve Müslümanların inancı, yargılama olayına ve son güne sadık bir şekilde bağlıdır. Peygamber bu korkunç felaketin anını bildiğini belirtmemiştir, hayatın ne zaman imha edileceğini ve yaratılış sırasının ilkel kaos içinde karıştırılacağını, hem cennette hem de yeryüzündeki işaretleri karanlık bir şekilde ilan etmiştir. Borazanın üflenmesiyle yeni dünyalar ortaya çıkmaya başlayacaktır, melekler, cinler ve insanlar tekrar dirilecek ve insan ruhu tekrar bedenle birleşecektir. Diriliş doktrini ilk olarak Mısırlılar tarafından tanımlanmıştır[106] ve ölüleri mumyalayıp koydukları piramitler, üç bin yıllık bir süre boyunca, ruhun eski konağını korumak için inşa edilmiştir. Ancak bu girişim kısmi ve faydasız değildir; Muhammed'in, yaradanın her şeye gücü olduğuna, tek bir kelimesinin nefessiz kili yeniden canlandırabileceğine ve artık formlarını veya maddelerini tutmayan sayısız atomları toplayabileceğine daha bir felsefi ruhla inanılmaktadır.[107] Ruhun araf durumuna karar vermek zordur ve onun maddi olmayan doğasına en sıkı inananlar, duyu organlarının yardımı olmadan nasıl düşünebileceğini veya hareket edebileceğini anlama kaybına sahiptirler.

106. Bkz. Herodot (L., II, b. 123) ve bilgin taşralı Sör John Marsham (*Canon. Chronicus*, s. 46). Aynı yazarın (s. 254-274) "Ἅδης"ı, Mısırlıların ve Yunanların hevesle, antik şairlerin ve filozofların süsledikleri cehennem bölgelerinin ayrıntılı bir taslağıdır.

107. Maracci'nin Kur'an'ı (b. 2, s. 259 vd.; Sale, s. 32; s. 97) İbrahim'in merakını tatmin eden ve inancını doğrulayan ustaca bir mucize ile ilgilidir.

CENNET VE CEHENNEM

Ruhun ve bedenin yeniden birleşmesini, insanlığın nihai yargısı izler; Magi'nin resminin kopyasında, peygamber dünyevi bir mahkemenin yargılama biçimlerini ve hatta yavaş ve ardışık işlemleri-ni çok sadık bir şekilde temsil etmiştir. Hoşgörüsüz düşmanlarına bile, kurtuluş umudunu, en karanlık sapkınlığı iddia etmelerine rağmen, Tanrı'ya inanan ve iyi işler başaran her insanın son gün merhamet bekleyeceğini ifade etmiştir. Bu tür rasyonel ilgisizlik, bir fanatiğin karakterine kötü bir şekilde uyarlanmıştır; cennetten gelen bir elçinin kendi vahyinin değerini ve gerekliliğini yitirmesi de muhtemel değildir. Kur'an'daki ifadede,[108] Tanrı'nın inancı Muhammed'in inancından ayrılamaz, iyi eserler, sahip olduğu eserlerdir ve iki nitelik, tüm ulusların ve tüm mezheplerin eşit olarak davet edildiği İslam'ı ima eder. Onların ruhani körlüğü, cehaletle eritilip erdemle taçlandırılsa da sonsuz işkencelerle bertaraf edilecektir ve Muhammed'in dua etmesi yasak olduğu annesinin mezarı üzerine döktüğü gözyaşları, insanlığın ve coşkunun çarpıcı bir tezatını sergilemiştir.[109] Kâfirlerin kıyameti yaygındır, suçluluklarının ve cezalarının ölçüsü, reddettikleri kanıtların derecesi, baştan çıktıkları hataların büyüklüğü ile belirlenmiştir; Hristiyanların, Yahudilerin, Sabian'ların, Magian'ların ve putperestlerin ebedî konakları

108. Samimi Reland, Muhammed'in şeytanların elindeki kurtarılmayacak tüm kâfirleri (*de Religion. Moham.* s. 128-142;) lanetlediğini gösteriyor (s. 196-199), cennetin sadece maddi sevinçlerden oluşmayacağını (s. 199-205) ve kadın ruhlarının da ölümsüz olduğunu ifade ediyor (s. 205-209).

109. Al Beidawi, apud Sale, *Koran*, b. 9, s. 164. Muhammed'e göre, inançsız bir akraba için dua etmeyi reddetmek, bir peygamberin görevi ve kendi babasını Tanrı'nın düşmanı olarak yeniden kuran İbrahim örneğine göre haklı çıkarır. Yine de İbrahim (diye ekliyor, b. 9, s. 116. Maracci, c. II, s. 317) "*fuit sane pius, mitis.*"

uçurumun dibindedir ve en alt cehennem, dindar maskesi takan inançsız ikiyüzlülere ayrılmıştır. İnsanlığın büyük bir kısmı görüşlerinden dolayı kınandıktan sonra, gerçek inananlar sadece eylemleriyle yargılanacaktır. Her Müslüman'ın hataları ve sevapları gerçek veya alegorik bir denge içinde doğru bir şekilde tartılacaktır ve kefaretin ödenmesi için tek bir tazminat şekline izin verilecektir; saldırgan, yanlış yaptığı kişinin yararına kendi iyi eylemlerinden vazgeçecektir ve eğer herhangi bir ahlaki mülke ihtiyaç duyarsa, günahlarının ağırlığı, acı çeken kişinin dezavantajlarından yeterli bir payla yüklenecektir. Suçluluk veya erdem hisselerinin hangisinin baskın olacağına göre ceza telaffuz edilecek ve hepsi, ayrım gözetmeksizin, uçurumun keskin ve tehlikeli köprüsünden geçecektir ancak Muhammed'i izleyen masum, cennet kapılarına şanlı bir şekilde girecek, suçlu ise yedi cehennemin ilk ve en hafifine düşecektir. İnfaz süresi dokuz yüz ila yedi bin yıl arasında değişecektir ancak peygamber, günahları ne olursa olsun, bütün müritlerinin kendi inançları ve ebedî lanetlerinden şefaatiyle kurtarılacağına dair söz vermiştir. Batıl inançların en sevilen şeylerin korkuları üzerinde en güçlü şekilde hareket etmesi şaşırtıcı değildir çünkü insanın fantezisi gelecekteki bir yaşamın mutluluğundan daha fazla enerji ile sefaleti kaplayabilr. Karanlığın ve ateşin iki basit unsuruyla, sonsuz süre fikri ile sonsuz derecede ağırlaştırılabilecek bir acı hissi yaratırız. Ancak aynı fikir, hazzın sürekliliği üzerinde zıt bir etki ile işlemektedir ve şimdiki zevklerimizin çoğu, kötülüğün rahatlatılmasından veya karşılaştırılmasından elde edilir. Bir Arap peygamberin korular, çeşmeler ve cennet nehirlerinde huzurla yaşaması yeterince doğaldır ama mübarek kullarının bazıları, ahenk ve bilim, konuşma ve dostluk için özgür bir tada sahip olmak yerine, incileri ve elmasları, ipek cübbeleri, mermer sarayları, altın yemekleri, zengin şarapları, yapay yaşam şeklini benimsemiş, halkın birçoğu tembelliği kabullenmiş ve bu ölümlü yaşamın kısa döneminde bile sahibine tatsız kalan tüm şehvetli ve pahalı lüks

hayatın düzenine kendini bırakmıştır. Görkemli güzelliğe, çiçek açan gençliğe, bakir saflığa ve zarif hassasiyete sahip yetmiş iki huri (*Houri*) veya kara gözlü kız, en imanlı müminlerin kullanımı için yaratılacaktır; bir zevk anı bin yıla kadar uzatılacak ve akli melekeleri onu saadetine layık kılmak için yüz kat artırılacaktır. Bir kaba önyargıya rağmen, cennetin kapıları her iki cinsiyete de açık olacaktır ancak Muhammed kadın ya da erkek seçimi konusunda herhangi bir ayrım olacağını belirtmemiştir, sonsuza kadar sürecek bir evlilik düşüncesi ya da eski eşlerin kıskançlıkları ailelerin saadetlerini bozmamalıdır. Bir cinsel cennet görüntüsü, rahiplerin öfkesini, belki de kıskançlığını kışkırtmıştır; Muhammed'in saf olmayan dinine karşı beyanda bulunmuşlar, mütevazı savunucular, figürlerin ve alegorilerin zayıf bahanesine yönelmişlerdir. Ancak daha sorgulayıcı ve daha tutarlı taraf, Kur'an'ın gerçek yorumuna utanmadan yapışmıştır; en değerli akli melekelerinin mülkiyetine ve icra edilmesine geri dönmedikçe bedenin dirilişi olmayacaktır ve şehvetli ve entelektüel zevk birliği, mükemmel insanın mutluluğunu tamamlamak için gereklidir. Yine de Muhammedî cennet neşe, lüks ve iştahın hoşgörüsü ile sınırlı kalmayacaktır ve peygamber, ilahî görüşün güzelliğine kabul edilecek evliyalar ve şehitler tarafından tüm ortalama mutluluğun unutulacağını ve hor görüleceğini açıkça ilan etmiştir.[110]

110. *Yargı, cehennem, cennet* vb. günü için bkz. Kur'an (b. 2, V, 25, b. 56, 78 vd.), Maracci'nin vurucu, ancak bilgince çürütmesi (notlarında ve *Prodromus*'ta b. IV, s. 78, 120, 122 vd.), D'Herbelot, (*Bibliothèque Orientale*, s. 368, 375), Reland (s. 47-61) ve Sale (s. 76-103). Magi'nin orijinal fikirleri Dr. Hyde tarafından karanlık ve şüpheyle araştırılıyor (*Hist. Religionis Persarum*, b. 33, s. 402-412, Oxon. 1760). Muhammed ile ilgili makalesinde Bayle, gerçek bilginin yokluğunun nasıl kayıtsız bir şekilde zekâ ve felsefe sağladığını göstermiştir.

MUHAMMED'İN İLK MEKKE VAAZI (609)

Muhammed'in[111] ilk ve en zorlu fetihleri karısını, hizmetkârını, öğrencisini ve arkadaşlarını ikna ettiği dönemlerde olmuştur[112] çünkü kendini bir insan olarak onu en iyi tanıyan, en çok muhalif olanlara peygamber olarak sunmuştur. Yine de Hatice kocasının sözlerine inanmış ve yüceliğini takdir etmiştir; itaatkâr ve sevecen Zeid, özgürlük umuduyla onu dinlemiştir; Ebu Talib'in oğlu ünlü Ali, kuzeninin duygularını genç bir kahramanın ruhuyla kucaklamış; Ebu Bekir'in zenginliği, ılımlılığı, doğruluğu, peygamberin başarmak istediği dinini doğrulamıştır. İkna etmesi ile Mekke'nin en saygın vatandaşlarından on tane-

111. Peygamberin tarihine girmeden önce, delillerimi üretmek benim görevimdir. Kur'an'ın Latince, Fransızca ve İngilizce versiyonlarından önce tarihsel söylemler ve üç çevirmen Maracci (c. I, s. 10-32), Savary (c. I, s. 1-248) ve Sale (*Preliminary Discourse*, s. 33-56), yazarlarının dilini ve karakterini doğru bir şekilde incelemişti. Muhammed'in yaşamı, konusundaki iki uzman Dr. Prideaux (*Life of Mahomet*, yedinci baskı, Londra, 1718, octavo) ve Kont de Boulainvilliers (*Vie de Mahomet*, Londra, 1730, octavo) tarafından oluşturuldu ancak bir sahtekâr ya da kahraman bulma yönündeki olumsuz istek, doktorun öğrenmesini ve kontun yaratıcılığını çok sık bozmuştur. D'Herbelot'taki makale (*Bibliot. Orient.* s. 598-603) esas olarak Novairi ve Mirkond'dan alınmıştır ama rehberlerimizin en iyi ve en otantik olanı doğuştan bir Fransız olan Gagnier, Oxford'da Doğu dilleri profesörüydü. İki ayrıntılı eserde (İsmail Abulfeda, *de Vitâ et Rebus gestis Mohammedis*, vd. Latine vertit, Præfatione et Notis illustravit Johannes Gagnier, Oxon. 1723, folio. La Vie de Mahomet traduite et compilée de l'Alcoran, des Traditions authentiques de la Sonna et des meilleurs Auteurs Arabes, Amsterdam, 1748, 12 cilt. 12mo.), Abulfeda ve Al Jannabi'nin Arapça metnini yorumladı, resimledi ve yayımladı; birincisi, Suriye'deki Hamah'ta hüküm süren (MS 1310-1332) aydınlanmış bir prens (bkz. Gagnier, *Præfat.* ad Abulfed) ikincisi, Mekke'yi MS 1556'da ziyaret eden güvenilir bir doktordu (D'Herbelot, s. 397 Gagnier, c. III, s. 209, 210). Bunlar benim genel açıklamalarımdır ve meraklı okuyucu zamanın sırasını ve bölümleri izleyebilir. Yine de hem Abulfeda'nın hem de Al Jannabi'nin modern tarihçiler olduğunu ve Hicret'in birinci yüzyılının hiçbir yazarına hitap edemediklerini gözlemlediğimi belirtmeliyim.

112. Yunanlardan sonra Prideaux (s. 8), Muhammed'in karısının gizli şüphelerini açıklar. Sanki peygamberin özel bir danışmanıymış gibi, Boulainvilliers (s. 272 vd.) Hatice'nin ve ilk müritlerinin yüce ve vatansever görüşlerini ortaya çıkarır.

si İslam'ın özel davetiyle tanışmıştır; akıl ve coşkunun ifadesiyle tanışmışlar ve temel inancı tekrarlamışlardır: "Tek bir Tanrı vardır ve Muhammed, Tanrı'nın elçisidir." İnançları, bu hayatta bile, orduların ve krallıkların emriyle zenginlik ve onurla ödüllendirilmiştir. Görevinin ilk meyvesi olan on dört insanın dönüştürülmesi için üç yıl sessizce çalışmıştır ancak dördüncü yılda peygamberlik görevini dile getirmiş ve ailesine ilahî gerçeğin ışığını vermeye karar vermiştir, Haşimlerden kırk misafirinin eğlenmesi için kuzu ve süt ile bir ziyafet hazırlamıştır. "Dostlar ve akrabalar," demiştir misafir meclisine, "size bu dünyanın ve gelecek dünyanın en değerli armağanlarını ve hazinelerini sunmayı teklif ediyorum. Tanrı beni sizi onun hizmetine çağırmamı emretti. Aranızda kim yükümü destekleyecek? Aranızda kim yoldaşım ve vezirim olacak?"[113] Şaşkınlık, şüphe ve hor görme sessizliği, yaşının on dördüncü yılında bir genç olan Ali'nin sabırsız cesareti tarafından kırılana kadar sürmüştür. "Ey peygamber, o adam benim. Sana karşı kim çıkarsa dişlerini kıracağım, gözlerini çıkaracağım, bacaklarını kıracağım, karnını parçalayacağım. Ey peygamber, onlar için vezirin olacağım." Muhammed, onun teklifini kabul etmiş ve Ebu Talib, ironik bir şekilde oğlunun üstün haysiyetine saygı duyduğunu söylemiştir. Daha ciddi bir tonda, Ali'nin babası yeğenine uygulanamaz fikrinden vazgeçmesini tavsiye etmiştir. "Eleştirilerinizi kendinize saklayın," diye cevap vermiştir cesur fanatik, amcası ve diğer konuklarına; "Eğer Güneş'i sağ elime ve Ay'ı soluma koysanız, beni yolumdan saptıramazlar." Görevini yerine getirirken on yıl boyunca sebat etmiştir; Doğu ve Batı'yı aşan din, Mekke duvarlarında yavaş ve acı verici bir şekilde ilerlemiştir. Yine de Muhammed, kendisini peygamber olarak gören ve Kur'an'ın manevi besinini tam za-

113. "Vezirus, portitor, bajulus, onus ferens"; bu plebeian adı uygun bir metaforla devlet sütunlarına asıldı, (Gagnier, Not. ad Abulfed. s. 19). Latince veya Fransızca çeviride mümkün olduğu kadarıyla Arapça deyimini korumaya çalıştım.

manında dağıttığı Üniteryenlerin yeni doğan cemaatinin artışını görmekten memnun kalmıştır. Proselitlerin sayısı, görevinin yedinci yılında, Etiyopya'ya göçen seksen üç erkek ve on sekiz kadın olarak belirlenebilmiştir ve cemaati, amcası Hamza'nın ve İslam davasının imhası için harcadığı gayreti artık İslam için harcayacağını bildiren ateşli ve kararlı Ömer'in tam vaktinde dini kabul edişleri ile güçlendirilmiştir. Muhammed'in faaliyetleri Kureyş kabilesi veya Mekke'yle sınırlı kalmamıştır; ciddi pazarlarda, hac günlerinde, Kâbe'yi ziyaret etmiş, her kabilenin temsilcileriyle konuşmuş ve hem özel hem de umumi sohbetlerinde, tek Tanrı inancını ve ona ibadeti vurgulamıştır. Görevinin ve zayıflığının bilincinde olarak vicdan özgürlüğünü ileri sürmüş ve dinî şiddet kullanımını reddetmiştir[114] ancak yine de Arapları tövbe etmeye çağırmış ve onları ilahî adaletin yeryüzünden süpürdüğü Ad ve Thamud'un eski putperestlerini hatırlamaya teşvik etmiştir.[115]

114. Hoşgörü barındıran Kur'an pasajları güçlü ve çoktur: b. 2, V. 257, b. 16, 129, b. 17, 54, b. 45, 15, b. 50, 39, b. c. 88, 21, Maracci ve Sale'in notlarıyla. Bu nitelik tek başına Mekke'de veya Medine'de bir bölümün ortaya çıkıp çıkmadığı konusunda genellikle öğrenilenlerden şüpheye yol açabilir.

115. Bkz. Kur'an (*passim* ve özellikle b. 7, s. 123, 124 vd.) ve Arapların geleneği (Pocock, *Specimen*, s. 35-37). Sıradan boydaki erkeklere uygun olan Thamud kabilesinin mağaraları, Medine ve Şam arasında gösterilir (Abulfed., *Arabiæ Descript.*, s. 43, 44) ve muhtemelen ilkel dünyanın *Throglodyte*'sine atfedilebilir (Michaelis, ad *Lowth de Poesi Hebraeor.* s. 131-134. *Recherches sur les Egyptiens*, c. II, s. 48 vd.).

KUREYŞLİLERİN REDDİ (613-622)

Mekke halkının inançsızlığı, batıl inanç ve kıskançlıkla tahkim edilmiştir. Amcası, ülkesinin reformcusu olmaya soyunan yetim yeğeninin iddialarını hor gören şehrin ileri gelenlerini etkilemiştir; Kâbe'deki Muhammed'in dine davet eden vaazları, Ebu Talib'in tarafından cevaplanmıştır. "Vatandaşlar ve hacılar, bu yanıltıcı şeyleri dinlemeyin, onun dinsiz yeniliklerini dinlemeyin. Lat ve Uzza ibadetinden eksik kalmayın," demiştir. Yine de Abdullah'ın oğlu, yaşlı şef için çok değerlidir ve yeğenini, Mekke'yi uzun süredir Haşim ailesinin üstünlüğüne kaptırmış olan Kureyşlilerin saldırılarına karşı korumuştur. Kureyşliler zalimliklerini din maskesi altında artırmışlardı; Eyüp döneminde, dinî suçlar Arap magistra'sı[116] tarafından cezalandırılmıştır; Muhammed de ulusal tanrıları terk edip inkâr etmekten suçludur. Ancak Mekke'nin politikası o kadar gevşekti ki Kureyş liderleri bir suçluyu itham etmek yerine ikna ya da şiddet yolunu kullanmaya zorlanmışlardır. Ebu Talib ile, sitem ve tehdit arasında gidip gelen ifadelerle defalarca konuşmuşlardır. "Yeğeniniz dinimizi aşağılıyor, bilge atalarımızı cehalet ve ahmaklıkla suçluyor; şehirde yaşanılacak huzursuzluk ve anlaşmazlık onu kısa sürede susturacaktır. Eğer ısrar ederse, kılıçlarımızı kendisine ve yandaşlarına karşı çekeceğiz ve vatandaşlarınızın kanından siz sorumlu olacaksınız." Ebu Talib'in ağırlığı ve ılımlılığı dinî tartışmaların şiddetini azaltmıştır; peygamber, Habeşistan'a göçen müritlerinin en çaresiz ya da

116. Eyüp (Job) döneminde, işlenen suçlar Arap magistra'sı tarafından cezalandırıldı (b. 21, V, 26, 27, 28). Bu ataerkil soruşturmayı haklı gören ve alkışlayan saygın bir başrahip için utanıyorum (*de Poesi Hebræorum*, s. 650, 651, [ed.] Michaelis ve ayrıca Oxford Üniversitesi'nde geç dönem profesörünün mektubu, s. 15-53).

çekingenlerini kasabada ve ülkede bulunan çeşitli yerlere geri çağırmıştır. Hâlâ ailesi tarafından desteklendiği için, Kureyş kabilesinin geri kalanı, ne satın almak ne de satmakla ilgilenmiş ne evlenmeyi ne de evli olan Haşim'in çocuklarıyla olan tüm ilişkilerini koparmak, amansız düşmanlıklarını sürdürmek için, Muhammed'i tanrıların adaletine teslim etmeleri gerekene kadar kendilerini meşgul etmişlerdir. Ferman, Kâbe'de insanların gözü önünde askıya alınmıştır; Kureyşli ulaklar Afrika'nın kalbinde sürgündeki Müslümanları takip etmiştir; peygamberi ve en sadık takipçilerini kuşatmışlar, sularını kesmişler ve şiddet ve hakaretlerini artırarak karşılıklı düşmanlıklarını alevlendirmişlerdir. Şüpheli bir ateşkes, Ebu Talib'in ölümü, sadık ve cömert Hatice'nin kaybı ile iç huzurundan mahrum kalınca Muhammed'e, düşmanlarının gücüne teslim olana kadar daha uyumlu davranmalarını sağlamıştır. Ümeyye (*Ommiyah*) kabilesinin şefi olan Ebu Süfyan (*Abu Sophian*), Mekke Cumhuriyeti'nin şartlarını başarılı şekilde yerine getirmiştir. Gayretli bir hamle ile Haşim kolunun ölümcül düşmanı, peygamberin kaderini belirlemek için Kureyşlilerin ve müttefiklerinin bir araya gelmesini sağlamıştır. Hapis cezası hevesini kışkırtmıştır ve sevecen ve popüler bir fanatiğin sürgünü Arabistan'ın şehirleri boyunca yayılmıştır. Ölümüne karar verilmiştir ve her kabileden bir kılıcın, kanını almanın suçunu ve Haşimlerin intikamını bölmek için kalbine sokulması gerektiğine karar verilmiştir. Bir melek ya da bir casus komplolarını ortaya çıkarmış[117] ve kaçış Muhammed'in tek seçeneği olmuştur. Gecenin ölü saatinde, arkadaşı Ebu Bekir eşliğinde sessizce evinden kaçmıştır, suikastçılar evinin kapısına dayanmış ve içeriyi izlemiş fakat yatağın üzerinde yer alan ve elçinin yeşil giysisini giymiş Ali tarafından aldatılmışlardır. Kureyşliler, kahraman gencin dindarlığına saygı duymuştur ama halen var olan bazı Ali ayetleri, kaygısı, hassasiyeti ve dinî

117. D'Herbelot, *Bibliot. Orient*. s. 445. Muhammed'in göğe yükselişinin belirli bir tarihini alıntılar.

güveni hakkında ilginç bir tablo sergilemiştir; Muhammed ve yoldaşı, Mekke'den birkaç mil uzaklıktaki Sevr (*Thor*) mağarasında üç gün boyunca saklanmıştır ve her akşamın sonunda Ebu Bekir'in oğlu ve kızından gizlice haber ve yiyecek almışlardır. Kureyşliler onları takip etmiş, yerlerini tespit etmişler, mağaranın girişine geldiklerinde şaşırıp kalmışlardır; sadece bir örümceğin ağı ve bir güvercin yuvasıyla karşılaşınca, bu yerin boş ve kimsesiz olduğuna ikna olmuşlardır. "Biz sadece iki kişiyiz," demiştir titreyerek Ebu Bekir. "Bir üçüncü kişi daha var," demiştir peygamber, "Tanrı da yanımızda." Bir süre sonra kayaların arasındaki mağarada gizlenen adamların peşine düşülmekten vazgeçilmiş, böylece iki kaçak develerine binerek yola koyulmuştur. Medine'ye doğru ilerledikleri sırada onların peşlerinden yola koyulanlar Kureyşlilerin ellerine düşmüşler, kendilerini duaları ve vaatleri sayesinde kurtarmayı başarmışlardır. Bu olay anında, bir Arap mızrağı dünya tarihini değiştirmiş olabilir. Peygamberin Mekke'den Medine'ye göç etmesi, on ikinci yüzyılın sonunda hâlâ Muhmmedî[118] ulusların kullandığı ay takviminin başlangıcını oluşturan Hicret'in[119] (*Hegira*) unutulmaz havasını düzeltmiştir.

118. Muhammed'in hayatı, peygamberliğinin ilanından Hicret'e kadar, Abulfeda (s. 14-45) ve Gagnier'de (c. I, 134-251, 342-383) bulunabilir. Efsanesine s. 187-234, Al Jannabi kefil oluyor ve Abulfeda reddediyor.

119. *Hicret*, Hristiyan şehitleri dönemini taklit için ikinci halife Ömer tarafından (D'Herbelot, s. 444) ve Muhammed'in göğe yükselişinden altmış sekiz gün önce, Muharrem ayında veya 16 Temmuz Cuma, MS 622, günü başlangıç kabul edildi (Abulfeda, *Vit Moham.*, b. 22, 23, s. 45-50 ve Greaves, *Ullug Beig's Epochæ Arabum* vd., b. 1, s. 8, 10 vd.).

MEDİNE'NİN HÜKÜMDARI OLARAK KABUL EDİLDİ (622)

Medine, Mekke'nin kutsal saydıklarına inanç ve saygı ile sarılmadığından, Kur'an dini doğduğu yerde yok olmuş olabilirdi. Peygamber tarafından kutsallaştırılmadan önce *Yathreb* adı altında bilinen Medine, kalıtımsal kan davaları en ufak provokasyonla yeniden alevlendirilebilecek Charegite ve Awsite kabileleri arasında bölünmüştü; kutsal bir ırkla mensup olmakla övünen iki Yahudi kabilesi mütevazı müttefiklerdi ve Arapları dönüştürmeden, Medine'yi kitap şehri olarak ayıran bilim ve dini tanıtmışlardı. En soylu vatandaşlarından bazıları, Canaba'sını Muhammed'in vaazıyla dönüştürdü; Tanrı'ya ve peygamberine olan inancı yaydılar ve yeni ittifak, müritleri tarafından Mekke'nin dışındaki bir tepedeki iki gizli ve gece toplantısında onaylandı. İlkinde, on Charegite ve iki Awsite, Kur'an'ı yayanın eşlerini, çocuklarını ve olmayan kardeşlerini, sonsuza dek inançlarını ilan edeceklerini ve emirlerini izleyeceklerini söylediler. İkincisinde, Saracen imparatorluğunun ilk hayati kıvılcımı olan siyasi bir birliği ortaya çıkardılar.[120] Yetmiş üç erkek ve iki Medineli kadın, Muhammed, akrabası ve öğrencileri ile ciddi bir toplantı düzenledi ve birbirlerine karşılıklı yemin ederek söz verdiler. Şehir adına, eğer sürülecek olursa, ona bir lider olarak itaat edeceklerine ve eşleri ve çocukları gibi sonuna kadar koruyacaklarına söz verdiler. "Ama ülkeniz tarafından hatırlanırsanız," diye sordular gurur verici bir endişeyle,

120. Muhammed'in üçlü görevi için bkz. Abulfeda (s. 30, 33, 40, 86) ve Gagnier (c. I, s. 342 vd., 349 vd., c. II, s. 223 vd.).

"yeni müttefiklerinizi terk etmeyecek misiniz?" "Her şey," diye yanıtladı Muhammed gülümseyerek, "aramızda yaygın olan kanınız benim kanım, harabiyetiniz benim harabiyetim. Birbirimize onur ve ilgi bağlarıyla bağlıyız. Ben sizin arkadaşınız ve düşmanlarınızın düşmanıyım." "Ama hizmetinizde öldürülürsek ne olur?" diye bağırdı Medine meclisi, "ödülümüz ne olacak?" "Cennet," diye yanıtladı peygamber. "Elini uzat." Hepsi ellerini ileri doğru uzattı ve sadakat ve bağlılık yeminini tekrarladılar. Antlaşmaları, oybirliğiyle İslam dinini benimseyen insanlar tarafından onaylandı; sürgünde olan muhacirler sevindiler ama onun güvenliği için endişeliydiler ve sabırsızlıkla gelmesini beklediler. Deniz kıyısı boyunca tehlikeli ve hızlı bir yolculuktan sonra, şehirden iki mil uzaklıktaki Koba'da durdu ve Mekke'den kaçışından on altı gün sonra Medine'ye girişini gerçekleştirdi. Beş yüz vatandaş onunla tanıştı; sadakat ve bağlılık yeminleriyle selamlandı, Muhammed bir deveye binmiş, başını gölgeleyen bir şemsiye ve sıcağı engellemek için bir türbanla oturuyordu. Kureyş fırtınası tarafından dağılmış olan cesur müritleri onun etrafında toplandı ve her ne kadar çeşitli olsa da Müslümanların değeri, muhacirler (*Mohagerians*) ve ensarlar (*Ansars*), Mekke'nin kaçakları ve Medine'nin yardımcıları olarak ayırt edildi. Kıskançlık tohumlarını ortadan kaldırmak için Muhammed, asıl takipçilerini kardeşlerin hak ve yükümlülükleriyle doğru bir şekilde birleştirdi; Ali kendine bir akran bulamadığında, peygamber şefkatle, soylu gençlerin arkadaşı ve erkek kardeşi olacağını ilan etti. Uygun olan başarı ile taçlandırıldı; barış ve savaşta kutsal kardeşliğe saygı duyuldu ve iki taraf cömert bir cesaret ve sadakat ile birbirleriyle yarıştılar. Sadece bir kez uyumları bozulup da yanlışlıkla ihtilaf durumuna düştüklerinde Medine'nin vatanseverleri yabancıların küstahlığını dizginlemiş ancak onların ifadelerinden nefret duymuşlardı ve bu vatanseverlerin oğulları, babalarının başı için diz çökmeye razı olduklarını bildirmişlerdir.

HÜKÜMDARLIĞI (622-632)

Medine'deki kuruluşundan itibaren Muhammed, krallık ve din adamı makamlarının kullanımını üstlenmiş ve kararları, ilahî bilgelikten esinlenen bir yargıçtan çıkmış gibi itirazı mümkün olmayacak kadar keskin olmuştur. Toprağın küçük bir kısmı, iki yetimin mirası, hediye ya da satın alma yoluyla elde edilmiş;[121] seçilen noktada, sade, Asur halifelerinin saraylarından ve tapınaklarından daha saygıdeğer bir ev ve bir cami inşa ettirmiştir. Altın veya gümüş mührü peygamber olarak yazılmıştır; haftalık toplantıda dua edip vaaz verdiğinde, bir palmiye ağacının gövdesine yaslanmıştır ve bu olay onun sert ahşap bir tabure ya da minber kullanmasından çok önce gerçekleşmiştir.[122] Altı yıllık bir hükümdarlıktan sonra, on beş bin Müslüman, silah ve arazide bağlılık yeminini yenilemiş ve şefleri, son üyenin ölümüne veya cemaatin nihai dağılmasına kadar koruma güvencesini tekrarlamıştır. Aynı yerde bulunan Mekkeli ulakları, peygamberin etrafını sarmış olan halkın, onun söylediklerini büyük bir şevkle dinlemesini, onun düşen tek bir saç telini toplamasını, lütuflarından, bir dereceye kadar onun erdemlerinden faydalanmaya çalışmasını, sadık bir şekilde ona bağlılıklarını göstermesini şaşkınlıkla iz-

121. Prideaux (*Life of Mahomet*, s. 44), bir marangozun oğulları olan iki fakir yetimi çaresiz bırakan sahtekârın kötülüğünü, 1130 yılından önce Arapça yazılan *Disputatio contra Saracenos*'tan aldığı bir hikâye ile açıklamıştır ama dürüst Gagnier (ad Abulfed. s. 53) bu yerde, belirsiz bir ticaret değil, soylu bir Arap kabilesi anlamına gelen Al Nagjar kelimesi tarafından aldatıldıklarını göstermiştir. Zeminin ıssız durumu Abulfeda ve değerli tercümanı Al Bochari'nin bir fiyat teklifi yapıldığı, Al Jannabi'nin adil satın alım yapıldığı ve Ahmed Ben Joseph'in, paranın cömert Ebu Bekir tarafından ödendiği iddiasını kanıtladı, bu gerekçelerle peygamberin onurlu bir şekilde temize çıkması gerekir.

122. Al Jannabi (apud Gagnier, c. II, s. 246, 324), mührü ve minberi Tanrı'nın elçisinin iki saygıdeğer kalıntısı olarak tanımlar ve tasviri Abulfeda'dan alınmıştır (c. 44, s.85).

lemiştir. Sonrasında, "Bugüne kadar," demiştir biri, "Ne Perslerin Chosroes'i ne de Roma'nın Cæsar'ı; dostlarının arasında ben bugüne kadar Muhammed kadar büyük bir kral görmedim." Coşkulu dindarlık, sarayların soğuk ve resmî hizmetlerinden daha fazla enerji ve gerçekle hareket etmiştir.

Mekkelilerle Savaşları

Doğada, her insanın, düşmanlarının taarruzunu püskürtmek, hatta önlemek için ve düşmanlıklarını makul bir tatmin ve misilleme ölçüsüne göre genişletmek için silah zoruyla, kendisini ve mallarını savunma hakkı vardır. Arapların özgür toplumunda, halka ve vatandaşın görevlerine zayıf bir kısıtlama getirilmiştir ve Muhammed, barışçıl ve yardımsever bir misyonun uygulanmasında, vatandaşlarının adaletsizliği tarafından ihanete uğramış ve sürülmüştür. Bağımsız bir halkın seçilmesi Mekke'nin kaçağını egemenliğe yükseltmiştir ve ittifaklar kurma ve saldırgan ya da savunma savaşı yürütme yetkisi kendisine verilmiştir. İnsan haklarının kusurları ilahî gücün bolluğu ile düzeltilmiş ve silahlandırılmıştır, Medine peygamberinin yeni vahiyleri, daha önceki ılımlılığının zayıflığın etkisi olduğunu kanıtlayan daha şiddetli ve daha sert bir şekle bürünmüştür.[123] İkna araçları denenmiş, hoşgörü mevsimi geçmiştir ve şimdi dinini kılıçla dünya milletlerine yaymak, putperestlik anıtlarını yok etmek ve günler ya da ayların kutsallığı olmaksızın inançsızlığı yok etmek emredilmiştir. Kur'an'da tekrar tekrar aşılanan aynı kanlı kurallar, yazar tarafından Tevrat ve İncil'e atfedilmiştir. Ancak Evanjelik üslubunun ılımlı sesi belirsiz bir metni, İsa'nın dünyaya barış getirmediğini, bir kılıç getirdiğini açıklayabilmiştir; sabrı ve mütevazı erdemleri, müritlerinin adını rezil eden kral ve piskoposların hoşgörüsüz gayretiyle karıştırılmamalıdır. Dinî savaşın sürdürülmesinde Muhammed, Musa, Hakimler ve İsrail kralları örneğine daha fazla başvurabilir. İbranilerin askerî yasaları hâlâ Arap yasa koyucularından daha katı durumdadır.[124] Hükümdar-

123. Kur'an'ın 8. ve 9. ayetleri en yüksek ve en şiddetli bölümlerdir ve Maracci (*Prodromus*, b. IV, s. 59-64), sahtekârın çifte ilişkisine dair takdirden çok adaletle karşılaştı.

124. *Deuteronomy*'in 10. ve 20. bölümleri, Joshua, David vd.nin pratik yorumlarıyla, günümüz dindar Hristiyanların memnuniyetinden daha huşu ile okundu. Ancak piskoposlar ve eski zamanların

ları, Yahudilerden önce bizzat yürüyüşe geçmiştir. Eğer bir şehir çağrısına direndiyse, erkekler ayrım gözetmeksizin kılıçtan geçirilmiştir; Canaan'ın yedi ülkesi yıkıma uğramıştır ve ne bir tövbe ne de bir din değişim durumu onları kaçınılmaz kıyametten koruyabilmiş, topraklarında hiçbir canlı kalmayacak şekilde kıyıma uğramışlardır. Muhammed, düşmanlarına adil dostluk, boyun eğme veya savaş seçeneği önermiştir. Eğer İslam inancını kabul etselerdi, ilk müritlerinin tüm dünyevi ve manevi faydalarına kavuşur ve sahip oldukları dini genişletmek için aynı bayrak altında yürüyebilirlerdi. Bu karar peygamberin merhametine bırakıldı, yine de düşmanlarını ezmek için nadiren girişimlerde bulundu ve savaşın bedelleri ödenmesine rağmen, inanmayanların arasında bulunan en az suçlu olanlarının ibadetlerine ya da en azından kusurlu olan inançlarına saygı duyuyormuş gibi görünüyordu. Saltanatının ilk aylarında kutsal savaş hazırlıklarına başladı ve beyaz bayrağını Medine'nin kapısının önünde sergiledi; din öncüleri ile birlikte dokuz savaşta veya kuşatmada şahsen savaştı[125] ve elli savaş girişimi on yıl içinde kendisi veya orduları tarafından gerçekleştirildi. Arap bir tüccar ve bir soyguncunun mesleklerini birleştirmeye devam etti, birlikleriyle birlikte Arabistan'ı fethetmek için duygusuzca davranarak, bir kervanın savunulması ya da saldırıya geçilebilmesi için küçük birlikleriyle taarruza geçti. Yağmalamanın dağıtımı ilahî bir yasa ile düzenlenmiştir,[126] tamamı tek bir ortak kitleye sadakatle toplanmıştı; altın ve gümüşün beşte biri, esirler ve sığırlar, taşınırlar ve taşınmazlar, peygamber tarafından dindar ve hayır amaçlı kullanım için ayrılmıştı, geri kalanı zaferi kazanan veya karargâhları koruyan askerler tara-

---

hahamları, rahipleri zevk ve başarı ile yendi (Sale, *Preliminary Discourse*, s.141, 143).

125. Abulfeda, *Vit. Moham.* s. 156. Elçinin özel cephaneliği dokuz kılıç, üç mızrak, yedi kargı veya yarım mızrak, bir ok kılıfı ve üç yay, yedi zırh, üç kalkan, iki miğfer (Gagnier, c. III, s. 328- 334), beyaz zemin üstüne siyah çizgili büyük bir bayrak (s. 335), yirmi attan (s. 322 vd.) oluşuyordu. Savaş sözlerinden ikisi gelenekle kaydedilir (Gagnier, c. II, s. 88, 334).

126. Tüm konu "*de jure belli Mohammedanorum*" bilgin Reland tarafından ayrı bir tezde işlenmiştir (Dissertationes Miscellaneæ, c. III, Dissertat. X, s. 3-53).

fından yeterli miktarlarda paylaşıldı. Ölenlerin payları dul ve yetimlerine devredildi, atlı birliklerin ve süvarilerin çift pay alması için gerekli teşvikler verildi. Tüm taraflardan gezgin Araplar din ve yağma koşullarından muaf tutuldu; elçi, kadın esirleri eşleri veya cariyeleri olarak almayı onayladı, zenginliğin ve güzelliğin tadını çıkarmak, inancın yiğit şehitleri için hazırlanmış, cennetin sevinçlerinden ibaretti. "Kılıç," diyordu Muhammed, "cennetin ve cehennemin anahtarıdır; Tanrı'nın davasında bir damla kan döküldüyse, silahlarla geçirilen bir gece, iki ay oruç veya namazdan daha kıymetlidir, kim savaşta vefat ederse günahları affedilir, yargı günü geldiğinde kızıla boyanan yaraları görkemli ve misk kokulu merhemlerle tedavi edilir ve uzuvlarının kaybı meleklerin kanatlarıyla giderilir." Arapların cesur ruhları bu sözlerle coşkuyla ateşlenmişti, görünmez dünyanın resmi hayal güçleri tarafından kuvvetle renklendirilmişti ve her zaman hor gördükleri ölüm, bir umut ve arzu nesnesi haline gelmişti. Kur'an, en mutlak anlamda, eğer insanın eylemleri inancına göre yönetildiyse, hem çabayı hem de erdemi taçlandıracak olan kader ve öngörü ilkelerini teşvik eder. Yine de her çağdaki etkileri Saracen'lerin ve Türklerin cesaretini yükseltmiştir. Muhammed'in ilk yoldaşları korkusuz bir güvenle savaşmayı başardılar; şansın olmadığı yerlerde tehlike yoktur, yataklarında çürüyebilirler ya da düşmanın oklarının ortasında güvenli ve dokunulmaz olurlardı.[127]

127. Üzerinde az sayıda dinin birbirini suçlayabileceği mutlak kehanet doktrini Kur'an'da sert bir şekilde ortaya çıkar (b. 3, s. 52, 53; b. 4, s. 70 vd., Sale'in ve c. 17, s. 413, Maracci'nin notları). Reland (*de Relig. Moham.* S. 61-64) ve Sale (*Prelim. Discourse*, s. 103) uzmanların görüşlerini ve modern gezginlerimizin özgüvenini ve Türklerin özgüvenlerinin solmasını tasvir ediyor.

KUREYŞLİLERE KARŞI MÜDAFAA SAVAŞLARI

Belki de Kureyş, Medine topraklarından geçerken ve geri püskürtülürken Suriye ticaretini kesebilecek bir düşmanın eylemleri tarafından kışkırtılmasa ve endişe duymasaydı, Muhammed'in inancından memnun olabilirdi. Ebu Süfyan, sadece otuz veya kırk adamı ile birlikte bin deveden oluşan zengin bir kervan yönetmişti, yürüyüşünün talihi ya da becerisi Muhammed'in baskınından kurtulmuştu ancak Kureyşlilerin şefine, kutsal cihatçıların dönüşünü beklemek için pusuya yerleştirildikleri bilgisi verildi. Mekke'deki yoldaşlarına bir elçi gönderilmiş ve mallarını ve değerlerini kaybetme korkusu yaşayan şehrin halkına acele ederek topraklarını terk etmeyecek olurlarsa askerî güç uygulanacağı bildirilmişti. Muhammed'in kutsal ordusu, yetmiş yedisi muhacir olan üç yüz on üç Müslüman ve diğer yardımcılardan oluşuyordu ancak dönüşlerinde yetmiş develik bir kervanları olmuştu (Yathreb'in develeri savaşta en elverişli olanlardı) ancak ilk müritlerinin sefaleti öylesine büyüktü ki onlardan sadece ikisi ata sahipti.[128] Medine'den üç durak kadar uzak olan bereketli ve ünlü Bedir (*Beder*) vadisine[129] yaklaşan kervan

128. Al Jannabi (apud Gagnier, c. II, s. 9) ona yetmiş veya seksen at veriyor; diğer iki olayda, Uhud Savaşı'ndan önce otuz (s. 10) ve 500 (s. 66) askerden oluşan bir zayiat olduğunu söylüyor. Yine de Uhud alanındaki Müslümanların, Abulfeda'nın makul iddiasına göre, ikiden fazla atı yoktur (*Vit. Moham.* C. XXXI, s. 65). *Kayalık* bölgede develer sayısızdı fakat atın *Mutlu* (*Happy*) ya da *Çöl* (*Desert*) Arabistan'ında daha az sayıda olduğu görülüyor.

129. Medine'den yirmi ve Mekke'den kırk mil uzaklıktaki Bedir (*Bedder Houneene*), Mısır kervan yolunun üstündedir; hacılar her yıl peygamberlerinin zaferini ateşler, meşaleler vb. ile anıyorlar. *Shaw's Travels*, s. 477.

gözcüler tarafından haber verildi; Kureyşliler, yüz atlı, sekiz yüz elli yaya ile ilerliyordu. Kısa bir çarpışmadan sonra, ihtişam ve intikam peşinde olmak için zenginliklerini feda etmiş ve birliklerini vadiden akan bir tatlı su kaynağının yanına konumlandırmışlardı. "Ey, Tanrım!" diye bağırdı peygamber, kalabalık Kureyş birliği tepelerden inerken, "Ey Tanrım, eğer bunların hepsi de yok edilecek olursa, yeryüzünde kimler dua edecek? Cesaret yiğitlerim, saflarınızı sıklaştırın, oklarınızı atın, gün sizin gününüzdür." Bu sözlerin ardında Ebu Bekir'le birlikte bir taht veya minber üzerine oturdu[130] ve Cebrail'in ve üç bin meleğin yardımı için dua etti. Gözü savaş alanına sabitlenmişti. Müslümanlar bertaraf edilmiş ve bastırılmıştı, o belirleyici anda peygamber tahtından inmiş, atına atlamış ve havaya bir avuç kum savurmuştu: "Yüzleri şaşkınlıkla donup kalsın." Her iki ordu da onun gök gürültüsü gibi patlayan sesini duymuştu, gözlerinin önünde savaşçı melekler canlanmıştı.[131] Kureyşliler titreyerek kaçtı, geride kalan cesurlardan yetmişi katledilmiş ve yetmiş esir sadık kulların ilk zaferinin nişanesi olmuştu. Kureyşlilerin ölü bedenleri aşağılanmış ve işkenceye maruz bırakılmıştı, en aşağılık esirlerden ikisi ölümle cezalandırılmıştı ve diğer esirler için dört bin gümüş tahsil edilmiş, bir dereceye kadar kervanın kaçışı bu şekilde telafi edilmişti. Fakat Ebu Süfyan kervanı için çölde ve Fırat

130. Savaş sırasında Muhammed'in inzivaya çekildiği yer Gagnier tarafından betimlenmiştir (Abulfeda, c. 27, s. 58. *Vie de Mahomet*, c. II, s. 30, 33); "Umbraculum, une loge de bois avec une porte". Aynı Arapça kelime Reiske (*Annales Moslemici Abulfedæ*, s. 23), *solium, suggestus editior* tarafından verilmektedir; aradaki fark, hem tercümanın hem de kahramanın onurlandırılması için en uygun zamandır. Reiske'nin arkadaşını azarladığı gururu ve hırçınlığı gözlemlediğim için üzgünüm. "Sæpe sic vertit, ut integræ paginæ nequeant nisi unâ liturâ corrigi: Arabice non satis callebat et carebat judicio critico". J.J. Reiske, *Prodidagmata ad Hagji Chalisæ Tabulas*, s. 228, ad calcem Abulfedæ Syriæ Tabulæ; Lipsiæ, 1766, 4to.

131. Kur'an'ın belirsiz ifadeleri (b. 3, s. 124, 125, b. 8, s. 9) yorumcuların 1000, 3000 veya 9000 melek sayısı arasında gidip gelmelerine yol açar ve bunların en küçüğü, Kureyş'ten yetmiş kişinin katledilmesi için yeterli olabilir (Maracci, *Alcoran*, c. II, s. 131). Yine de aynı bilim insanları bu melek grubunun herhangi bir ölümlü göz tarafından görülmediğini itiraf ediyorlar (Maracci, s. 297). "Sen değil, Tanrı," vd. (c. 8, 16) kelimelerini çekip çıkarıyorlar (D'Herbelot. *Bibliot. Orientale* s. 600, 601).

boyunca yeni bir yol keşfetmek için boşuna çabaladı. Bu keşifleri Müslümanların gayreti ile aşılmıştı, beşinci ileri gelen için alınan yirmi bin *dram*, gayet zengin bir ödül olmuştu. Bu büyük savaşın ardından Ebu Süfyan, savaş alanlarından silahlanmış iki yüzü at sırtında, üç bin kişilik ordusundan kalan mevtaları toplamak zorunda kalmıştır; yürüyüşüne üç bin deve eşlik etmiştir ve karısı Hind (*Henda*), on beş Mekkeli din adamına, birliklerini canlandırmak ve Kâbe'nin en popüler tanrısı Hobal'ın büyüklüğünü yüceltmek için sürekli ilahiler söyletmiştir. Tanrı ve Muhammed'in şartları dokuz yüz elli inanan tarafından onanmıştı, sayıları arasındaki orantısızlık, Bedir alanında olduğundan daha endişe verici değildi ve zafer ihtimali, elçinin ilahî ve insani heveslerine karşı galip gelmişti. İkinci savaş Medine'nin altı mil kuzeyindeki Uhud (*Ohud*) Dağı'nda yapıldı;[132] Kureyş birlikleri hilal şeklinde ilerledi; süvarilerin sağ kanadının komutası Arap savaşçılarının en şiddetli ve en başarılısı Caled tarafından üstlenilmişti. Muhammed'in birlikleri, tepenin arkasına konuşlanmışlardı ve elli okçudan oluşan bir müfrezeyle korunuyordu. Sıkıntıları sona ermiş ve putperestlerin merkezleri kırılmıştı ancak hemen ardından avantajlarını kaybettiler çünkü okçular mevzilerini terk etmişlerdi; Müslümanlar elde edecekleri ganimetlerin cazibesine kapılmışlar, komutanlarına itaat etmemişler ve saflarını bozmuşlardı. Cesur Caled, süvarilerini yanlara ve arkalarına doğru ilerleterek Muhammed'in katledildiğini yüksek sesle bağırmıştı. Muhammed gerçekten de bir mızrakla yüzünden yaralanmıştı, atılan bir taş dişlerinden ikisini kırmıştı; yine de kargaşa ve dehşet içinde, kâfirler peygamberin öldürüldüğü yalanını yaymıştı. Peygambe, kanını dindiren dost eli kutsamış ve onu güvenli bir yere nakletmişlerdi. Günahkâr insanların tarafından yetmiş inanan şehit edilmişti; savaşçıların çiftler halinde, her bir kardeşi-

132. *Geograph. Nubiensis*, s. 47.

nin cansız bedenlerini kucakladıkları anlatılmıştır;[133] bedenleri Mekke'nin zalim kadınları tarafından ezilmişti ve bir rivayette Ebu Süfyan'ın karısınının, Muhammed'in amcası Hamza'nın bağırsaklarını yediği anlatılmıştır. Batıl inançlarına sarılmış ve öfkelerini bu şekilde doyurmuş olabilirlerdi ancak Müslümanlar kısa bir süre sonra savaş alanında ilerlemiş ve Kureyş, Medine kuşatmasını üstlenmek için güç ya da cesaretini toparlayabilmişti. Bunu izleyen yılda on bin düşman saldırılarını sürdürmüştü ve üçüncü taarruz, Ebu Süfyan'ın sancağı altında yürüyen uluslardan, şehrin etrafında kazılan hendekten ve üç bin kişilik Müslüman ordusundan ilhamla çeşitli isimlerle adlandırılmıştı. Muhammed'in ihtiyatlılığı genel bir katılımı reddetmişti, Ali'nin cesareti tek bir savaşta gözler önüne serilmiş ve savaş, birliklerin nihai ayrılığına kadar yirmi gün sürmüştü. Rüzgâr, yağmur, dolu ve fırtına yüzünden çadırlar devrilmişti, özel husumetleri sinsi bir düşman tarafından kışkırtılmıştı ve müttefikleri tarafından terk edilen Kureyşliler artık tahtını yıkmayı ya da yenilmez sürgünlerinin fetihlerini kontrol etmeyi ummuyorlardı.[134]

133. Kur'an'ın 3. ayetinde (s. 50-53, Sale'in notlarıyla birlikte), peygamber, Uhud yenilgisi için bazı bahaneler ortaya atıyor.

134. Kureyşlilerle yapılan üç savaşın, Bedir'in, Uhud'un ve Hendek'in detayı için bkz. Abulfeda (s. 56-61, 64-69, 73-77), Gagnier (c. I, s. 23- 5, 70- 96, 120-139) ve D'Herbelot'un makaleleri ile Elmacin (*Hist. Saracen.* s. 6, 7) ve Abulpharagius'un özetleri (*Dynast.* s. 102).

MUHAMMED ARABİSTANLI YAHUDİLERİ BASTIRIYOR (623-627)

İnananlar için ilk kıblenin Kudüs olarak seçilmesi, Muhammed'in başta Yahudilere eğilim göstermesini sağlamıştı ve şayet onlar da Arap peygamberin, İsrail'in umudu ve vaat edilen Mesih'i olduğunu fark etmiş olsalardı, geçiçi çıkarları için mutlu olabilirlerdi. Onların dostluğunu, talihsiz insanların hayatlarının son anına kadar sürdürdüğü, tahammül edilemez nefrete dönüştürdü; bir elçi ve fatihin çift karakterinde, zulmü her iki dünyaya da yayıldı.[135] Kainoka, şehrin koruması altında Medine'de yaşadı, kazara bir kargaşa olayına el koydu ve dinini kucaklamak veya savaşta onunla mücadele etmek için çağırdı. "Eyvah!" diye cevap verdi titreyen Yahudilere, "silah kullanımından habersiziz ama babalarımızın inancına ve ibadetine devam ediyoruz; neden bizi adil bir savunma zorunluluğuna itiyorsun?" Eşitsiz çatışma on beş günde sona erdi. Muhammed müttefiklerinin usandırıcı ısrarından bıkmış ve tutsakların hayatlarını affetme konusunda son derece isteksiz davranmıştı. Fakat zenginliklerine el konuldu, silahları Müslümanların elinde daha etkili oldu ve yedi yüz sürgünlük sefil bir koloni, eşleri ve çocukları ile Suriye sınırlarına sığınmak için sürüldü. Nadhirite'ler dostça bir görüşme yaptıkları sırada peygambere suikast düzenlemek için komplo kurduklarından dolayı fazlasıyla suçlu konumdaydılar. Muhammed, Medine'ye üç kilometre uzaklıktaki kalelerini kuşattı

135. Muhammed'in Kainoka, Nadhirites, Koraidha ve Chaibar'ın Yahudi kabilelerine karşı savaşları Abulfeda (s. 61, 71, 77, 87 vd.) ve Gagnier'de (c. II, s. 61-65, 107-112, 139-148, 268-294) işleniyor.

ancak kararlı savunmaları sayesinde şerefli bir teslimiyet aldılar ve karargâhlarının borularını ve davullarını çalarak, onurla kalelerinden çıkmalarına izin verildi. Yahudiler heyecanlıydı ve Kureyş savaşına onlar da katılmışlardı, uluslar kısa süre içerisinde hendeklerden çekilmedikleri için, zırhını bir kenara bırakan Muhammed aynı gün Kureyş'in çocuklarının düşman ırkını yok etmek için yürüyüşe geçmişti. Yirmi beş günlük bir direnişten sonra takdirle teslim oldular. Medine'nin eski müttefiklerinin şefaatine güveniyorlardı; fanatizmin insani duygularını yok ettiğinden habersiz olamazlardı. Yargısına itiraz ettikleri saygıdeğer bir yaşlı, ölüm cezasını telaffuz etti; yedi yüz Yahudi, zincirlere vurulmuş halde şehrin pazar yerine sürüklendi, infazları ve gömülmeleri için hazırlanan mezara canlı olarak atıldılar ve elçi çaresiz düşmanlarının katledilmesini hiçbir suretle iptal etmedi. Koyunları ve develeri Müslümanlar tarafından savaş ganimeti olarak alındı; üç yüz göğüs zırhı, beş yüz kazık, bin mızrak, ganimetin en yararlı kısmını oluşturuyordu. Medine'nin kuzeydoğusuna altı günlük yolculuk sonrasında, eski ve varlıklı Hayber (Chaibar) kenti, Arabistan'daki Yahudi gücünün merkezi haline geldi. Çölde verimli bir yer olan bölge, tarlalar ve sığırlarla doldu ve bazıları zorlu güçlere dayanabilen sekiz kale tarafından korundu. Muhammed'in kuvvetleri iki yüz süvari ve on dört bin piyadeden oluşuyordu, sekiz düzenli ve acılı kuşatmanın ardından tehdide, yorgunluk ve açlığa maruz kaldılar; bu olaylardan en büyük şefler dahi umutsuzluğa kapıldılar. Elçi, Tanrı'nın Aslanı unvanını verdiği Ali vasıtasıyla inançlarını ve cesaretlerini canlandırdı, belki de devasa boydaki bir İbrani liderin göğsüne muazzam bir pala yediğine inanabiliriz ama onun menteşelerinden sökerek bir kalenin kapısını parçaladığı ve sol elinde devasa tokmağı kullandığı romantik hikâyesini övemeyiz.[136] Kalelerin

136. Muhammed'in hizmetçisi Ebu Rafi'nin kendisinin ve daha sonra yedi diğer erkeğin aynı kapıyı yerden hareket ettirmeye çalıştığı ve başaramadığı söyleniyor (Abulfeda, s. 90). Ebu Rafi bir tanıktı,

bir bir düşmesinden sonra, Chaibar kasabası teslim olmuştu. Kabilenin şefi, gizli hazinesini teslim etmesi için Muhammed'in huzurunda işkence gördü; çobanların ve eşlerin yaptıkları, basit bir hoşgörü ile ödüllendirildi, fatihi memnun etmesi gerektiği sürece, onun emsalleri ve kendileri için ganimetleri eşit paylarda kendi aralarında bölüşmelerine izin verildi. Ömer döneminde, Chaibar Yahudileri Suriye'ye nakledildi ve halife ölmekte olan efendisinin ihtiyati tedbirini öne sürdü; gerçek dinin kendi ülkesi Arabistan'da kabul edilmesi gerektiğini söyledi.[137]

ama Ebu Rafe'ye kim tanık olacak?

137. Yahudilerin sürgünü Elmacin (*Hist. Saracen*, s. 9) ve büyük Al Zabari (Gagnier, c. II, s. 285) tarafından belirtiliyor. Yine de Niebuhr (*Description de l'Arabie*, s. 324) Yahudi dininin ve Karaite mezhebinin hâlâ Hayber kabilesi tarafından kabul edildiğine inanıyor. Kervanların yağmalanmasında Musa'nın müritleri, Muhammed'in suç ortaklarıdır.

MEKKE'NİN FETHİ (629)

Her gün beş kez Muhammed'in gözleri Mekke'ye çevrildi[138] ve sürüldüğü andan itibaren bu fatih, şehir ve tapınağı yeniden ziyaret etmeye en kutsal ve güçlü güdüler tarafından çağrıldı. Kâbe onun her zaman uyanık kalmasını sağlıyordu, bir rüya vizyon ve kehanete dönüştü, kutsal bayrağı açmıştı ve elçinin dudaklarından aceleyle bir başarı sözü yükselmişti. Medine'den Mekke'ye yaptığı yürüyüş, bir hac yolculuğunun barışçıl ve ciddi ihtişamını sergilemişti, kurban için seçilmiş yetmiş deve kervandan önce geldi; kutsal bölgeye saygı sunuldu ve tutsaklar onun merhametini ve bağlılığını ilan etmek için herhangi bir bedel ödemeden sürgün edildi. Ancak Muhammed, şehre bir günlük uzaklıktaki ovaya inince, "Kendilerini kaplanların derileriyle giydirdiler," diye haykırdı. Kureyşlilerin sayıları ve kararları ilerlemesini engelledi; çölün gezgin Arapları yağma umuduyla takip ettikleri liderlerini yüzüstü bırakabilir ya da ihanet edebilirdi. Cesur lider soğukkanlı ve ihtiyatlı bir politika izledi, antlaşmada Tanrı'nın elçisi unvanından feragat etti, Kureyşliler ve müttefikleriyle on yıllık bir ateşkesi karara bağladı ve sonraki yıl için, şehre barışçıl biçimde girmenin ve hac ziyaretlerini gerçekleştirmek için üç günlük mütevazı ayrıcalığın şart olduğunu belirtti. Müslümanların geri çekilmesi bir utanç ve keder bulutu ile gölgelendi; çoğu zaman başarının büyütülmesine itiraz eden peygamber yaşanılan hayal kırıklığından dolayı başarısızlıkla suçlandı. Hacıların inancı ve umudu Mekke'nin umudu ile yeni-

138. Mekke'nin düşüşünün ardışık adımları için bkz. Abulfeda (s. 84-87, 97-100, 102-111), Gagnier (c. II, s. 202-245, 309-322; c. III, s. 1-58), Elmacin (*Hist. Saracen.* s. 8, 9, 10), Abulpharagius (*Dynast.* s. 103).

den alevlendi, kılıçları kılıflarına girmişti. Elçinin peşinde yedi kez Kâbe'yi döndüler. Kureyş halkı tepelere kadar geri çekilmişti ve geleneksel kurban etme merasimleri sona erdikten sonra Muhammed, dördüncü gün şehri tahliye etti. Halka özveri için moral verildi; düşman şefler korkmuş, bölünmüş veya baştan çıkarılmıştı; Suriye ve Mısır'ın gelecekteki fatihleri olan Halid (*Kaled*) ve Amr (*Amrou*), koşullara bağlı olarak putperestliğin batan gemisini terk ettiler. Muhammed'in gücü Arap kabilelerinin katılmasıyla arttı. Mekke'nin fethi için on bin asker toplandı ve putperestler, daha zayıf bir grup olarak kaldıklarından, ateşkesi ihlal ettikleri için kolayca mahkûm edildi. Coşku ve disiplin taarruzu hızlandırdı ve düşmanın hayret verici tasarımına, yaklaşımına ve karşı konulmaz gücüne karşı on bin yangının alevlenmesine kadar sırrını korudu. Kibirli Ebu Süfyan şehrin anahtarlarını sundu, teftişte kendisinden önce geçen çeşitli silahlara ve nişanlara hayran kaldı; Abdullah'ın oğlunun kudretli bir krallık edindiğini ve Ömer'in şemsiyesi altında gerçek Tanrı'nın elçisi olduğunu itiraf etti. Marius ve Scylla'nın dönüşü Romalıların kanıyla boyandı. Muhammed'in intikamı dinî saikle kışkırtıldı, yaralı müritlerinin kimisi bir katliam yapmak kimisi de bunu önlemek için istekliydiler. Muzaffer sürgün, müritlerinin ve kendisinin tutkularını tatmin etmek yerine[139] Mekke'yi affetti ve hizipleri birleştirdi. Birlikleri üç bölüm halinde şehre yürüdü; şehrin sakinlerinden yirmi sekizi Halid'in kılıcı altında öldürüldü; 11 erkek ve altı kadın Muhammed'in emriyle cezalandırıldı; Muhammed'in askerleri zulümlerinden dolayı onları yargıladı ve en mazlum kurbanlarının bazıları onun merhame-

139. Mekke'nin fethinden sonra Voltaire'in Muhammed'i en korkunç suçları hayal eder ve sürdürür. Şair, tarihin gerçeği tarafından desteklenmediğini ve sadece iddiada bulunduğunu itiraf eder; "que celui qui faitre a sa patrie au nom de Dieu, esti de tout," (*Oeuvres de Voltaire*, c. XV, s. 282). Vecize ne müşfik ne de felsefi; bazı saygılar kesinlikle kahramanların şöhretinden ve ulusların dininden kaynaklanmaktadır. Paris'teki bir Türk büyükelçisinin bu trajedinin temsili konusunda çok mahcup olduğu bana bildirildi.

tine ve şefkatine sığındı. Kureyş şefleri onun ayaklarının önünde secdeye durdu. "Yanlış yaptığınız adamdan ne merhamet bekleyebilirsiniz?" "Akrabamızın cömertliğine güveniyoruz." "Güveniniz boşa çıkmayacak; defolun! Güvendesiniz, özgürsünüz." Mekke halkı İslam dininin kuralları gereğince affedilmeyi hak etti; yedi yıl süren sürgünün ardından kaçak elçi memleketinin hükümdarı ve peygamberi olarak topraklarına geri döndü.[140] Ancak Kâbe'nin üç yüz altmış putu büyük bir şiddetle devrildi, Tanrı'nın evi arıtıldı ve süslendi, gelecek zamanlara örnek olarak, elçi tekrar bir hacının görevlerini yerine getirdi ve hiçbir kâfirin ayağını kutsal şehrin topraklarına koymaya cesaret edemeyeceğine dair daimî bir yasa çıkarıldı.[141]

140. Muhammedî uzmanlar, Mekke'nin zorla veya rıza ile alınıp alınmadığı konusunda hâlâ tartışıyorlar (Abulfeda, s. 107, et Gagnier ad locum) ve bu sözlü tartışma, *Fatih* William hakkında bizimki kadar önemlidir.

141. Hristiyanları Arabistan yarımadasından, Hicaz eyaletinden veya Kızıldeniz'in etrafından çıkarmada Chardin (*Voyages en Perse*, c. IV, s. 166) ve Reland (*Dissertat. Miscell.* c. III, s. 61) Müslümanların kendilerinden daha katıdır. Hristiyanlar Mocha limanlarına, hatta Gedda'ya bile kısıtsız olarak alınırlar; kâfirlerin giremediği yerler sadece Mekke şehri ve civarıdır (Niebuhr, *Description de l'Arabie*, s. 308, 309, *Voyage en Arabie*, c. I, s. 205, 248 vd.).

ARABİSTAN'IN FETHİ (629-632)

Mekke'nin fethi elde edilen diğer zaferlerle birlikte, peygamberin sözüne ya da ordusuna itaat eden ya da yok sayan Arap kabilelerinin[142] inancını ve itaatini belirlemişti. İbadetlere ve fikirlere karşı kayıtsızlık bedevilerin karakteriyle özdeşiyordu, belki de Kur'an doktrinini bu yüzden oldukları gibi kabul etmeleri mümkündü. Yine de atalarının dininden ve özgürlüğünden kalan kalıntılar vardı ve Honain Savaşı, Muhammed'in yok etmeye söz verdiği ve Taif konfederasyonlarının savunmak için yemin ettiği sembollerden uygun bir unvan aldı.[143] Dört bin pagan, fatihi şaşırtmak için gizlilikle ve hızla ilerledi. Kureyş halkının kaygısızlığı onların acı çekmesine ve hor görülmesine neden olmuştu ama son zamanlarda tanrılarından vazgeçen ve düşmanlarının boyunduruğunun altına giren insanların isteklerine ve belki de yardımına bağlıydılar. Medine ve Mekke'nin ileri gelenleri peygamber tarafından ön plana çıkarıldı; bu durum bedevilerin kalabalık ordusunun gücünü ya da sayısını arttırdı ve on iki bin Müslüman yenilmez güçlerinin ve küstahlıklarının günahkâr cazibesine kapıldılar. Hiçbir önlem almadan Honain vadisine indiler, tepeleri konfederasyonların okçuları tarafından tutulmuştu; birer birer düştüler, disiplinleri dağıldı, cesaretleri eridi ve Kureyşliler, ölmek üzere oldukları için onlarla alay ettiler. Peygamber beyaz katırında düşman tarafından kuşatıldı, görkemli bir ölüm arayışında mızraklarına karşı çıkmaya ça-

142. Abulfeda, s. 112-115. Gagnier, c. III, s. 67-88. D'Herbelot, *Mohammed*.

143. Taif kuşatması, ganimetin bölünmesi vb. için bkz. Abulfeda (s. 117-123) ve Gagnier (c. III, s. 88-111). Daws kabilesinin aletlerinden ve mühendislerinden bahseden Al Jannabi'dir. Taif'in verimli kısmının Suriye topraklarının bir parçası olduğu ve büyük su baskınında yok olduğu düşünülüyordu.

lıştı, sadık yoldaşlarından on tanesi silahlarıyla kendilerini ona siper etti; bunlardan üçü ayaklarının önüne düşerek öldü: "Ey kardeşlerim," diye bağırdı tekrar tekrar üzüntü ve öfkeyle, "Ben Abdullah'ın oğluyum, hakikatin elçisiyim! Ey mümin, inançta doğru dur! Tanrım, dostunu gönder!" Homer'in kahramanları gibi muazzam bir sese sahip olan amcası Abbas, vadinin Tanrı'nın armağanları ve vaatleri ile yankılanmasını sağladı, kaçan Müslümanlar her taraftan kutsal savaşlarına döndüler ve Muhammed fırının tekrar alevlendiğini memnuniyetle gözlemledi. Davranışı ve örneği savaşı lehine çevirdi ve muzaffer birliklerini canlandırdı. Honain tarlasından, bereketli toprakları Arap çölünün ortasında âdeta Suriye'nin meyve bahçesi olan, Mekke'nin 60 mil güneyindeki Taif'i kuşatmak için gecikmeden harekete geçti. Kuşatma sanatında usta olan (nasıl, bilmiyorum) dost bir kabile, ona, beş yüz kişiden oluşan bir birlik, bir koçbaşı ve askerî mühimmat verdi. Ancak Taif kölelerine özgürlük sunması, meyve ağaçlarının yok edilmesi suretiyle kendi yasalarına aykırı davranması, toprağı kazdırması, kuralları yok sayıp birliklerin saldırıya uğramasını sağlaması tamamen nafile bir çabaydı. Yirmi günlük kuşatmadan sonra peygamber bir ilham duydu ama dindar bir zafer şarkısıyla geri çekildi ve inanmayan şehrin tövbesi ve güvenliği için dua etmeyi ihmal etmedi. Bu şanslı seferin ganimetleri altı bin esir, yirmi dört bin deve, kırk bin koyun ve dört bin ons gümüş oldu. Hoinan'da savaşan bir kabile esirlerini putlarına kurbanı etmek için kullandı ancak Muhammed, yağmaların beşincisini askerlere bağışlayarak onların kaybını telafi etti ve iyiliği için Tehama eyaletinin ağaçların sayısı kadar büyükbaş hayvana sahip olmasını diledi. Kureyşlilerin hoşnutsuzluğunu göz ardı etmek yerine, memnuniyetsizliklerini (kendi ifadesini) kesmeye ve bağlılıklarını üstün bir hürriyet ölçüsüyle güvence altına almaya çalıştı. Sadece Ebu Süfyan'a üç yüz deve

ve yirmi ons gümüş verildi, Mekke içtenlikle kârlı bir Kur'an'ın dinine dönüştürüldü. Kaçaklar ve yardımcılar, yükü üstlenenlerin zafer gösterilerini "Eyvah!" diyerek yanıtladılar, "bu şüpheli bazı çabuk bozulabilir malların armağan edilmesiyle, son düşmanları uzlaştırmak acı verici sonuçlar verebilir. Nöbetçinize hayatımı ve servetimi emanet ediyorum. Siz benim sürgünümün, krallığımın, cennetimin yoldaşlarısınız." Onu, bir kuşatmanın tekrarını hayal eden Taif liderleri izlemişti. "Bize, Tanrı'nın elçisi, eski ibadetimize hoşgörü göster ve üç yıllık bir ateşkes ilan et." "Ne bir ay, ne bir saat." "En azından namaz kılma yükümlülüğünden bizi affet." "Namaz olmadan dinin hiçbir faydası yoktur." Bu sözler üzerine hepsi sessizce teslim oldular, tapınakları yıkıldı ve aynı yıkım cezası Arabistan'ın tüm putlarına uygulandı. Savaşçıları, Kızıldeniz, okyanus ve Pers Körfezi kıyısında, sadık bir halk tarafından selamlandı ve Medine tahtının önünde diz çökmüş büyükelçiler, bir palmiye ağacının olgun hurmalarının sayısından çok fazlaydılar (Arap atasözü). Bu ulus, Tanrı'ya ve Muhammed'in asasına sunuldu, haksız haraç kaldırıldı, birlikler ve ordular gönüllü olarak ya da zorla dinin hizmetine girdiler; elçinin son haccına yüz on dört bin Müslüman eşlik etti.[144]

144. Muhammed'in son fetihleri ve hacları için bkz. Abulfeda (s. 121, 133), Gagnier (c. III, s. 119-219), Elmacin (s. 10, 11), Abulpharagius (s. 103). Hicret'in 9. yılında Elçilikler Yılı (*Year of Embassies*) olarak şekillendirildi (Gagnier, Not. Ad Abulfed. s. 121). (Hicret'in 9. yılında Müslümanlar için hac ibadeti farz kılındı. Ed. n.)

MUHAMMEDÎLERİN ROMA İMPARATORLUĞU İLE İLK SAVAŞI (629, 630)

Heraclius, Pers savaşından zafer ayrıldığında, yeryüzünün prenslerini ve uluslarını İslam dinine davet eden Muhammed'in büyükelçilerini Emesa'da ağırladı. Bu buluşmada Arapların hevesi, Hristiyan imparatorun gizli dönüşümünü sağlamaktı. Yunanların kibri, Suriye'de kraliyet nimetinden zengin bir alan ve güvenli bir geri çekilme kabul eden Medine hükümdarı için kişisel bir ziyaret gerçekleştirmesine sebep oldu.[145] Ancak Heraclius ve Muhammed'in dostluğu kısa sürdü; yeni din, Saracen'lerin açgözlü ruhunu dizginlemek yerine zehirlemiş ve bir elçinin öldürülmesi, Ürdün'ün doğusuna uzanan üç bin askerle Filistin topraklarını işgal etmek için iyi bir bahane vermişti. Kutsal bayrak Zeid'e emanet edildi; asil şeflerin peygamberin idaresi altında isteksizce hizmet ettikleri, yükselen dinin disiplini ya da coşkusu böyleydi. Vefat etmesi durumunda, Jaafar ve Abdullah arka arkaya komuta edeceklerdi ve eğer üçü savaşta ölürse, birliklere generallerini seçme yetkisi verildi. Üç lider, Müslümanların cesaretini yabancı bir düşmana karşı deneyen ilk askerî eylem olan Muta Savaşı'nda katledildi.[146] Zeid, bir asker gibi, en ön sıralarda düştü, Jaafar'ın ölümü kahramanca ve unutulmazdı, sağ elini kaybetti, mızrağını soluna aldı, sol kolu vücudundan koptu, aşırı kanaması olmasına rağmen, almış olduğu elli onurlu yara-

145. Bağnaz Al Jannabi (apud Gagnier, c. II, s. 232-255) ile daha az bağnaz Yunanları (Theophanes, s. 276-227; Zonaras, c. II, L, XIV, s. 86 ve Cedrenus, s. 421) karşılaştırın.

146. Muta Savaşı ve sonuçları için bkz. Abulfeda (s. 100-102) ve Gagnier (c. II, s. 327-343). "Χάλεδος," (diyor Theophanes), "ὃν λέγουσι μάχαιραν τοῦ Θεοῦ."

nın sonucunda yere yığıldı. Boş yere adım atan Abdullah, "Dur!" diye bağırdı. "Güvenle ilerle; ya zafer ya da cennet bizimdir." Romalıların mızrağı diğer komutana döndü ancak düşen sancak Mekke dönmesi olan Halid tarafından kurtarıldı. Elinde dokuz kılıç kırıldı ve cesaretiyle Hristiyanların üstün ordusuna dayandı ve geri püskürttü. Ordugâhın gece meclisinde komuta etmek için seçildi. Takip eden gün ustaca manevraları sayesinde, Saracen'lerin zaferini ya da geri çekilmesini sağladı ve Halid, kardeşleri ve düşmanları arasında Tanrı'nın Kılıcı gibi görkemli bir ad ile ün kazandı. Minberde, Muhammed, dinî duygularla mest olmuş halde, mübarek şehitlere övgüler yağdırdı ancak özel olarak bu hareketiyle insan doğasının duygularına ihanet etmiş oldu, Zeid'in ağlayan kızını görünce şaşkına döndü. "Ne görüyorum?" dedi şaşkınca, kendini dine adamış olan adam. "Görüyorsun," diye cevap verdi elçi, "en sadık arkadaşının kaybını kınayan bir arkadaş görüyorsun." Mekke'nin fethinden sonra Arabistan'ın egemeni Heraclius'un düşmanca hazırlıklarını önlemek için dikkatli davrandı ve teşebbüsün zorluklarını ve tehlikelerini gizlemeye çalışmadan Romalılara karşı ciddiyetle savaş ilan etti.[147] Müslümanların cesareti kırıldı, para istedikleri, atlar ya da hükümler istediklerini iddia ettiler; hasat mevsimi ve yazın dayanılmaz sıcağı hepsini mahvetti. "Cehennem çok daha sıcak," diye karşılık verdi onlara öfkeli peygamber. Güçlerini zorlamaktan çekiniyordu; elli günlük bir firarın ardından geri döndüklerinde peygamber gerçek suçluyu uyardı. Onların firarları Ebu Bekir, Osman ve hayatlarını ve servetlerini adamış sadık yoldaşların değerini arttırdı; Muhammed de sancağını on bin süvari ve yirmi bin piyadenin başına dikti. Taarruz gerçekten sıkıntılı ve acı vericiydi, açlık ve susuzluk, çölün kavurucu ve şiddetli rüzgârla-

147. Tabuc seferi sıradan tarihçilerimiz Abulfeda (*Vit. Moham.* s. 123-127) ve Gagnier (*Vie de Mahomet*, c. III, s. 147-163) tarafından kaydedildi ancak Kur'an'ın orijinal kanıtlarına başvurma avantajımız var (b. 9, s. 154, 165, Sale'in bilgece ve rasyonel notları ile).

rından çok daha fazla zorluyordu, on adam bir deveye sırayla biniyordu ve o hale gelmişlerdi ki bu yararlı hayvanın göbeğinden su içmek durumunda kalmışlardı. Medine ve Şam'dan on günlük bir yolculukta, Tabuc vadisi ve çeşmesinin yakınına ulaşabildiler. Buranın ötesinde Muhammed savaşın tartışılmasını reddetti, barışçıl niyetlerden memnun olduğunu ilan etti, muhtemelen Doğu İmparatoru'nun savaşçı taburlarından gözü korkmuştu. Ancak güçlü ve cesur Halid, dehşete kapılmıştı; peygamber, Fırat'tan Kızıldeniz'in başındaki Ailah'a kadar kabileleri ve şehirleri ele geçirdi. Hristiyan tebaasına göre Muhammed, müritlerinin güvenliğini, ticaret özgürlüğünü, mallarının mülkünü ve ibadetlerinin hoşgörüsünü kolayca sağlıyordu.[148] Arap kardeşlerinin zayıflığı, hırslarına karşı çıkmalarını engellemişti, İsa'nın müritleri Yahudilerin düşmanına sevgi besliyordu ve dünyanın en güçlü dinine adil bir teslimiyet önermek bir fatihin çıkarıydı.

148. *Diploma securitatis Ailensibus*, Ahmed Ben Joseph ve yazar *Libri Splendorum* tarafından onaylanmıştır (Gagnier, Not. Ad Abulfed, s. 125) ancak Abulfeda'nın kendisi ve Elmacin (*Hist. Saracen.* s.11,) Muhammed'in Hristiyanlara duyduğu saygıya rağmen (s. 13) sadece barış ve haraçtan bahseder. 1630 yılında Sionita, Paris'te Muhammed'in Hristiyanlar lehine davranışlarının metnini ve hikâyesini yayımladı; Salmasius ve Grotius'un zıt görüşleri (Bayle, MAHOMET, Rem. AA.) açıklandı ve ayıplandı. Hottinger özgünlüğünden şüphe duyuyor (*Hist. Orient.* s. 237), Renaudot, Muhammedîlerin onayını istiyor (*Hist. Patriarch. Alex.* s. 169) ama Mosheim (*Hist. Eccles.* s. 244) fikirlerinin boşluğunu gösteriyor ve sahte olduğuna inanıyor. Oysa Abulpharagius, sahtekârın Nasturi patriği ile yaptığı antlaşmadan alıntı yapmaktadır (Asseman., *Bibliot. Orient.* c. II, s. 418) ama Abulpharagius Yakubilerin (*Jacobites*) başpiskoposuydu.

MUHAMMED'İN ÖLÜMÜ (6 HAZİRAN 632)

Altmış üç yaşına kadar yaşayan Muhammed'in gücü, görevinin dünyevi ve ruhsal sorumlulukları eşitti. Onun epilektik krizleri, Yunanların iddia ettiği saçma hastalığı, nefretten ziyade acıma konusu oluyordu[149] ancak Chaibar'da Yahudi bir kadının intikamıyla zehirlendiğine ciddi şekilde inanılıyordu.[150] Dört yıl boyunca peygamberin sağlığı giderek kötüleşti, sakatlıkları arttı ancak ölümcül hastalığı on dört günlük bir ateşti, bu da onu aklını düzgün olarak kullanmaktan yoksun bıraktı. Tehlikesinin bilincinde olur olmaz, kardeşlerini erdeminin veya tövbesinin alçakgönüllülüğüyle etrafına çağırdı. "Eğer herhangi bir adam varsa," dedi kürsüdeki elçi, "haksız davrandığım, misilleme olarak tek bir kirpiğine kendimi feda ediyorum. Bir Müslüman'ın itibarını zedeledim mi? Düşüncelerini cemaat karşısında ilan etsin. Mallarından biri zarar gören oldu mu? Sahip olduğum küçük miktar borcun anaparasını ve faizini telafi edecektir." "Evet," diye cevapladı kalabalıktan bir ses, "Üç gram gümüş hakkım var." Muhammed şikâyeti duydu, talebi karşıladı ve alacaklısına yargı günü yerine onu bu dünyada suçladığı için teşekkür etti. Ölümü

149. Muhammed'in epilepsisi veya sara hastalığı (*falling-sickness*), Theophanes, Zonaras ve diğer Yunanlar tarafından iddia edilir ve açgözlülükle Hottinger (*Hist. Orient*. s. 10, 11), Prideaux (*Life of Mahomet*, s. 12) ve Maracci (c. II; *Alcoran*, s. 762, 763) yoğun bağnazlığı tarafından kabul edilir. Kur'an iki bölümünün (73, 74) başlıklarından (*tamamlanmış*, *örtülmüş*) böyle bir yoruma zorlukla ulaşılabilir; sessizlik, Muhammedî yorumcularının cehaleti, en kalıcı inkârdan daha kesindir ve Ockley (*Hist. of the Saracens*, c. I, s. 301), Gagnier (ad Abulfedam, s. 9; *Vie de Mahomet*, c. I, s. 118) ve Sale, (*Koran*, s. 469-474) tarafından benimseniyor.

150. Bu zehir (peygamberlik bilgisinin bir testi olarak önerildiğinden daha iğrenç) açık bir şekilde ateşli taraftarları Abulfeda (s. 92) ve Al Jannabi (apud Gagnier, c. II, s. 286-288) tarafından itiraf ediliyor.

ılıman sertlikte tuttu, kölelerini (isimlendirildikleri gibi on yedi erkek ve on bir kadın), kuşkusuz cenazesinin nasıl yapılacağını kararlaştırdı ve huzur telkin ettiği ağlayan arkadaşlarının ağıtlarını dinledi. Ölümünden önceki üçüncü güne kadar düzenli olarak halkla birlikte namaz ibadetini yerine getirdi. Ebu Bekir'in yerini belli edecek seçimde eski ve sadık arkadaşı, ibadet için ve düzenli olarak kullandığı mekânında halefi olarak belirdi ancak daha açık bir adaylığın riskini ve hatta kıskançlığını ihtiyatlı bir şekilde reddetti. Mental olarak işlevlerinin gözle görülür bir şekilde bozulmuş olduğu bir anda, ilahî kitabın yazıya dökülmesini, tüm vahiylerinin toplanmasını ve başarısının kayda geçirilmesini ya da daha doğru bir şekilde aktarılmasını emretti: Kur'an'ın otoritesinin yerini almasına yol açılıp açılmayacağı konusu odada bir anlaşmazlık çıkmasına sebebiyet verdi; peygamber, öğrencilerinin ahlaksız ateşini kınamak zorunda kaldı. Eşlerinin ve yoldaşlarının geleneklerine en ufak bir katkı verilebildiği sürece, ailesinin kucağında ve hayatının son anlarında, bir elçinin onuruna ve inancına sahip olarak yaşadı. Sonsuz bir veda dünyasına çeken Cebrail'in ziyaretlerini anlattı ve Yüce Varlığın sadece merhametinden değil, şahsından da canlı güvenini dile getirdi. Tanıdık bir söylemde, ölüm meleğinin peygamberin iznini saygıyla istemeden ruhunu almasına izin verilmediğinden, kendisine verilen özel ayrıcalıktan bahsetmişti. İstek kabul edildi ve Muhammed derhal ölüm acısına düştü; başını tüm eşleri arasında en sevdiği Ayşe'nin (*Ayesha*) kucağına yasladı, acının şiddetiyle bayıldı, ruhunu toparlayarak, evin çatısına doğru gözlerini kaldırdı ve istikrarlı bir bakışla, titrek bir sesle olsa da kesik kesik ancak etkili sözler söyledi: "Ey Tanrım! ... Günahlarımı affet ... Evet ... Geliyorum ... ulu insanların yanına..." Böylece yere serilmiş bir halı üzerinde huzur içinde hayata gözlerini yumdu. Suriye'nin fethi için gönderilen bir keşif kolu bu kederli olay yüzünden durduruldu; ordu

Medine'nin kapılarında durdu; şefler ölmekte olan peygamberlerinin etrafında toplandılar. Şehir, özellikle peygamberin evi, sessiz umutsuzluğun göz kamaştırıcı üzüntüsüne sahne oldu, ona olan bağlılık sadece umut ve tesellinin ışığı oldu. "Tanrı ile iletişimde olan, tanığımız, şefaatçimiz, arabulucumuz, nasıl öldü? Tanrı katında ölmedi, Musa ve İsa gibi, kutsal bir vecdle sarıldı ve hızlı bir şekilde sadık insanlarına geri dönecek." Büyük kargaşa, Ebu Bekir'in ağırlığı ve ılımlılığı ile yatıştırıldı. "Bu Muhammed mi?" dedi Ömer, kalabalığa doğru, "yoksa o, ibadet ettiğiniz Muhammed'in Tanrısı mı? Muhammed'in Tanrısı sonsuza dek yaşamaktadır ama elçi bizim gibi bir ölümlü idi ve kendi öngörüsüne göre ölümün ortak kaderini deneyimledi." Vadesi dolan elçiye, aynı noktada, en yakın akrabası tarafından dindar bir şekilde müdahale edildi.[151] Medine, Muhammed'in ölümü ve gömülmesi ile kutsanmıştı ve Mekke'nin sayısız hacıları, peygamberin basit mezarından önce, gönüllülükle,[152] ona dua etmek için yoldan ayrılmışlardı.[153]

151. Yunanlar ve Latinler, Muhammed'in demir mezarının eşit büyüklükteki iki mıknatıs taşı (Dictionnaire de Bayle, MAHOMET, Rem. EE. FF.) yardımıyla Mekke'de havaya asıldığı (σῆμα μετεωριζόμενον; Laonicus Chalcondyles, *de Rebus Turcicis*, L, III, s. 66) kaba ve saçma hikâyesini uydurdular ve yaydılar. Herhangi bir felsefi soruşturma olmadan, bu yeterli görülebilir; **1.** Peygamberin Mekke'ye gömülmemesi ve **2.** Milyonlarca kişinin ziyaret ettiği Medine'deki mezarının yerin altında olması (Reland, *de Relig. Moham.* L, II, b. 19, s. 209-211. Gagnier, *Vie de Mahomet*, c. III, s.263-268).

152. Al Jannabi, peygamberin ve yoldaşlarının mezarlarını ziyaret eden bir hacının çok yönlü görevlerini sıralar (*Vie de Mahomet*, c. III, s. 372-391); ve bilge saf satacı, bu bağlılık eyleminin, ilahî bir kural için en yakın yükümlülük ve liyakate en yakın erdem olduğuna karar verir. Uzmanlar, Mekke veya Medine'nin hangisinin en mükemmel olduğu konusunda bölünmüşlerdir (s. 391-394).

153. Muhammed'in son hastalığı, ölümü ve gömülmesinin tasviri için bkz. Abulfeda ve Gagnier (*Vit. Moham.* s. 133-142; *Vie de Mahomet*, c. III, s. 220-271). En özel ve ilginç koşullar ilk olarak Ayşe, Abbas'ın oğlu Ali, vd.den alındı. Medine'de ikamet ettikleri ve peygamberden sonra uzun yıllar hayatta kaldıklarından, hikâyeyi ikinci veya üçüncü nesil hacılara anlatabilirlerdi.

KARAKTERİ

Benden belki de Muhammed'in yaşamının sonunda, onun hatalarını ve erdemlerini dengelemem, meraklı veya sahtekâr unvanlarının hangisinin bu olağanüstü adama daha uygun olup olmadığına karar vermem beklenebilir. Şayet o dönem Abdullah'ın oğluyla yakından konuşma olanağı bulabilseydim, bu görev benim için hâlâ zor ve başarısız, hâlâ belirsiz olabilirdi; on iki asırlık bir mesafede, gölgesini dinî bir tütsü bulutu aracılığıyla karanlık olarak gözümde canlandırabilirdim ve bu şekilde bir saatlik süre zarfında böyle bir portreyi tasvir edebilir miydim, Hira Dağı'nda tek başında geçirdiği zamandaki haliden Mekke vaizine ve Arabistan'ın fatihine dönüştüğü dönemini aynı şekilde muntazam anlatabilmem mümkün olabilir miydi, bilmiyorum. Güçlü bir devrimin yazarı, dindar ve düşünceli bir eğilim ile donatılmış gibi görünüyordu, evlilik ile birlikte hırs ve tutku yollarından kaçınmıştı, kırk yaşına kadar masumiyetle yaşamış ve isimsiz ölmüştü. Tanrı'nın birliği doğaya ve akla en uygun fikirdir; Yahudiler ve Hristiyanlarla kısa bir konuşma ona Mekke'nin putperestliğini hor görmeyi ve mahrum etmeyi öğretmişti. Kurtuluş doktrini vermek, ülkesini günah ve yanılgının egemenliğinden kurtarmak, bir insanın ve bir vatandaşın göreviydi. Aynı nesne üzerinde durmadan bükülen bir zihnin enerjisi, genel bir yükümlülüğü belirli bir çağrıya dönüştürür; anlayış ya da fantezi hakkındaki sıcak öneriler cennetin ilham kaynağı olarak hissedilecektir; düşünce emeği, coşku ve sembollerde sona erecekti ve içsel duyum, Tanrı'nın bir meleğinin şekli ve nitelikleriyle açıklanacaktı.[154] Heyecandan hatıralara kadar, atılan adımlar tehlikeli

154. Hristiyanlar, fazlasıyla acele bir şekilde Muhammed'e gökten inip kulağına fısıldayan bir evcil gü-

ve kaygandı: Socrates'in şeytanı,[155] bilge bir insanın kendini nasıl aldatabileceği, iyi bir insanın başkalarını nasıl aldatabileceği, vicdanın nasıl bir yanılsama ve gönüllü sahtekârlık arasında karışık ve orta bir durumda çökebileceğine dair unutulmaz bir örnek verir. Sadaka, Muhammed'in orijinal motiflerinin saf ve gerçek hayırseverlik olduğunun bir göstergesidir ancak bir insan misyoneri, iddialarını reddeden inatçı kâfirleri beslemekten acizdir, argümanlarını hor görür ve hayatına zulmeder, kişisel düşmanlarını affedebilir, Tanrı'nın düşmanlarından yasal olarak nefret edebilir; kıyamet ve intikam tutkularını Muhammed kendine saklamıştır ve Nineveh peygamberi gibi kınadıkları isyancıların yok edilmesi için sabırla iç çekmiştir. Mekke adaletsizliği ve Medine göçü, sade vatandaşı bir hükümdar, mütevazı vaizi orduların liderine dönüştürmüştü ama kılıcı azizler örneğiyle kutsanmıştı; salgın hastalıklar ve depremle günahkâr bir dünyayı etkileyen aynı Tanrı, onların dönüşümü için ilham verebilir veya hizmetkârlarının cesaretini azaltabilirdi. Siyasi hükümetin uygulanmasında, fanatizmin sert titizliğinden vazgeçmeye, takipçilerinin önyargılarına ve tutkularına bir ölçüde uymaya ve insanlığın ahlaksızlıklarını bile kurtuluşlarının araçları olarak kullanmaya zorlanmıştı. Sahtekârlık ve riyakârlık, zulüm ve adaletsizlik kullanımı çoğu zaman inancın yayılmasına bağlıydı; Muhammed, savaş alanından kaçan Yahudilere ve putperestlere

---

vercin atadılar. Bu taklit mucize Grotius tarafından teşvik edildiğinden (*de Veritate Religionis Christianæ*) Arapça çevirmeni bilgin Pocock, ona yazarlarının isimlerini sordu; Grotius, bunun Muhammedîlerin kendileri tarafından bilinmediğini itiraf etti. Öfkelerini ve kahkahalarını kışkırtırsa, dindar yalan Arapça versiyondan çıkarılır ancak Latin metninin sayısız basımında bir düzenleme yeri sağlamıştır (Pocock, *Specimen*, *Hist. Arabum*, s. 186, 187. Reland, *de Religion. Moham.* L, II, c. 39, s. 259-262).

155. "Ἐμοὶ δὲ τοῦτό ἐστιν ἐκ παιδὸς ἀρξάμενον,
φωνή τις γιγνομένη ἣ ὅταν γένηται ἀεὶ
ἀποτρέπει με τούτου ὃ ἂν μέλλω πράττειν,
προτρέπει δὲ οὔποτε," (Plato, [içinde] Apolog. Socrat., b. 19, s. 121, 122, [ed.] Fischer).
Socrates'in Theages ile diyaloğunda teşvik ettiği tanıdık örnekler (Platon., *Opera*, c. I, s. 128, 129, [ed.] Hen. Stephan) insan öngörüsünün ötesindedir; filozofun ilahî ilhamı (Δαιμόνιον) açıkça *Memorabilia of Xenophon*'da öğretilir. En rasyonel Platonistlerin fikirleri Cicero'da (*de Divinat.*, I, 54) ve Maximus of Tire'ın 14. ve 15. *Dissertations*'ında (s. 153-172, [ed.] Davis) ifade edilir.

suikast düzenlemişti. Bu tür eylemlerin tekrarlanmasıyla, Muhammed'in karakteri yavaş yavaş lekelenmiş olmalıdır ve bu tür kötü alışkanlıkların etkisi, bir peygamberin halefleri ve arkadaşları arasında itibarını korumak için gerekli olan kişisel ve sosyal erdemlerin pratiği ile zayıf bir şekilde telafi edilecektir. Son yıllarında iktidar tutkusuyla hırslanmıştı ve bir siyasetçi, gençliğinin coşkusu ve dinden dönenlerin saflığıyla gizlice gülümsediğinden (muzaffer sahtekâr!) şüphelenecektir.[156] Bir filozof, onların inançları ve başarılarının ilahî misyonun güvencesini daha da güçlendirme eğiliminde olacağını, ilgisinin ve dininin ayrılmaz bir şekilde bağlandığını ve vicdanının ikna ile yatıştırılacağını, yalnızca Tanrı'nın yükümlülükten vazgeçtiğini, pozitif ve ahlaki yasaların olduğunu gözlemleyecektir. Yerli masumiyetinin herhangi bir izini sürecek olursak, Muhammed'in günahlarına samimiyetinin bir kanıtı olarak izin verilebilirdi. Hakikati desteklemek için, dolandırıcılık ve kurgu sanatları daha az suçlu sayılabilir ve eğer o, sonun önemi ve adaletinden memnun olmasaydı, aracı olarak kullandığı yöntemlerin hatalarını ortaya koymaya çalışırdı. Bir fatih veya rahibin bile, insanları etkilemek için kullandığı bir kelime veya eylemi beni şaşırtabilirdi ve Muhammed'in fermanı, esirlerin satışında annelerin asla çocuklarından ayrılmaması, tarihçinin sansürünü askıya alması veya ılımlı hale getirebilmesi beni hiç şaşırtmamıştı.[157]

156. Hacimli yazılarının bir pasajında Voltaire, peygamberi eski çağında bir fakir ile karşılaştırır: "qui detache la chaine de son cou en donner sur les oreilles a ses confreres."

157. Gagnier, aynı tarafsız kalemle, peygamberin bu insancıl kanunun Caab ve Sophian'ın öldürdüğü ve onayladığı cinayetlerle ilgili olduğunu söylüyor (*Vie de Mahomet*, c. II, s. 69, 97, 208).

ÖZEL HAYATI

Muhammed'in yapısı,[158] kraliyetin ihtişamını hor görüyordu, Tanrı'nın elçisi ailesinin sıradan odasında yaşıyordu, ateşi yakıyor, zemini süpürüyor, keçilerini sağıyor ve kendi elleriyle ayakkabılarını ve yünlü giysilerini onarıyordu. Bir keşişin kefaretini ve liyakatını küçümseyerek, çaba sarf etmeden ve kibir göstermeden, bir Arap ve askerin abartılı diyetini uyguladı. Ciddi durumlarda, yoldaşlarını rustik ve misafirperver tavrıyla görkemli bir şekilde ağırlıyordu fakat ev hayatında, peygamberin ocağında ateş yakılmadan haftalar geçiyordu. Şarabın yasaklanması örneği ile doğrulandı; açlığı arpa ekmeğinin koruyucu bir kısmı ile yatıştırıyordu, süt ve balın tadını çok sevdi ama sıradan yemeği hurmadan ve sudan oluşuyordu. Itriyat ve kadınlar, doğasının gerektirdiği iki şehvetli zevkti ve dinî olarak yasak değildi ve Muhammed, bu masum zevklerle bağlılığın ateşini artırdığını düşünüyordu. İklim ısısı Arapların kanını ateşler ki onların şehvet düşkünlüğü antik çağ yazarları tarafından fark edilmiştir.[159] Kendilerine hâkim olamamaları (*incontinence*), Kur'an tarafından medeni ve dinî yasalarla düzenlenmiştir, ensest ittifaklar suçlanmış,sınırsız çokeşlilik lisansı dört meşru eş veya cariyeye indirgenmiştir; hem yatak hem de çeyiz hakları eşit olarak belirlenmiş, boşanma özgürlüğünden vazgeçilmiş, zina büyük bir suç olarak kınanmış ve her iki cinsiyette de yüz kırbaçla cezalandırılmış-

158. Muhammed'in ev hayatı için Gagnier ve Abulfeda'nın ilgili bölümlerine bkz: diyetleri (c. III, s. 285-288), çocukları (s. 189, 289), eşleri (s. 290-303), Zeyneb ile evliliği (c. II, s. 152-160), Meryem ile olan aşkı (s. 303-309), Ayşe'nin yanlış ithamı (s. 186-199). Son üç işlemin en özgün kanıtı, Kur'an'ın 24., 33. ve 66. bölümlerinde, Sale'in *Commentary*'sinde yer almaktadır. Prideaux (*Life of Mahomet*, s. 80-90) ve Maracci (*Prodrom. Alcoran*, b. IV, s. 49-59), Muhammed'in zayıflıklarını kötü bir şekilde abartmışlardır.

159. "Incredibile est quo ardore apud eos in Venerem uterque solvitur sexus," (Ammian. Marcellin., L, XIV, b. 4).

tır.[160] Yasa koyucunun sakin ve rasyonel kuralları şunlar olmuştur; özel davranışlarında Muhammed bir insan olarak iştahını kesmiş ancak bir peygamber olarak taleplerini kötüye kullanmıştır. Özel bir vahiy onu ülkesine uyguladığı yasalardan kurtarmıştır, kadın cinsiyetine karşı tutkularında ihtiyatlı davranmıştır ve bu tekil imtiyaz, dindar Müslümanların tepkilerinden ziyade sadece kıskançlıklarını teşvik etmiştir. Bilge Solomon'ın yedi yüz eşini ve üç yüz cariyesini hatırlarsak, on yedi ya da on beş eşten fazlasını kabul etmeyen Arapların alçakgönüllülüğünü alkışlayacağız; on biri, elçinin Medine'deki evinin etrafındaki ayrı dairelerini işgal eden ve sırayla onun evlilik şehvetini doyuran kişilerdir. Yeterince eşsiz olan durum ise, sadece Ebu Bekir'in kızı Ayşe hariç hepsinin dul olmasıdır. Muhammed, onunla evlendiğinde dokuz yaşında olan Ayşe kesinlikle bakireydi. Ayşe'nin gençliği, güzelliği, ruhu ona üstün bir paye verdi, peygamber tarafından sevildi ve güvenildi ve ölümünden sonra Ebu Bekir'in kızı sadıkların annesi olarak uzun zaman saygı gördü. Davranışı şüpheliydi ve belirsizdi. Bir gece yürüyüşünde yanlışlıkla geride kaldı ve sabah Ayşe bir erkekle birlikte eve döndü. Muhammed'in öfkesi kıskançlığa meyilliydi fakat ilahî bir vahiy onun masumiyetini güvence altına aldı, dört erkek tanık onu zina eyleminde görmedikçe hiçbir kadının cezalandırılmaması gerektiğine dair ayet suçlayıcıları azarladı ve bir iç barış kanunu yayınladı.[161] Zeid'in karısı Zeyneb ve Mısırlı bir esir olan Meryem'le olan maceralarında, sevdalı peygamber makamının gereklerini unuttu. Özgür ve evlat edinilmiş oğlu Zeid'in evinde, Zeyneb'in güzelliğini, tam soyunmak üzereyken gördü ve bu özveri ve arzunun boşalmasına yol açtı. Kölelik ya da minnettarlıkla dolu olan özgür adam

160. Sale (*Preliminary Discourse*, s. 133-137) evlilik, boşanma vb. yasalarını özetliyor. Selden'in *Uror Hebraica*'sının meraklı okuyucusu birçok Yahudi yasasını tanıyacak.

161. Unutulmaz bir davada, Halife Ömer tüm varsayımsal kanıtların işe yaramadığına karar verdi; dört tanığın hepsinin aslında *"stylum in pyxide"* görmüş olması gerekir (Abulfedæ, *Annales Moslemici*, s. 71, versis Reiske).

ipucunu anladı ve hayırseverinin sevgisinden çekinmeden verdi. Ancak evlatlık ilişkisi bir şüphe ve skandalı uyandırabileceği için melek Cebrail, hükmü onaylamak, evlat edinmeyi iptal etmek ve elçisini Tanrı'nın hoşgörüsüne güvensizlik duyduğu için nazikçe kınamak üzere gökten indi. Eşlerinden biri, Ömer'in kızı Hafna, Mısır esirinin kucaklarında kendi yatağında onu şaşırttı, gizlilik ve affetme sözü verdi, Meryem'in mülkünden vazgeçeceğine yemin etti. Her iki taraf da görevlerini unuttu, Cebrail yine yeminden kurtulmak ve eşlerinin hatalarını dinlemeden esir ve cariyelerden zevk almak için özgürce Kur'an'ın bir bölümü ile indi. Otuz günlük inzivada, meleğin emirlerini yerine getirmek için Meryem ile yalnız kaldı. Sevgisi ve intikamı doyurulduğunda, on bir eşini çağırdı, itaatsizliklerini ve isteksizliklerini kınadı ve onları hem bu dünyada hem de sonraki dünyada boşanma cezasıyla tehdit etti; peygamberin yatağına girenler ikinci bir evlilik umudundan sonsuza dek dışlandıklarına dair korkunç bir cümleyle karşı karşıya kaldılar. Belki de Muhammed'in kendine hâkim olamaması, doğal veya geleneksel armağan geleneğiyle hafifletilebilirdi;[162] Âdem'in otuz çocuğunun yiğitlik erdemini birleştirdi ve elçi, Grek Herkül'ünün[163] on üçüncü emeğine[164] rakip oldu. Sadakatinden Hatice'ye daha ciddi ve iyi bir bahane çıkarılabilirdi. Evliliklerinin yirmi dört yılı boyunca, genç kocası çok eşlilik

162. "Sibi robur ad generationem, quantum triginta viri habent, inesse jactaret; ita ut unicâ horâ posset undecim feminis satisfacere, ut ex Arabum libris refert Stus Petrus Paschasius, c. 2 (Maracci, *Prodromus Alcoran*, s. IV, s. 55. Ayrıca bkz. *Observations de Belon*, L, III, b. 10, fol. 179, recto). Al Jannabi (Gagnier, c. III, s. 287) tüm erkekleri evlilik enerjisi olarak aştığına dair kendi ifadelerini kaydeder; Abulfeda, ölümünden sonra vücudunu yıkayan Ali'nin haykırışından bahsediyor: "O propheta, certe penis tuus cælum versus erectus est," ([içinde] *Vit. Mohammed*., s. 140).

163. Yaygın ve en görkemli efsane, bir gecede Herkül'ün Thestius'un bakire kızları üzerindeki elli zaferini içerir (Diodor. Sicul., c. I, L, IV, s. 274. Pausanias, L, IX, s. 763. Statius Sylv., L, I, eleg. III, V, 42). Ancak Athenæus, on sekiz yaşından büyük olmayan Herkül'ün bu zorlu başarısı için yedi geceye (*Deipnosophist*, L, XIII, s. 556) ve Apollodorus (*Bibliot*. L, II, c. 4, s. 111, cum notis Heyne, b. I, s. 332) elli yaşına izin verir.

164. Kilisenin bir rahibinin stilini ödünç alıyorum, "ἐναθλεύων Ἡρακλῆς τρισκαιδέκατον ἆθλον," (Greg. Nazianzen, *Orat*. III, s. 108).

hakkından kaçındı ve saygıdeğer efendisinin gururu veya hassasiyeti asla bir rakip toplum tarafından aşağılanmadı. Ölümünden sonra, onu İsa'nın annesi, Musa'nın kız kardeşi ve kızlarının en sevdiği Fatima ile dört mükemmel kadının rütbesine yerleştirdi. "Yaşlı değil miydi?" dedi Ayşe, çiçek açan bir güzelliğin küstahlığı ile, "Tanrı size daha iyi birini vermedi mi?" "Hayır, Tanrı tarafından değil," dedi Muhammed, dürüst bir şükran nidası ile, "asla daha iyisi olamaz! Erkekler beni hor gördüğünde bana inandı; ben fakir olduğum ve dünya tarafından zulüm gördüğümde isteklerimi giderdi."[165]

165. Abulfeda (içinde) *Vit. Moham.* s. 12, 13, 16, 17, cum Notis Gagnier.

ÇOCUKLARI

Çok eşliliğin en büyük imkânı ile bu din ve imparatorluğun kurucusu, çok sayıda gelecek nesli ve soyunu genişletme şansını elde edebilirdi. Muhammed'in umutları ölümcül hayal kırıklığına uğramıştı. Bakire Ayşe ve olgun yaştaki on dul eşinin doğurganlığı onaylıydı ancak güçlü adamın kendisi kısırdı. Hatice'nin dört oğlu bebeklik döneminde ölmüştü. Mısır cariyesi olan Meryem, İbrahim'in doğuşuyla kendisini sevdirdi. On beş ayın sonunda peygamber mezarı üzerinde ağladı ama düşmanlarının intikam almayı sıkıca sürdürdü ve Müslümanların övgüsünü veya itibarını, güneşin tutulmasının bebeğin ölümünden kaynaklanmadığından emin olarak kontrol etti. Hatice de ona, müritlerinin en sadıklarıyla evlenecek olan dört kız vermişti; en büyük üçü babalarından önce öldü ama kendine olan güveni ve sevgisine sahip olan Fatima, kuzeni Ali'nin karısı ve ünlü bir dölün annesi oldu. Ali ve onun torunlarının erdem ve talihsizlikleri beni, bu yerde, Saracen halifelerinin dönemini, sadıkların komutanlarını, Tanrı'nın elçisinin vekilleri ve halefleri olarak tanımlanan bir başlık açmamı beklemenize yol açacaktır.[166]

166. Arap tarihinin bu taslağı, D'Herbelot'un *Bibliothèque Orientale*'sinden (*Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali* vd. isimleri altında) Abulfeda, Abulpharagius ve Elmacin Annals'tan (Hicret'in uygun yılların altında) ve özellikle Ockley'nin *History of the Saracens*'inden (c. I, s. 1-10, 115-122, 229, 249, 363-372, 378-391 ve neredeyse ikinci cildin tamamı) alınmıştır. Yine de düşman mezheplerin geleneklerini dikkatle tartmalıyız; kaynaktan uzaklaştıkça daha çamurlu bir nehir haline gelir. Sör John Chardin modern Perslerin masallarını ve hatalarını çok sadakatle kopyaladı (*Voyages*, c. II, s. 235-250 vd.).

ALİ'NİN KARAKTERİ

Onu, vatandaşlarının geri kalanının üstünde yücelten Ali'nin doğumu, akrabalığı ve karakteri, Arabistan'ın boş tahtına olan iddiasını haklı kılabilirdi. Ebu Talib'in oğlu, kendi başına, Haşim ailesinin şefi ve kalıtsal prens veya Mekke tapınağının muhafızı olmuştu. Kehanetin ışığının soyu tükenmişti ama Fatima'nın kocası babasının mirasını ve nimetini bekleyebilirdi; Araplar bazen bir kadın saltanatına sabır gösterebilirdi ve peygamberin iki torunu sık sık kucağına oturmuş ve minberinde çağının umudu ve cennet gençliğinin şefi olarak gösterilmişti. Gerçek inananlardan birincisi, bu dünyada ve bir sonraki dünyada onlardan önce yürümeyi arzu edebilirdi ve bazıları daha vahim ve daha katı bir oyuncudan olsaydı, Ali'nin gayreti ve erdemi hiçbir zaman yeni bir dönme tarafından aşılmadı. Bir şairin, bir askerin ve bir azizin niteliklerini birleştirdi, bilgeliği hâlâ ahlaki ve dinî sözleri hâlâ vaazlarda yaşıyordu;[167] ve dilin ya da kılıcın savaşındaki her düşman, konuşması ve cesareti ile bastırıldı. Görevinin ilk saatinden cenaze töreninin son dualarına kadar, elçi, kardeşi, yardımcısı ve ikinci bir Musa'nın sadık Aaron'u olarak adlandırdığı için cömert arkadaşı tarafından asla terk edilmedi. Daha sonra Ebu Talib'in oğlu, tüm rekabeti azdıracak ve cennetin kararlarıyla halefliğini mühürleyecek olan haklı bir beyanla ilgisini güvence altına almayı ihmal ettiği için sitem etti. Ama masum kahraman kendine güveniyordu, imparatorluğun kıskançlığı ve belki de muhalefet korkusu Muhammed'in kararlarını askıya almıştı ve hasta yatağında, Ebu Bekir'in kızı usta Ayşe ve Ali'nin düşmanı tarafından kuşatılmıştı.

167. Ockley (ikinci cildinin sonunda), Ebu Talib'in oğlu Ali'ye tereddüt ederek atfettiği 169 rivayetin İngilizce bir versiyonunu verdi. Önsözü bir çevirmenin coşkusu ile renklendirilir; yine de bu cümleler, karanlık olsa da insan yaşamının bir resmini betimler.

EBU BEKİR DÖNEMİ (7 HAZİRAN 632)

Peygamberin sessizliği ve ölümü halkın özgürlüğünü yeniden sağladı ve arkadaşları, halefinin seçimini görüşmek üzere bir meclis topladı. Ali'nin kalıtsal iddiası, özgür ve sık bir seçim ile iktidarı yüceltme ve sürdürme arzusu ve yüce ruhu, büyüklerin aristokrasisine karşı çıktı. Kureyş, Haşim çizgisinin gururlu üstünlüğü ile asla barıştırılamazdı; kabilelerin eski anlaşmazlığı yeniden alevlendi, Mekke'nin kaçakçıları ve Medine yardımcıları kendi değerlerini ileri sürdüler ve iki bağımsız halife seçme önerisi bebeklik dönemindeki Saracen'lerin dinini ve imparatorluğunu yok edebilecekti. Bu kargaşa, aniden kendi iddialarından vazgeçen, elini uzatan ve kendini ılımlı ve saygıdeğer Ebu Bekir'in ilk tebaası ilan eden Ömer'in kararı ile yatıştırıldı. Anın aciliyeti ve halkın kabulü, bu yasa dışı ve mazeret tedbirini mazur gösterebilirdi ancak Ömer, minbere çıkarak, eğer bundan sonra herhangi bir Müslüman, kardeşlerinin oy hakkını önceden tahmin edeceğini varsayarsa, hem seçenin hem de seçilenin ölüme layık olacağını açıkça ortaya koydu.[168] Ebu Bekir'in basit kabulü sonrasında Medine, Mekke ve Arabistan'ın eyaletleri itaat etti; sadece Haşimler sadakat yeminini reddetti ve şefleri, kendi evinde, kızının evini ateşe vermeye çalışan Ömer'in tehditlerine kulak asmadan altı ayın üzerinde, kasvetli ve bağımsız bir direniş gösterdiler. Fatima'nın ölümü ve hizbinin gerilemesi Ali'nin öfkeli ruhunu bastırdı, sadık komutanı selamlamak is-

168. Arap bir elyazmasından Ockley (*Hist. of the Saracens.* c. I, s. 5, 6,), Ayşe'yi babasının elçi yerine geçmesine karşıt olarak betimler. Kendi içinde bu kadar imkânsız olan bu gerçek, sonuncusu Ayşe'nin hadislerini alıntılayan Abulfeda, Al Jannabi ve Al Bochari tarafından fark edilmemektedir (*Vit. Mohammed*, s. 136; *Vie de Mahomet*, c. III, s. 236).

temedi, ortak düşmanlarını önlemenin gerekliliği konusundaki bahanesini kabul etti ve Arap hükümetini terk etme konusundaki nazik teklifini akıllıca reddetti. İki yıllık bir saltanattan sonra, yaşlı halife ölüm meleği tarafından çağrıldı. Onun vasiyetinde, yoldaşlarının örtük onayı ile asayı Ömer'in sağlam ve cesur erdemine miras bıraktı. "Hiçbir fırsatım yok," dedi mütevazı aday, "yer için." "Ama yerin senin için bir fırsatı var," diye yanıtladı Ebu Bekir, Tanrı'nın elçisinin seçimini onaylayacağı ve Müslümanları uyum ve itaat yoluna yönlendireceğini umduğu hararetli bir duanın sonunda. Dua etkisiz değildi çünkü Ali'nin kendisi, imparatorluğu kaybettiği için, güven ve saygının en gurur verici izleriyle onu teselli eden mahremiyet ve namaz anında, rakibinin üstün değerini ve haysiyetini gözden geçirme hoşgörüsünde bulundu. Hükümdarlığının on ikinci yılında Ömer, bir suikastçının elinden ölümcül bir yara aldı, oğlunun ve Ali'nin isimlerini eşit tarafsızlıkla reddetti, vicdanını halefinin günahlarıyla yüklemeyi reddetti ve en saygın yoldaşlardan altısına sadık bir komutan seçmenin zorlu görevini verdi. Bu vesileyle Ali,[169] arkadaşları tarafından yargılanma hakkına boyun eğdiği, altı seçmen arasından bir yer kabul ederek yargı yetkilerini tanıması nedeniyle tekrar suçlandı. Sadece Kur'an ve geleneğe değil, aynı zamanda iki yaşlının kararlarına da katı ve hizmetkârlık vaat etmeye tenezzül ettiyse de oylamaları kazanmış olabilirdi.[170] Bu sınırlamalarla Muhammed'in vekili Osman hilafeti kabul etti; üçüncü halifeden sonra, peygamberin ölümünden yirmi dört yıl sonraya kadar Ali, halkın oyuyla seçilebilmek için yatırım yaptı. Arapların davranışları ilkel sadeliklerini korudu

169. Özellikle, 687 yılında ölen Abbas'ın oğlu olan arkadaşı ve kuzeni Abdullah; Müslümanların büyüğü unvanı sebebi ile. Abulfeda da, Ali'nin tavsiyesini ihmal ettiği önemli olayları (s. 76, vers. Reiske) tekrar eder ve sonuçlandırır (s. 85); "O princeps fidelium, absque controversia tu quidem vere fortis es, at inops boni consilii, et rerum gerendarum parum callens."

170. İki yaşlıdan (Abulpharagius, s. 115. Ockley, c. I, s. 371) iki asıl danışmanın değil, iki öncülün Ebu Bekir ve Ömer'in belirtilebileceğinden şüpheleniyorum.

ve Ebu Talib'in oğlu bu dünyanın ihtişamını ve kibrini hor gördü. Namaz saatinde, ince bir pamuklu elbise, kafasında kaba bir türban, bir yanında terlikleri, diğer elinde yayıyla Medine camisini tamir etti. Peygamber yoldaşları ve kabilelerin şefleri, yeni egemenliklerini selamladılar ve sadakat ve sadakatin bir işareti olarak ona doğru ellerini uzattılar.

TÜRKLERİN VE PERSLERİN UYUŞMAZLIĞI

Hırs rekabetinden kaynaklanan fesatlar genellikle tedirgin edildikleri zaman ülkelerle sınırlıdır. Ancak Ali'nin dostlarının ve düşmanlarının dinî anlaşmazlığı, Hicret'in her çağında yenilenmiştir ve hâlâ Perslerin ve Türklerin[171] ölümsüz nefretinde korunmaktadır. Şiilerin veya tarikatçıların temyiziyle damgalanmış olan önceki inanışlar, yeni bir inanç makalesi ile Muhammedî inancını zenginleştirmiştir ve eğer Muhammed elçi ise, arkadaşı Ali de Tanrı'nın vekilidir. Özel sohbetlerinde, kamusal ibadetlerinde, imam ve halifenin haysiyetine karşı kabul edilemez hakkını engelleyen üç tefeciyi acı bir şekilde anmışlar; ve Ömer adı dillerinde kötülük ve saygısızlığın mükemmel ikiliğini ifade eder hale gelmiştir.[172] Müslümanların genel rızası ve muhafazakâr geleneği tarafından desteklenen Sünniler, daha tarafsız veya en azından daha iyi bir görüşe sahiptir. Peygamberin kutsal ve meşru halefleri Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali'nin anısına saygı duymuşlardır. Ancak haleflik sırasının kutsal fermanlar tarafından belirlendiği konusunda ikna ederek, Fatima'nın kocasına son ve en mütevazı yeri

171. Perslerin şeması geçen yüzyıldaki tüm gezginlerimiz tarafından, özellikle de ustaları Chardin'in 2. ve 4. ciltlerinde açıklanmaktadır. Niebuhr daha düşük bir değer olsa da, Nadir Shah'ın ulusun dinini değiştirmeye yönelik etkisiz girişimi (bkz. onun *Persian History*'si, Sör William Jones tarafından Fransızcaya çevrildi, c. II, s. 5, 6, 47, 48, 144-155) nedeniyle 1764 yılına kadar yazma avantajına sahiptir (*Voyages en Arabie*, vd., c. II, s. 208-233).

172. Ömer, şeytanın adıdır; katili bir azizdir. Persler yay ile ateş ettiklerinde sık sık ağlıyorlar, "Bu ok Ömer'in kalbine gidebilir!" (*Voyages de Chardin*, c. II, s. 239, 240, 259 vd.).

atamışlardır.[173] Dört halifeyi batıl inançla sarsılmayan bir el ile dengeleyen bir tarihçi, zenginliklerin ve gücün ortasında, yaşamları ahlaki ve dinî görevlerin uygulanmasına adanmış, görgü kurallarının benzer ve saf olduğunu, gayretlerinin ateşli ve muhtemelen samimi olduğunu iddia etmiştir. Ancak Ebu Bekir ve Ömer'in kamusal erdemleri, birincinin ihtiyatlılığı, ikincisinin öfkesi, hükümdarlarının barışını ve refahını sürdürmüştür. Osman'ın zayıf öfkesi ve giderek ilerleyen yaşı, fetih ve imparatorluğun ağırlığını kaldıramamıştır. Seçmiş ve aldatılmıştır, güvenmiş ve ihanete uğramıştır, sadıkların en haklısı hilafetine yararsız ya da düşmanca davranmış ve cömert ödülü sadece içtenlik ve hoşnutsuzluğun artırılması olmuştur.

Şehirlerde uyumsuzluk ortaya çıkmıştır, yörelerin ileri gelenleri Medine'de toplanmış ve boyun eğme ve akıl boyunduruğunu reddeden çaresiz fanatikler olan Charegite'ler, yanlışlarının düzeltilmesini ve zalimlerin cezalandırılmasını talep eden özgür doğmuş Araplar arasında şaşkına dönmüşür. Kufe'den (Cufa), Bassora'dan, Mısır'dan, çölün kabilelerinden ilerlemişler, Medine'den bir birlik kurmuşlar ve egemenliklerine, adaleti yürütmelerini veya tahttan inmelerini gerektiren kibirli bir görevi devralmışlardır. Tövbesi isyancıları silahsızlandırmaya ve dağıtmaya başlamış ancak öfkeleri düşmanlarının becerisiyle yeniden alevlenmiştir ve hain bir yardımcının sahteciliğiyle, itibarını küçültmeye ve düşüşünü hızlandırmaya itilmiştir. Halife, seleflerinin tek koruyucusunu, Müslümanların saygınlığını ve güvenini kaybetmişti, altı haftalık bir kuşatma sırasında suyu ve erzakları kesildi ve sarayın zayıf kapıları sadece daha azılı isyancıların

173. Bu liyakat derecesi, Reland (*de Relig. Mohamm.* L, I, s. 37) tarafından gösterilen bir inançta ve Ockley (*Hist. of the Saracens*, c. II, s. 230) tarafından eklenen bir Sünni argümanında belirgin bir şekilde gösterilmiştir. Ali'nin anısını lanetleme uygulaması, kırk yıl sonra Emeviler (Ommiades) tarafından (D'Herbelot, s. 690) kaldırıldı ve Türkler arasında onu kâfir olarak öldüğünü iddia eden az sayıda insan bulunur (*Voyages de Chardin*, c. IV, s. 46).

rahatsızlıklarıyla korunmuştu. Sadeliğini kötüye kullananların terk ettiği umutsuz ve saygıdeğer halife kendi ölümünün gelmesini bekliyordu. Ayşe'nin kardeşi suikastçıların şefine yürümüş, Kur'an kucağındayken Osman, çok sayıda yara ile delik deşik edilmişti. Ali'nin seçilmesi ile beş günlük çalkantılı bir anarşi yatıştırılmıştı, reddetmesi genel bir katliamı kışkırtırdı. Bu acı verici durum, Haşim şefinin gururunu destekledi; saltanattan ziyade hizmet etmek istediğini ilan etti; yabancıların varsayımını reddetti ve diğer şeflerin gönüllü olmasa da resmî rızasını talep etti. O asla Ömer suikastçısını ayarlamakla suçlanmamıştır ancak Pers ülkesi o kutsal şehit festivalini tartışmasız bir şekilde hâlâ kutlamaktadır. Osman ve tebaası arasındaki kavga Ali'nin erken arabuluculuğu ile sonlanmış, oğullarının en büyüğü Hasan, halifenin savunmasında hakarete uğramış ve yaralanmıştı. Yine de Hasan'ın babasının isyancılara muhalefetinde yorucu ve samimi olup olmadığı şüphelidir ve suçlarından yararlandığı kesindir. Günahları gerçekten en zor erdemleri şaşırtacak ve bozacak kadar büyüktü. Hırslı aday artık Arabistan'ın çorak asasını istemiyordu; Saracen'ler, Doğu ve Batı'da galip gelmişti ve İran, Suriye ve Mısır'ın varlıklı krallıkları sadıkların komutanının atamalarıydı.

ALİ'NİN HALİFELİĞİ (655-660)

Dua ve tefekkür hayatı Ali'nin savaş faaliyetini soğutmamıştı ama olgun bir çağda, uzun bir insanlık deneyiminden sonra, hâlâ gençliğin hatalı kararlarına ve kararsızlığına ihanet etmişti. Saltanatının ilk günlerinde, Arap şeflerin en güçlüsü olan Talha ve Zubeir'in şüpheli bağlılığını hediyeler veya prangalarla güvenceye almayı ihmal etmişti. Medine'den Mekke'ye ve oradan da Bassora'ya kaçtılar, isyan bayrakları açıldı; kibirli hizmetlerinin ödülü olarak talep ettikleri Irak hükümetini ya da Asur ülkesini gasp etmişlerdi. Vatanseverlik maskesinin en göze çarpan tutarsızlıkları kapsamasına izin verilmişti ve Osman'ın düşmanları, belki de suikastçıları artık kanı için intikam talep ediyorlardı. Kaçışlarından itibaren, hayatının son saatine kadar, peygamberin dul eşi Ayşe, kocasına ve Fatima'nın düşmanlığına karşı duyulan hainlikten nefret etmişti. En makul Müslümanlar skandallarla sarsıldı, sadıkların annesinin bir kervanda kişiliğini ve karakterini açığa vurması gerekti ama batıl inançlı kitle, varlığının adaleti koruyacağından ve davalarının başarısını garanti edeceğinden emindi. Sadık Arapların yirmi bininin ve Kufe'nin dokuz bin cesur askerinin başında halife, Bassora duvarlarının önündeki isyancıların kendisininkinden kat kat fazla ordusuyla karşılaştı ve yenildi. Liderleri Talha ve Zubeir, iç mücadeleyle Müslümanların gururunu lekeleyen ilk savaşta katledildi. Birlikleri canlandırmak için saflardan geçtikten sonra Ayşe, tehlikeli alanın ortasında görevini seçmişti. Eylemin henüz sıcak olduğu dönemde, devesinin dizginini tutan yetmiş adam art arda öldürüldü ya da ya-

ralandı ve içinde oturduğu kafes veya sığınağı, oklar yüzünden tıpkı bir kirpi görünümü almıştı. Kutsal esir fatihin suçlamalarını öfkeyle sürdürdü ve hâlâ elçinin dul eşine duyulan saygı nedeniyle ve hassasiyetle Muhammed'in mezarındaki uygun mekânına hızla gönderildi. Deve Günü olarak tasarlanan bu zaferden sonra, halifelik unvanını alan ve iddiası Suriye kuvvetleri ve Ümmiye kabilesinin çıkarları tarafından desteklenen Ebu Süfyan'ın oğlu Muaviye'ye (Moawiyah), daha zorlu bir düşmana karşı Ali yürüdü. Thapsacus'un geçişinden itibaren, Siffin[174] ovası Fırat'ın batı kıyısına kadar uzanıyordu. Bu geniş ve düz sahada, iki rakip yüz on gün süren umutsuz bir savaş yürüttü. Doksan eylem ya da çatışma sırasında Ali'nin kaybının yirmi beş, Muaviye'nin kırk beş bin asker olduğu tahmin ediliyordu ve öldürülenlerin listesi Bedir'de Muhammed'in sancağının altında savaşmış olan yirmi beş gazinin ismiyle onurlandırıldı. Bu kana bulanmış eylemler sırasında yasal halife, insanlığın üstün bir karakterini sergilemişti. Birlikleri, düşmanın ilk taarruzunu beklemek, kaçan kardeşlerini yakalamak ve ölülerin bedenlerine ve kadın esirlerin iffetine saygı duymaktan kesinlikle keyif aldı. Cömertçe Müslümanların kanını tek bir savaşla kurtarmayı önerdi ama korkak rakibi bu mücadeleyi kaçınılmaz bir ölüm cezası olarak reddetti. Suriyelilerin safları, boynuzlu bir ata oturtulmuş bir kahramanın gadriyle kırılmış ve göz alıcı ve iki ucu keskin kılıcını karşı konulmaz bir güçle kullanmıştı. Bir isyancıyı öldürdüğünde, Allahu Ekber! "Tanrı büyüktür!" diye bağırmış ve gece savaşı sonucunda, o muazzam ünlemin dört yüz katını tekrarladığı duyulmuştu. Şam prensi zaten kaçışını önceden planlamıştı ancak zafer, birliklerinin itaatsizliği ve coşkusuyla Ali'yi yakalamıştı. Vicdanları, Muaviye'nin en öndeki mızraklarına takılan Kur'an sayfalarıyla

174. Sıffın ovası, D'Anville (*l'Euphrate et le Tigre*, s.29) tarafından *Campus Barbaricus of Procopius* olarak belirlenmiştir.

rahatsız edildi; Ali utanç verici bir ateşkes ve sinsi bir uzlaşma sağlamak zorunda kaldı. Kufe'ye üzüntü ve öfke ile geri çekildi; birlikleri cesaretini kırdı; İran'ın, Yemen'in ve Mısır'ın uzak eyaletleri kurnaz rakibi tarafından bastırıldı veya baştan çıkarıldı ve ulusun üç şefine yönelik olan fanatizmin felci, yalnızca Muhammed'in kuzeni için ölümcül oldu. Mekke tapınağında, üç Charegite ya da müridi kilise ve devletin rahatsızlıklarından bahsetti, kısa süre sonra, Ali'nin, Muaviye'nin ve arkadaşı Amrou'nun ölümlerinin dinin barışını ve birliğini geri getireceğini kabul ettiler. Suikastçıların her biri kurbanını seçti, hançerini zehirledi, hayatını adadı ve gizlice eylemlerini gerçekleştirdi. Kararları aynı derecede umutsuzdu ama ilk önce Amrou'yu yanlış bir kişiyle karıştırdı ve koltuğunu işgal eden yardımcısını bıçakladı; Şam prensi ikincisi tarafından tehlikeli bir şekilde yaralandı; Kufe camisindeki yasal halife üçüncünün elinden ölümcül bir yara aldı. Bu olayların sonucunda altmış üç yaşında vefat etti ve çocuklarına merhamet etmelerini ve katilini tek bir hamlede öldürmelerini tavsiye etti. Ali'nin[175] mezarı, Ümmiye kabilesinden gizlendi.[176] Ama hicretin dördüncü yılında, Kufe kalıntılarının yakınında bir mezar, bir tapınak, bir şehir ortaya çıktı.[177] Binlerce Şii, Tanrı'nın zaferinin eteklerindeki kutsal bir toprakta yer tutmuştur; çöl, Mekke'nin haccından daha az değerli olmayan bağlılıklarına saygı duyan Perslerin sayısız ve yıllık ziyaretleri ile canlanmıştır.

175. Ilımlı bir Sünni olan Abulfeda, Ali'nin cenaze töreni ile ilgili farklı görüşleri ilişkilendirir ancak "*hodie fama numeroque religiose frequentantium celebratum,*" Kufe'deki mezarını benimser. Bu sayı Niebuhr tarafından yılda 2000 ölü ve 5000 canlı olarak hesaplanmaktadır (c. II, s. 208, 209).

176. Adhad el Dowlat'tan (MS 977, D'Herbelot, s. 58, 59, 95) Nadir Shah'a (MS 1743, *Hist. De Nadir Shah*, c. II, s. 155) kadar tüm Pers tiranları Ali'nin türbesini halkın ganimeti ile zenginleştirdi. Kubbesi bakırdır, parlak ve dev bir yaldız gibi güneş vurduğunda bir mil uzaktan seçilir.

177. Kufe harabelerinden beş veya altı mil ve Bağdat'ın yüz yirmi mil güneyinde bulunan Meshed Ali şehrinin büyüklüğü ve yerleşimin Kudüs gibidir. Daha büyük ve daha kalabalık olan Meshed Hosein otuz mil uzaklıktadır.

MUAVİYE DÖNEMİ (655 VEYA 661-680)

Muhammed'in zulmü çocuklarının mirasını gasp etti ve putperestliğin liderleri dininin ve imparatorluğunun en büyük başkanları oldu. Ebu Süfyan'ın muhalefeti sert ve inatçı olmuştu; dine girişi gecikmeli ve isteksizdi; yeni inancı gereklilik ve ilgi ile güçlendirildi; hizmet etti, savaştı, belki de inandı ve cehalet zamanının günahları, Ümmiye ailesinin son dönem eserleri tarafından yok edildi. Ebu Süfyan'ın ve zalim Hind'in oğlu Muaviye, ilk gençliğinde, peygamberin yardımcısı veya unvanı ile onurlandırıldı: Ömer'in kararıyla onu Suriye hükümetine hükmetti ve o önemli eyaleti, alt veya üst rütbeli olarak, kırk yılın üzerinde yönetti. Cesaret ve serbest şöhretinden vazgeçmeden insanlığın ve ılımlılığın itibarını etkiledi, yardımseverliğine minnettar insanlar bağlandı; muzaffer Müslümanlar Kıbrıs ve Rodos ganimetleriyle zenginleştirildi. Osman suikastçılarını takip etmenin kutsal görevi, hırsının bahanesiydi. Şehidin kanlı gömleği Şam camisinde ortaya çıktı: Emîr yaralı akrabasının kaderini kınadı; altmış bin Suriyeli sadakat ve intikam yemini ile hizmetine girdi. Kendi ordusu olan Mısır'ın fatihi Amrou, yeni hükümdarı selamlayan ve tehlikeli sırrı açıklayan ilk kişiydi, Arap halifelerinin peygamberin kentinden başka bir yerde de atanabileceğini söyledi.[178] Muaviye, rakibinin cesaretinden ürktü ve Ali'nin ölümünden sonra, zihni dünya hükümetinin üstünde ya da altında olan oğlu Hasan'ın çe-

178. Bu vesileyle, Tacitus'un güçlü duygusunu ve ifadesini ödünç alıyorum (*Hist.* I, 4): "Evulgato imperii arcano posse imperatorem alibi quam Romæ fieri."

kilmesini müzakere etti, Kufe sarayından büyükbabasının mezarı yakınındaki mütevazı bir hücreye geçerek sabırla inzivaya çekildi. Halifenin istekleri nihayet bir seçmeli dersin kalıtsal bir krallığa dönüşmesi ile taçlandırıldı. Bazı özgürlük ya da fanatizm söylentileri Arapların isteksizliğini onayladı ve dört Medine vatandaşı sadakat yeminini reddetti; ama Muaviye'nin planları canlılık ve konuma odaklıydı ve oğlu, zayıf ve hovarda genç Yezid, Tanrı'nın elçisinin sadık ve halefi komutanı olarak ilan edíldi.

HÜSEYİN'İN ÖLÜMÜ (10 EKİM 680)

Tanıdık bir hikâye, Ali'nin oğullarından birinin iyiliği ile ilgilidir. Masada hizmet ederken, bir köle yanlışlıkla efendisine bir tabak haşlama suyu bırakmıştı, duygusuz sefil secde etti, cezasını reddetti ve Kur'an'ın bir ayetini tekrarladı: "Cennet, öfkelerini yönetenler içindir." "Kızmıyorum." "Ve suçları affedenler için." "Ben suçunu affediyorum." "Ve kötülüğe iyilikle dönenler için." "Sana özgürlüğünü ve dört yüz gümüşü veriyorum." Eşit bir dindarlıkla, Hasan'ın küçük kardeşi Hüseyin, babasının ruhunu miras aldı ve Constantinople kuşatmasında Hristiyanlara karşı şerefle hizmet etti. Haşim çizgisinin ve elçinin torununun kutsal karakteri, kendi merkezinde yoğunlaşmıştı ve menfaatlerini hor gördüğü ve unvanını asla kabul etmediği Şam'ın tiranı Yezid'e karşı iddiasını sorgulama özgürlüğüne sahipti. Kufe'den Medine'ye, davasına bağlılığını savunan ve Fırat'ın kıyısında görünmesi gerektiği kadar kılıçlarını çekmeye istekli olan yüz kırk bin Müslümanın listesi gizlice iletildi. En akıllı arkadaşlarının tavsiyesine rağmen, tebaasına ve ailesine sadakatsiz insanlara güvenmeye karar verdi. Kadın ve çocukların zahmetli bir şekilde geri çekilmesiyle Arabistan çölünü turladı ama Irak sınırlarına yaklaşırken ülkenin yalnız ya da düşman yüzü yüzünden endişe duydu ve birliklerinin kaçması ya da mahvolmasından şüphelendi. Korkuları yersiz değildi, Kufe Valisi Übeydullah, bir ayaklanmanın ilk kıvılcımlarını söndürmüştü; Kerbela Ovası'ndaki Hüseyin, şehir ve nehir ile iletişimini kesen beş bin süvarilik bir ordu tarafından kuşatıldı. Yine de çölde, Cæsar ve Chosroes'un gücüne meydan okuyan ve

savunmasında on bin savaşçıyı silahlandıracak Tai kabilesinin sadakatine güvenen bir kaleye kaçmış olabilirdi.

Düşman şefi ile yaptığı bir görüşmede, üç şerefli koşul seçeneği önerdi: Medine'ye dönmesine izin verilmeli veya Türklere karşı bir sınır garnizonuna yerleştirilmeli ya da Yezid'in huzuruna güvenli bir şekilde çıkarılmalıydı. Ancak halifenin ya da komutanın emirleri sert ve mutlaktı ve Hüseyin, inananların komutanına esir ve suçlu olarak boyun eğmesi ya da isyanının sonuçlarını beklemesi gerektiği konusunda bilgilendirildi. "Sence beni ölümle korkutabileceğini mi sanıyorsun?" diye sordu. Ve bir gecenin kısa soluklanması sırasında, kaderine sakin ve ciddi bir edayla hazırlandı. Evinin yaklaşan harabesini inceleyen kız kardeşi Fatima'nın ağıtlarını kontrol etti. "Güvenimiz," dedi Hüseyin, "sadece Tanrı'yadır. Hem gökte hem de yeryüzünde olan her şey mahvolmalı ve yaratıcılarına geri dönmelidir. Kardeşim, babam, annem benden daha iyiydi ve her Müslüman peygamberinden örnek almalıdır." Arkadaşlarına, zamanında bir kaçışla güvenliklerine kavuşmaları için baskı yaptı, oybirliğiyle çölde kalmayı veya sevgili efendilerinden sonra hayatta kalmayı reddettiler ve cesaretleri ateşli bir dua ve cennet güvencesi ile güçlendirildi. Ölümcül günün sabahı, kılıcı bir elinde, diğerinde Kur'an'la at sırtında durdu. Cömert şehit ordusu sadece otuz iki atlı ve kırk yayadan oluşuyordu ama yanları ve arkaları, Arapların uygulamasına göre, çadır halatları ve yakılan çalı çırpılarla doldurdukları derin hendeklerle güvence altına alınmıştı. Düşman isteksizce ilerledi ve şeflerinden biri, kaçınılmaz ölümün ortaklığını talep etmek için otuz takipçisi ile ayrıldı. Her yakın başlangıçta veya tek savaşta, Fatimilerin umutsuzluğu yenilmezdi fakat etraflarını çevreleyen kalabalık onları bir ok bulutuyla uzaklaştırdı ve atlar ve erkekler art arda katledildi; namaz saatleri için her iki tarafta ateşkes ilan edildi ve Hüseyin'in son yoldaşlarının ölümüyle savaş sona erdi. Yalnız, yorgun ve yaralı olarak, çadırının

kapısına oturdu. Ağzına bir damla su verildiği sırada bir okla vuruldu; iki güzel genç oğlu ve yeğeni kollarında öldürüldü. Ellerini cennete kaldırdı, kan doluydu ve yaşayanlar ve ölüler için cenaze namazı kıldı. Kız kardeşi çadırdan çaresizlikle çıkarılırken, Kufelilerin generali, Hüseyin'in gözlerinin önünde öldürülmesinden acı çekmeyeceğini beyan etti. Saygıdeğer sakalından bir damla gözyaşı aktı ve en cesur askerleri, ölmekte olan kahraman kendilerini aralarına atarken her yöne devrildi. Sadakatsizlikle halkı tarafından mahrum bırakılmış bir isim olan acımasız Shamer, korkaklıklarına kızdı ve Muhammed'in torunu otuz üç mızrak ve kılıç darbesiyle öldürüldü. Bedenini ezdikten sonra, başını Kufe Kalesi'ne taşıdılar ve insanlık dışı Übeydullah elindeki bastonla onun ağzına vurdu: "Ne yazık ki," diye bağırdı yaşlı bir Müslüman, "bu dudaklarda Tanrı'nın elçisinin dudaklarını gördüm!" Uzak bir çağ ve iklimde, Hüseyin'in ölümünün trajik sahnesi en soğukkanlı okuyucunun sempatisini uyandıracak kadar dramatikti.[179] Şehitliğinin yıllık olarak anıldığı dönemde, dindar olan Pers gezginleri hac ziyaretlerini gerçekleştirmek, ruhlarındaki üzüntü ve öfkelerini dindirmek için onun mezarını ziyaret etti.[180]

179. Ockley'nin ilginç anlatımını (c. II, s. 170-231) kısalttım. Uzun ve önemsizdir ama neredeyse her zaman küçük koşulların acıklı detaylarından oluşur.

180. Danimarkalı Niebuhr (*Voyages en Arabie*, vd., c. II, s. 208 vd.) belki de Meshed Ali ve Meshed Hosein'i ziyaret etmeye cesaret eden tek Avrupalı gezgindir. İki mezar, Pers sapkınlığın bağlılığını tolere eden ve vergilendiren Türklerin elindedir. Hüseyin'in ölüm anması, sıklıkla övgüde bulunduğum bir gezgin olan Sör John Chardin tarafından açıkça tanımlanmıştır.

MUHAMMED VE ALİ'NİN NESİLLERİ

Ali'nin kız kardeşleri ve çocukları Şam tahtının önüne zincirlere vurulmuş bir halde getirildiğinde, halifeye uzlaşma beklentisinin ötesinde incittiği önde gelen ve hasım bir ırkın düşmanlığını ortadan kaldırması tavsiye edildi. Fakat Yezid yargılama kurullarını tercih etti; acılı aile Medine'deki akrabalarıyla gözyaşları içinde buluşsun diye kovuldu. Şehitliğin görkemi, ekberiyet hakkının yerini aldı ve Pers inancının on iki imamı[181] veya din âlimi Ali, Hasan, Hüseyin ve dokuzuncu nesil Hüseyin'in torunları oldu. Silahlar, hazineler ya da tebaalar olmadan, art arda halkın intikamını aldılar ve hükümdar halifelerin kıskançlığını kışkırttılar; mezarları, Mekke veya Medine'de, Fırat kıyılarında veya Horasan (Chorasan) eyaletinde, mezheplerinin özverisi ile hâlâ ziyaret edilmektedir. İsimleri genellikle ayaklanma ve iç savaşlarla anılmıştı ama bu kraliyet azizleri dünyanın ihtişamını hor görmüşlerdi, Tanrı'nın iradesine ve insan adaletsizliğine maruz kaldılar, masum hayatlarını din araştırmalarına ve uygulamalarına adadılar. *Mahadi* veya *Rehber* unvanı ile göze çarpan imamların on ikinci ve sonuncusu, seleflerinin yalnızlığını ve kutsallığını aştı. Bağdat yakınlarındaki bir mağarada kendini gizledi, ölümünün zamanı ve yeri bilinmiyor ve müritleri hâlâ yaşıdığına inanıyor ve Dejal'in (*Antichrist*) zulmünü devirmek için kıyamet gününden önce ortaya çıkacağına inanılıyor.[182] İki ya da üç yüzyılın sonunda, Muhammed amcası

181. D'Herbelot'nun, *Bibliothèque*'deki *İmam* konusuna dair kapsamlı makalesi silsileyi gösterecektir; on ikisinin yaşamları kendi isimleri altında verilmiştir.

182. *Deccal*'in (*Antichrist*) adı gülünç görünebilir ancak Müslümanlar her dinin masallarını serbestçe

Abbas'ın gelecek kuşakları otuz üç bin sayısına ulaşmıştı.[183] Ali ırkı aynı derecede verimli olabilirdi, en ortalama birey prenslerin ilk ve en büyüklerinin üzerindeydi ve en seçkinlerin meleklerin kusursuzluğunu mükemmelleştirmeleri gerekiyordu. Ancak olumsuz servetleri ve Müslüman imparatorluğunun geniş kapsamı, kutsal tohumla yakınlık iddia eden her cesur ve uhrevi dokunuş için geniş bir alana izin verdi: İspanya ve Afrika'daki Muvahhid (Almohades) asası, Mısır ve Suriye'deki Fatimiler,[184] Yemen sultanları ve Pers sofisi[185] bu belirsiz başlık tarafından kutsanmıştır. Saltanatları altında doğumlarının meşruiyetine itiraz etmek tehlikeli olabilirdi ve Fatimi halifelerinden biri, palasını çekerek belirsiz bir soruyu susturmuştu: "Bu," dedi Moez, "soyağacım ve bunlar," askerlerine bir avuç altın dökerek "ve bunlar benim akrabalarım ve çocuklarım." Prenslerin, doktorların, soyluların veya tüccarların veya dilencilerin çeşitli koşullarda, Muhammed ve Ali'nin gerçek veya hayalî torunlarının sayısı, şeyhlerin, şeriflerin veya emîrlerin tasdikiyle onurlandırıldı. Osmanlı İmparatorluğu'nda yeşil bir türban ile ayırt edilirlerdi, hazineden destek alırlardı, sadece şeyhleri tarafından yargılanırlardı ve yine de, servet ya da karakter olarak görünsün, soylarının gururlu üstünlüğünü savunurlardı. Halife Hasan'ın saf ve muhafazakâr kolu olan üç yüz kişilik bir aile, kut-

---

ödünç aldılar (Sale, *Preliminary Discourse*, s. 80, 82). İsfahan'ın kraliyet ahırında, biri Mahadi'nin kendisi, diğeri teğmen, Meryem oğlu İsa için her zaman eyerlenmişti.

183. Hicret'in 200. yılında (MS 815). Bkz. D'Herbelot, s. 146.

184. D'Herbelot, s. 342. Fatimilerin düşmanları onları Yahudi kökenli olarak itham etti. Yine de soyağaçlarını altıncı İmam olan Jaafar'dan kesin olarak çıkardılar ve tarafsız Abulfeda (*Annal. Moslem.* s. 230) soylarını birçok kişiye dayandırır; "qui absque controversiâ genuini sunt Alidarum, homines propaginum suæ gentis exacte callentes." Ünlü *Şerif* veya *Rahdi*'den alıntı yapar; "Egone humilitatem induam in terris hostium? (onun Edrissite of Sicily olduğundan şüpheleniyorum) cum in Ægypto sit Chalifa de gente Alii, quocum ego communem habeo patrem et vindicem."

185. Geçen yüzyılda İran kralları, 14. yüzyılın imamlarından olan Şeyh Sefi'den ve onun aracılığıyla Ali'nin oğlu Hüseyin oğlu Musa El-Kasım'dan (*Moussa Cassem*) geliyorlardı (Olearius, s. 957. Chardin, c. III, s. 288). Ama ara dereceleri gerçek ya da muhteşem bir soyağacında izleyemiyorum. Gerçekten Fatimiler olsaydı, kökenlerini, altıncı yüzyılda hüküm süren Mazenderan prenslerinden alabilirlerdi (D'Herbelot, s.96).

sal Mekke ve Medine şehirlerinde leke veya şüphe olmadan korunmaya devam etmektedir ve on iki asırlık devrimlerden sonra tapınağın velayetini ve kendi ülkelerinin egemenliğini korumaktadır. Muhammed'in şöhreti ve liyakati bir avam ırkını etkileyecek ve Kureyş'in eski kanı, dünya krallarının son ihtişamını aşacaktı.[186]

186. Muhammed ve Ali ailesinin mevcut durumu en doğru şekilde Demetrius Cantemir (*Hist. of the Othman Empire*, s. 94) ve Niebuhr (*Description de l'Arabie*, s. 9-16, 317 vd.) tarafından tanımlanmıştır Danimarkalı gezgin, Arabistan'ın kroniklerini satın alamadığı çok üzülüyor.

MUHAMMED'İN BAŞARISI

Muhammed'in yetenekleri bizim nazarımızda takdir edilmiştir ama başarısı belki de hayranlığımızı çok daha fazla çekmiştir. Çok sayıda proselitin doktrini ve etkili bir fanatizmin tutkularını kucaklaması gerektiğine şaşırdık mı? Kilisenin Hristiyan dinine aykırı düşüncelerinden, havariler döneminden reformcularınkine kadar aynı baştan çıkarma denendi ve tekrarlandı. Özel bir vatandaşın kılıcı ve asayı kavraması, anavatanını bastırması ve muzaffer kollarıyla bir monarşi kurması inanılmaz görünüyor muydu? Doğu hanedanlarının hareketli resminde yüz şanslı tefeci, daha temel bir kökene dayanmış, daha zorlu engelleri aşmış ve daha geniş bir imparatorluk ve fetih alanını doldurmuştur. Muhammed'e hem vaaz etmesi hem de savaşması talimatı verildi ve bu karşıt niteliklerin birleşmesi, liyakatini artırırken başarısına da katkıda bulundu. Kuvvet ve ikna, coşku ve korku operasyonu, her bariyer karşı konulmaz güçlerine ulaşana kadar sürekli olarak birbirlerine etki etti. Sesi Arapları özgürlüğe ve zafere, kollara ve yağmaya, bu dünyada ve diğerlerinde sevecen tutkularının hoşgörüsüne davet etti, dayattığı kısıtlamalar peygamberin otoritesini oluşturmak ve halkın itaatini uygulamak için gerekliydi ve başarısına karşı tek itiraz, Tanrı'nın birliği ve mükemmeliyetlerine rasyonel inancıydı. Merakımızı hak eden, yayılımı değil, dininin kalıcılığıydı. Mekke ve Medine'de kazandığı aynı saf ve mükemmel izlenim, on iki yüzyıllık devrimlerden sonra, Hint, Afrika ve Türk Kur'an proselitleri tarafından korundu. Hristiyan havariler, Aziz Peter veya Aziz Paul, Vatikan'a dönebilirse, muhtemelen o muhteşem tapınakta bu gizemli ayinlerle tapılan İlah'ın adını sorabilirler: Oxford veya

Cenevre'de daha az sürpriz yaşayacaklardır ancak kilisenin ilmihaline göz atmak ve gelenekçi yorumcuları kendi yazıları ve üstatlarının sözleri üzerinden incelemek hâlâ onların görevi olabilirdi. Ancak ihtişam ve boyut artışıyla Türk Ayasofya'nın kubbesi, Medine'de Muhammed'in elleriyle dikilmiş mütevazı tapınağı temsil ediyordu. Muhammedîler, inanç ve bağlılıklarının nesnesini insanın duyuları ve hayal gücü ile bir düzeye indirmenin cazibesine eşit olarak dayanmışlardı. "Ben bir Tanrı'ya inanıyorum ve Muhammed Tanrı'nın elçisidir " İslam'ın basit ve değişmez kuralıdır. Teolojinin entelektüel imgesi hiçbir görünür put tarafından asla bozulmamıştır; peygamberin onurları asla insan erdemi ölçüsünü aşmamıştır ve onun yaşam kuralları müritlerinin minnettarlığını akıl ve din sınırları içinde kısıtlamıştır. Ali'nin müritleri gerçekten de kahramanlarının, karısının ve çocuklarının anısını yâd etmiştir ve bazı Pers ileri gelenleri, ilahî özün imamların şahsında enkarne olduğunu iddia etmişlerdir fakat batıl inançları evrensel olarak Sünniler tarafından kınanmıştır ve günahları azizlere ve şehitlere ibadete karşı uygun bir uyarı vermiştir. Tanrı'nın nitelikleri ve insan özgürlüğü ile ilgili metafizik sorular, hem Muhammedîler hem de Hristiyanların okullarında ajite edilmiştir ama öncüleri arasında halkın tutkularını hiç meşgul etmemişler ya da devletin huzurunu bozmamışlardır. Bu önemli farkın nedeni, krallık ve dinî karakterlerin ayrılmasında veya birleşmesinde de bulunabilirdi. Tüm dinî yenilikleri bastırmak ve caydırmak, halifelerin, peygamberin haleflerinin ve sadıkların komutanlarının becerisine bağlıydı, din adamlarının düzeni, disiplini, dünyevi ve manevi tutkusu Müslümanlar tarafından bilinmemektedir ve hukukun bilgeleri vicdanlarını ve inançlarını rehber edinirler. Atlantik'ten Ganj'a kadar, Kur'an sadece teolojinin değil, hukuk ve ceza hukukunun da temel kodu olarak kabul edilir ve insanlığın eylemlerini ve mülkiyetini düzenleyen yasalar, Tanrı'nın iradesinin yanılmaz

ve değişmez yaptırımı ile korunmaktadır. Bu dinî kölelik bazı pratik dezavantajları doğurur; okuma yazma bilmeyen yasa koyucu genellikle kendi önyargıları ve ülkesinin önyargıları tarafından yanlış yönlendirilmişti ve Arap çölünün kurumları İsfahan ve Constantinople'un zenginliğine ve nüfusuna adapte olabilirdi. Bu vesilelerle, Cadhi kutsal cildi saygıyla kafasına yerleştirir ve eşitlik ilkelerine, zamanların tarzına ve politikasına daha uygun olan hünerli bir yorumu değiştirir.

ÜLKESİNE FAYDALARI

Halkın mutluluğu üzerindeki yararlı ya da zararlı etkisi, Muhammed karakterinin son değerlendirmesidir. Hristiyan ya da Yahudi düşmanlarının en acı ya da en bağnaz olanı, elbette, sadece kendilerinden daha az mükemmel olan sağlıklı bir doktrini aşılamak için yanlış bir vazife almasına izin verecektir. Dininin temeli olarak, önceki devrimlerin gerçeği ve kutsallığı, kurucularının erdemleri ve mucizeleri dindar bir şekilde varsayılmıştır. Arabistan'ın putları Tanrı'nın tahtından önce kırılmış, insan kurbanlarının kanı namaz, oruç ve sadaka, övgüye değer ya da masum bağlılık sanatlarıyla sona ermiş ve gelecekteki bir yaşamın ödülleri ve cezaları, cahil ve şehvetli bir halka en uygun görüntüler tarafından resmedilmiştir. Muhammed, belki de vatandaşlarının kullanımı için ahlaki ve politik bir sistemi dikte etmekten acizdi ama sadıkların arasında bir yardım ve dostluk ruhu getirdi, sosyal erdemlerin uygulamasını önerdi, yasaları ve hükümleri, intikam susuzluğu ve dul ve yetimlerin baskısı ile kontrol edildi. Düşman kabileler inanç ve itaatle birleştirildi ve iç kavgalarda boş bir şekilde harcanan cesaret, yabancı bir düşmana karşı şiddetle yönlendirildi. Dürtü daha az güçlü olsaydı, Arabistan kendi yurdunda özgür ve yurt dışında müthiş olabilir, yerli peş peşe gelen hükümdarların altında gelişebilirdi. Egemenliği, fethin derecesi ve hızı nedeniyle kaybedildi. Ulusun kolonileri Doğu ve Batı'ya dağılmıştı ve kanları, dönüştürücülerinin ve esirlerinin kanıyla karışmıştı. Üç halifenin hükümdarlığından sonra taht, Medine'den Şam vadisine ve Dicle kıyılarına taşındı; kutsal şehirler imparatorluk savaşı

tarafından işgal edildi; Arabistan, belki de yabancı olan bir öznenin asası tarafından yönetiliyordu ve egemenlik hayallerinden uyanan çölün bedevileri, eski ve yalnız bağımsızlıklarına yeniden başladılar.[187]

187. *Modern Universal History* (c. I ve II) yazarları 850 büyük boy sayfada (*folio*) Muhammed'in yaşamını ve halifelerin yıllıklarını derlediler. Arapça metni okuma ve bazen düzeltme avantajından faydalandılar; yine de yüksek sesli övünmelerine rağmen, çalışmalarımın bitiminden sonra bana (eğer varsa) fazla bilgi verdiklerini düşünmüyorum. Donuk kütle, bir felsefe veya tat kıvılcımı ile haretlenmez ve derleyiciler, Boulainvilliers, Sale, Gagnier ve Muhammed'e iyilikle ve hatta adaletle muamele eden herkese karşı acımasız bağnazlık eleştirisini teşvik ediyorlar.

Tarihyazımında objektifliği temel alan yaklaşımın atası kabul edilen Edward Gibbon, ***Son Peygamber Muhammed***'de Arap coğrafyasındaki kültürel ve siyasi tarihi kapsamlı ve derinlikli kaynaklarla izah etmiştir. Hz. Muhammed'in gerek peygamberliği gerekse hükümdarlığı üzerine Batı'da yazılmış ilk derli toplu metinlerden biri olan bu eser ***Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*** külliyatının bir parçası olmakla birlikte müstakil olarak kitaplaştırılmıştır.

Edward Gibbon ***Son Peygamber Muhammed***'de hem Doğu hem Batı'da kaleme alınmış yüzlerce kaynağı inceleyip ortaya sermiş, İslam ve Hz. Muhammed'e dair objektif bir resim çizmeye çalışmıştır.

Gibbon Peygamberliğin ilanıyla birlikte yaşananları detaylandırmış, İslam'ın emirleri ışığında toplumsal değişimin izlerini sürmüştür. Hz. Muhammed'le sınırlı kalmayan kitap, dört halife dönemini ve Hz. Hasan ve Hüseyin'in öldürülüşüne kadarki süreçte olup bitenleri kaynaklar yardımıyla anlatmaktadır.

Gibbon, İslam'a ve Hz. Muhammed'e bakışını kitabın daha başında şöyle ifade etmektedir: ***"Arap peygamberin dehası, ulusunun davranışları ve dininin ruhu, Doğu [Roma] İmparatorluğu'nun gerileyişi ve çöküşünün sebeplerini açıkça ortaya çıkarıyor ve gözlerimiz merakla dünya üzerinde yeni ve kalıcı bir karaktere işaret eden en unutulmaz devrimlerden birine şahitlik ediyor."***

indie.com.tr

indie
tarih

